MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
MYKOLO ROMERIO TEISĖS MOKYKLOS
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

GRETA BARTUŠYTĖ
MEDIACIJOS STUDIJŲ PROGRAMA

TEISINGUMO PRINCIPO ĮGYVENDINIMAS MEDIACIJOS PROCESE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė-
Doc.dr. Natatalija Kaminskienė

Vilnius, 2020

TURINYS

ĮVADAS 3
1. TEISINGUMO PRINCIPO SAMPRATA IR ĮGYVENDINIMAS SPRENDŽIANT GINČUS.....7
1.1. Teisingumo principo apibrėžimas ir vieta Lietuvos teisinėje sistemoje 11
1.2. Teisingumo principo įgyvendinimo problematika sprendžiant ginčus 13
1.3. Teisingumo principo įgyvendinimą užtikrinti padedančios priemonės, būdai 17
2.TEISINGUMO PRINCIPAS MEDIACIJOJE 22
2.1. Teisingumo principo pasireiškimas mediacijos procese 22
2.2. Mediatoriaus ir ginčo šalių įtaka teisingumo principo įgyvendinimui mediacijoje 29
2.3. Mediacijos proceso tobulinimo galimybės siekiant užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą 39
3. TEISINGUMO PRINCIPO ĮGYVENDINIMO MEDIACIJOS PROCESE VERTINIMAS: MEDIATORIŲ POŽIŪRIO TYRIMAS 47
3.1. Tyrimo metodologija 47
3.2. Tyrimo anketa ir jos pagrindimas 49
3.3. Tyrimo rezultatų analizė ir tyrimo išvados 51
IŠVADOS 65
PASIŪLYMAI 66
LITERATŪRA 67
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 73
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA 74
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA 75
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....76
PRIEDAS 77
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 80

ĮVADAS

„Teisinga yra tokia visuomenė, kurioje viešpatauja vienoda laisvė kiekvienam.“

John Rawls [1]

Temos aktualumas ir tiriama problema. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas nurodo, kad „civilinių teisinių santykių subjektai įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus“. [2] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas apibrėždamas bausmę taip pat nurodo, kad bausmės paskirtis – užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. [3] Teisingumo principo svarbos neaplenkia ir kiti Lietuvos Respublikos teisės aktai, taip pat teisingumo principo svarbumą taikydami ir aiškindami šiuos aktus pabrėžia ir Lietuvos Respublikos teismai. Vadovaujantis jų suformuluota praktika „teisingumas gali būti įgyvendinamas tik užtikrinant interesų pusiausvyrą bei išvengiant socialinio gyvenimo nestabilumo, teisingumo negalima pasiekti pripažįstant tik vieno asmens interesus ir neigiant kito asmens teisėtus interesus“. [4] Taigi, galima teigti, kad teisingumo principas yra visos teisinės sistemos pamatas. Pažeidžiant šį pagrindinį teisės principą pati sistema nebetektų prasmės. Šiandien vis daugiau yra kalbama apie neteisminius ginčų sprendimo būdus. Vienas iš jų – mediacija. „Mediacija, tai alternatyvi teismui, savanoriška, konfidencialaus pobūdžio ginčų sprendimo procedūra, kurioje vienas ar keli tretieji nepriklausomi nešališki asmenys – mediatorius arba mediatoriai – padeda besiginčijantiems pasiekti priimtiną ginčo sprendimą“.[5]

Natūralu, kad populiarėjant naujai ginčų sprendimo formai kyla diskusijos ar mediacijos procese gali būti užtikrinamas teisingumo principo įgyvendinimas? Esame įpratę vadovautis „teisingumą vykdo tik teismai“ nuostata. Būtent ši nuostata ir suponuoja mus abejoti alternatyviais ginčų sprendimo būdais, kadangi pastarieji yra mažiau formalūs, o formalumo nebuvimas kelia klausimą ar tokiu būdu sprendžiami ginčai atitiks teisingumo principo reikalavimą.

Teisės normos nustato griežtus reikalavimus teisėjams, taip užtikrindamos, kad bylas nagrinėtų tik aukščiausios kvalifikacijos bei moralinių standartų asmenys. Mediacijoje ginčą spręsti

[1] John Rawls. *The theory of Justice*.(United States, Belknap Press, 1971).
[2] Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864). LRS, žiūrėta 2019 m. balandžio 1d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/zvvmXZjqfs
[3] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968). TAR, žiūrėta 2019 m. balandžio 1 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr
[4] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-8-788/2018, žiūrėta 2019 m. balandžio 1 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d4c56b302ebb11e8966487d6597e4308
[5] Natalija Kaminskienė, Daiva Račelytė, Agnė Tvaronavičienė ir kt. Mediacija. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013 m.) 7.

padeda trečiasis nešališkas asmuo, todėl įdomu, ar mediatoriaus elgesys, jo turimos profesinės žinios ir kvalifikacija turės įtakos ir teisingumo principo įgyvendinimui. Aktualu sužinoti ir tai, ar teisingumo principas yra įgyvendinamas geriau, kai mediaciją vykdo mediatorius–teisėjas.

Reikia pripažinti, kad šiuo metu teisinėje literatūroje, ypatingai lietuvių kalba, trūksta informacijos aprašančios teisingumo principo įgyvendinimą mediacijoje. Galbūt tokią literatūros stoką lemia tai, kad mediacija Lietuvoje yra dar ganėtinai naujas ir ne taip plačiai žinomas ginčų sprendimo būdas. Taigi, mediacijos nežinomumas, teisės aktų ir literatūros stoka suponuoja poreikį kalbėti teisingumo principo įgyvendinimo mediacijos procese tema.

Tiriamos problemos ištyrimo lygis:

Lietuvos teisės doktrinos šaltiniai. Pastebėtina, kad Lietuvoje apie teisingumo principą dažniausiai yra kalbama žvelgiant į jį bausmės skyrimo arba „atlygio už padarytą veiką“ kontekste. Pvz.: R. Drakšas teisinėje apžvalgoje *„Teisingumo principas skiriant bausmę“* analizuoja teisingumo principą per baudžiamosios teisės prizmę, t. y. vertina teisingumo principo skiriant bausmę svarbą.[6] A. Andruškevičius straipsnyje *„Administracinio baudimo santykiai: teisingumo ir protingumo principų poveikis“*[7] į teisingumo principą administracinėje teisėje taip pat žvelgia tokiu pačiu kontekstu (tik jau kitoje teisės šakoje). Tuo tarpu mokslinės literatūros analizuojančios išimtinai tik mediacijos principus, lietuvių kalba, maža. Mediacijos principai, aptariami Teisėjų tarybos nutarimu patvirtintose teisminės mediacijos taisyklėse. Pastebėtina, kad čia išskiriami šeši principai: savanoriškumas, konfidencialumas, abipusės pagarbos, tolerancijos, pakantumo principas, mediatoriaus nešališkumas, neutralumas, kooperavimasis, mediatoriaus kvalifikuotos veiklos principas, sąžiningumas.[8] Atkreiptinas dėmesys, kad teisingumo principas apskritai čia nėra minimas. Mediacijos principai taip pat trumpai aprašomi neseniai Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos išleistame „Mediatoriaus vadove“.[9] Moksliniai straipsniai, aprašantys mediaciją, dažniausiai orientuoti į konkrečias ginčo sritis ir neanalizuoja teisingumo principo mediacijos proceso kontekste. Taigi, atskiro tyrimo kaip mediacijos procesas įgyvendina teisingumo principą Lietuvos teisės doktrinos šaltiniuose nėra.

---

[6] Romualdas Drakšas. Teisingumo principas skiriant bausmę.(Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2016)

[7] Arvydas Andruškevičius. Administracinio baudimo santykiai: teisingumo ir protingumo principų poveikis.(Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010)

[8] Teisėjų tarybos 2018 m. lapkričio 30 d. nutarimas Nr. 13P-125-(7.1.2) „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. vasario 16 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b8f6f41f80411e895b0d54d3db20123

[9] Natalija Kaminskienė, Jolanta Sondaitė, Agnė Tvaronavičienė, Daiva Račelytė, Egidijus Langys, Odeta Intė. *Mediatoriaus vadovas* (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2019), https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20(pdf)(1).pdf

Užsienio teisės doktrinos šaltiniai. Užsienio teisės doktrinoje taip pat nėra pakankamai informacijos nagrinėjama tema. Teisingumo principo įgyvendinimas mediacijoje yra trumpai pateikiamas vos keliuose straipsniuose, pvz.: A. Shawn straipsnyje *„Why mediation upholds the principles of natural justice“* teigia, kad mediacija kaip procesas labai natūraliai atspindi teisingumo principą.[10] Toks natūralumas apibrėžiamas per mediacijos savanoriškumą, šalių teisę pasirinkti ir asmens teisę į teisingą procesą. Claudia Maffettone savo straipsnyje aprašydama mediacijos patirtį, iššūkius bei galimybes, įvardino mediacijos principus, kur vėlgi teisingumo principas buvo paliktas nuošalėje.[11] Teisingumo principo įgyvendinimą mediacijoje šiek tiek detaliau nagrinėjo Ellen Waldman straipsnyje *„The Concept of Justice in mediation: psichobiography“*[12] ir Sherif Elnegahy straipsnyje *„Can mediation deliver Justice?“*[13]

Pastebėtina, kad užsienio teisės doktrinoje teisingumo principo taikymo mediacijoje problematika nagrinėjama truputį plačiau nei Lietuvoje. Toks Lietuvos teisės doktrinos šaltinių nagrinėjama tema nebuvimas sietinas su tuo, jog mediacija Lietuvoje dar ganėtinai naujas reiškinys. Lietuvos teisės doktrinos šaltiniai dažniausiai kalba arba tik apie teisės principus, arba tik apie mediaciją. Atsižvelgiant į tai, kad teisingumo principo įgyvendinimas mediacijoje nėra detaliai ištyrinėtas, šis baigiamasis darbas gali būti laikomas nauju ir originaliu.

Baigiamojo darbo reikšmė. Darbas gali būti reikšmingas tuo, jog jame bus atsakoma į klausimą ar teisingumo principas gali būti įgyvendinamas mediacijos metu? Manytina, kad teigiamai atsakius į šį klausimą asmenys būtų skatinami naudotis mediacija, taip sumažindami teismų darbo krūvį. Taip pat analizuojama teisingumą vykdo tik teismai nuostata. Jokiu būdu nekvestionuojame teismo instituto, tačiau manome, kad kiekvienas asmuo yra laisvas savo pasirinkime, ir jeigu yra galimybė ginčą spręsti alternatyviai, t. y. nesikreipiant į teismą, asmuo privalo turėti tokią galimybę pasirinkti. Būtent pasirinkimo laisvė šiandieninėje visuomenėje yra viena iš teisingumo principo įgyvendinimo priemonių. Šiame darbe taip pat sieksime išsiaiškinti kokią įtaką teisingumo principo įgyvendinimui mediacijos procese turi pats mediatorius, jo kvalifikacija.

Tyrimo tikslas. Šio baigiamojo darbo tikslas yra ištirti, ar teisingumo principas yra vienas iš mediacijos principų bei kaip jo įgyvendinimą gali paveikti mediacijoje dalyvaujantys asmenys (mediatorius ir ginčo šalys).

---

[10] Alison Shawn. (2015). Why mediation upholds the principles of natural justice, žiūrėta 2019 m. balandžio 4 d. https://www.shawmediation.com.au/mediation-upholds-principles-natural-justice/

[11] Claudia Maffettone (2016). 110 Years of Mediation: principles, opportunities, and challenges, žiūrėta 2020 m. vasario 16 d., https://www.mediate.com/articles/MaffetoneC1.cfm

[12] Ellen Waldman. The Concept of Justice in mediation: psichobiography, žiūrėta 2020 m. vasario 16 d. https://cardozojcr.com/vol6no2/CAC207.pdf

[13] Sherif Elnegahy. Can mediation deliver Justice?, 2020 m. vasario 16 d., https://cardozojcr.com/wp-content/uploads/2017/05/CAC305_crop.pdf

Tyrimo uždaviniai:

- Ištirti teisingumo principo sampratą, jo reikšmę ir įgyvendinimą siekiant taikaus susitarimo;
- Ištirti, ar teisingumo principas gali būti laikomas mediacijos principu;
- Ištirti mediatoriaus ir ginčo šalių įtaką teisingumo principo įgyvendinimui mediacijos procese;
- Ištirti mediatorių požiūrį teisingumo principo įgyvendinimo mediacijos procese tema.

Tyrimo metodai. Baigiamajame darbe buvo naudoti šie tyrimo metodai: *dokumentų analizės, loginis–analitinis metodai* – analizuojant teisės aktus bei teismų praktiką nagrinėjama tema; *sisteminės analizės ir apibendrinimo metodai* – analizuojant teisinę literatūrą mediacijos ir teisingumo principo taikymo problematikos tema, *lyginamosios analizės metodas* – papildomas, pagal poreikį naudojamas metodas, naudotas lyginant užsienio šalyse taikomus teisės aktus, su Lietuvoje esančiu reglamentavimu, tyrimui atlikti buvo naudojamas kiekybinis (anketinės apklausos) tyrimo metodas.

Tyrimo struktūra. Tyrimo struktūrą sudaro trys dalys, iš kurių:

Pirmojoje baigiamojo darbo dalyje analizuojama teisingumo principo samprata, jo įgyvendinimo problematika sprendžiant ginčus. Tai pažintinis ir trumpiausias darbo skyrius leidžiantis suvokti teisingumo principo svarbą siekiant taikaus susitarimo.

Antrojoje baigiamojo darbo dalyje teisingumo principas analizuojamas mediacijos procese. Šiuo skyriumi siekiama išsiaiškinti ar teisingumo principas egzistuoja mediacijos procese, kaip jo įgyvendinimą gali veikti mediatorius ir ginčo šalys bei ką galėtume tobulinti mediacijoje siekiant užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.

Trečiojoje baigiamojo darbo dalyje analizuojamas mediatorių požiūris apie teisingumo principo įgyvendinimą mediacijoje. Empirinis tyrimas atskleis ar mediatorių praktikų nuomone teisingumo principas gali būti įgyvendinimas mediacijoje, taip pat apims probleminius mediacijos proceso aspektus bei pateiks mediatorių nuomonę proceso tobulinimui.

Ginamieji teiginiai:

- Teisingumo principas – vienas iš mediacijos principų.
- Tam, kad teisingumo principas mediacijoje būtų įgyvendinamas tinkamai, mediacijos proceso metu ginčo šalims turi būti užtikrinama absoliuti pasirinkimo laisvė, savanoriškumas.

1. TEISINGUMO PRINCIPO SAMPRATA IR ĮGYVENDINIMAS SPRENDŽIANT GINČUS

„Teisingumas – tinkamų vertybinių dorovinių, t. y. teisingų dalykų įgyvendinimas, jų praktinis pasireiškimas, (įsi)viešpatavimas; tiesos, teisybės siekis; pamatinė vertybė, kriterijus.“[14]

Bandant atsakyti į klausimą, kas yra teisingumas, ši sąvoka dažnai interpretuojama, kadangi kas vienam atrodo teisinga, kitam gali atrodyti kaip nelygybės reiškimasis. Šiandieniniame pasaulyje teisingumas yra neatsiejamas nuo teisės. Veikiant demokratijai sunku būtų įsivaizduoti teisę be teisingumo. Teisės principai, ypač teisingumo principas, padeda teisės normomis reglamentuoti visuomeninius santykius, interpretuoti teisę ją taikant praktikoje, šalinti teisės normų spragas bei kolizijas. Taigi, bendriausia prasme teisingumą galima suprasti, – kaip pamatinę visuomenės vertybę, kurios įsiviešpatavimo teisinėje sistemoje siekiama specialiomis teisinėmis – priemonėmis.

Teisės principai – tai pamatinės, bazinės nuostatos, ant kurių laikosi visa teisinė sistema. Vienas iš tokių pagrindinių teisės principų yra teisingumo principas. Teisingumas yra vienas iš pagrindinių teisės kaip socialinio gyvenimo reguliavimo priemonės tikslų; jis yra vienas svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindų. [15] Teisingumas gali būti suvokiamas keliais aspektais:

1. Teisingumas gali būti aiškinamas kaip teisingas elgesys su žmogumi – teisingas elgesys šiuo atveju suvokiamas kaip teisingas galiojančių įstatymų ir kitų teisės aktų taikymas žmogaus atžvilgiu.[16]

2. Teisingumas kartais aiškinamas kaip deramas, pagarbus elgesys su besikreipiančiu į teismą ar viešojo valdymo instituciją asmeniu – tai lyg savotiška procesinio teisingumo atmaina.[17]

3. Tam tikru požiūriu teisingumas yra išreiškiamas valdžios pareigūnų nešališkumu – iš esmės nešališkumas reiškia išankstinės subjektyvios nuostatos nebuvimą konkrečioje byloje.[18]

Teisingumo principas gali būti suprantamas formaliai ir materialiai. Pagal formalųjį teisingumo principo suvokimą teisę taikantį subjektą domina tik padarytos veiklos pobūdis, padarytos žalos neteisėtumas ir tai, kaip įstatyme sureguliuota situacija, žiūrint į ją per įstatymo

[14]Vikipedija „Teisingumas“, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://lt.wikipedia.org/wiki/Teisingumas
[15]H. L. A. HART.*Teisės samprata*. (Vilnius: Pradai, 1997.) 279
[16] Irena Kurasova, „Bendrieji teisės principai ir jų taikymo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje“ (Magistro baigiamasis darbas, Vilnius, 2018), https://epublications.vu.lt/object/elaba:29809294/index.html
[17] *Ibid*
[18] *Ibid*

raidės prizmę. Čia įtakos neturi ginčo šalių charakteristika, nuopelnai visuomenei ir panašiai. [19] Toks formalus teisingumo principo suvokimas turi ir teigiamų, ir neigiamų savybių. Vertinant iš neigiamos pusės, reiktų pabrėžti, kad visi žmonės yra skirtingi, kiekviena situacija ir ginčas yra konkretūs ir visuomet skirsis nuo kitų. Nepateikiant aiškaus kriterijaus, kaip vertinti konkrečią situaciją, negalima remtis vien tik formaliu teisingumu, kadangi tai abstrakti taisyklė. Formaliai taikant įstatymą, - kaip teisingą situacijos sprendimo variantą, nebus pasiektas galutinis paklusimas tam sprendimui, ypatingai tada, jei ta įstatymo norma neatitiks didesnės visuomenės dalies nuomonės. Žvelgiant iš teigiamos pusės: tvirtas teisės normos laikymasis gali padėti išvengti stipresniųjų visuomenės narių piktnaudžiavimo silpnesniųjų atžvilgiu. Formalus teisingumo įgyvendinimas padėtų užtikrinti bent jau minimalias, formaliai teisės aktuose įtvirtintas silpnesniųjų teises.

Kadangi formalus lygybės principas reikalauja visus traktuoti lygiai, manome, kad nebūtų sąžininga galvoti, kad visi žmonės yra lygūs, nes skiriasi ne tik jų socialinė padėtis, privilegijos, bet ir požiūris bei atitinkamai elgesys. Taigi, tam, kad būtų įgyvendintas faktinis teisingumas, būtina atsižvelgti į visuomenės narių ypatybių ir poreikių skirtumus. Tam tikslui reikia suformuluoti kriterijus, pagal kuriuos žmones būtų galima skirstyti į lygius ir nelygius. Dėl to yra formuluojami vadinamieji „materialūs“ teisingumo principai, kurie principą užpildo materialiniu turiniu. [20] Galima būtų išskirti tokius principus:

1) kiekvienam po lygiai;
2) kiekvienam pagal individualų poreikį;
3) kiekvienam atsižvelgiant į jo teises;
4) kiekvienam pagal jo įdirbį;
5) kiekvienam pagal jo indėlį į visuomenės gerovę;
6) kiekvienam pagal nuopelnus;
7) kiekvienam pagal mainų laisvojoje rinkoje taisykles.[21]

Siekiant optimalaus rezultato, norint įgyvendinti teisingumą, geriausia būtų laikytis visų šių principų, tačiau tiek teorijoje, tiek praktikoje jie konkuruoja tarpusavyje, taip reikalaudami pasverti juos vienas kito atžvilgiu ir pasirinkti prioritetinius. Absoliučių teisės principų nėra, taip pat nėra tokio principo, kuris lemtų kito principo negaliojimą. Tiesiog vienu ar kitu atveju konkrečiai situacijai labiau tinkantis principas yra taikomas intensyviau, bet nepanaikina kitų.

[19] Richard A. Posner. *Jurisprudencijos problemos.* (Vilnius. Eugrimas, 2004), 266.
[20] Algirdas Degutis. Individualizmas ir visuomeninė tvarka (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, Vilnius, 2014).
[21] *Ibid.*

Atsižvelgiant į tai, kad nėra teisingumo principo apibrėžimo, teisingumo principo sąvoka nėra konkrečiai apibrėžta teisinėje literatūroje ar įstatymuose, šio principo taikymas tampa problematiškas. G. Būdvytis savo magistro baigiamajame darbe taip pat pastebėjo, kad „teisingumo samprata, ji skiriasi įvairiose tautose, laikotarpiuose, epochose“. [22] Tokia ne vienoda teisingumo principo samprata galbūt ir atrodo logiška, kadangi natūralu, jog bėgant metams kinta ne tik suvokimas, bet požiūris į tam tikrus dalykus, tačiau toks aiškaus šio principo neapibrėžtumas kelia klausimą, kas atitinka teisingumo principo normas, o kas joms prieštarauja. Natūralu, kad kintant visuomenei, kartu kinta ir tame laikotarpyje gyvenančių jos narių problemos bei sprendimo būdai.

Vienas iš pirmųjų teisingumo sampratą aiškino graikų filosofas Platonas. Anot jo, įgyvendinusi teisingumą valstybė taps tobula. „Neteisingumas sukuria tarpusavio nesantaikas, neapykantą, o teisingumas – santarvę ir draugystę. Valstybė yra tam tikra sutartinai veikianti žmonių bendruomenė, tad jei nebus teisingumo, nebus ir valstybės“. [23] Vadovaujantis Platono teorija, jeigu visuomenė gyventų laikydamasi teisingumo principo, tai įstatymai nebūtų reikalingi. Įstatymais negalima sureguliuoti taip, kad būtų geriausia kiekvienam. Žmonės yra skirtingi, todėl jų problemos taip pat skirtingos. „Panašiai kaip vairininkas rūpinasi laivo ir jūrininkų nauda, remdamasis ne rašytais nurodymais, o menu, kuris jam yra įstatymas, ir taip išsaugo kelionės draugų gyvybes, taip ir sumanių valdovų rūpesčiu išlaikoma teisinga valstybės santvarka, nes meno galiai teikiama pirmenybė prieš įstatymus“. [24]

Teisingumo principo svarbą visuomenės funkcionavimui pabrėžė ir kitas senovės graikų filosofas Aristotelis. Krikščioniškoji filosofija plėtodama Aristotelio mintis teigė, kad teisingumo principas atsispindi per bendrąjį gėrį. Manyta, kad „teisingumo reikalavimai yra konkrečios išvados iš pagrindinių praktinio supratingumo principų, kuriems asmuo teikia pirmenybę, puoselėdamas bendrąjį gėrį savo bendruomenėje“. [25] Bendrasis gėris suprantamas kaip bendradarbiavimo sąlygų visuma, kuri sudaro pačias palankiausias sąlygas kiekvienam žmogui tobulėti. Bendrasis gėris įgyvendinamas tada, kai kiekvienas individas gali sėkmingai siekti savo prigimtinio tikslo, kai sudarytos sąlygos kiekvienam žmogui tapti laimingam, išplėtoti savo dvasines ir fizines jėgas. [26] „Svarbiausias teisingumo bruožas yra tas, kad bendrųjų sumanymų negalima laikyti savaiminiais tikslais, o vien tik pagalbinėmis priemonėmis, būdais, sudarančiais sąlygas individams kurti save pačius“. [27]

[22]Giedrius Būdvytis, „Teisingumo principo sąvoka ir jo įgyvendinimo būdai baudžiamojoje justicijoje“. (Vilnius. Mykolo Romerio universitetas. 2009)
[23]Platonas. *Valstybė.* (Vilnius. Mintis. 1981) 351.
[24]*Ibid*
[25] Albinas Plėšnys. *Teisingumas ir dora socialinėje filosofijoje.* (Vilniaus universitetas. 2013). 9
[26]*Ibid*, 9
[27]*Ibid*, 10

Visai kitaip teisingumo sampratą aiškino socialinio nominalizmo atstovai. Aiškindami teisingumą jie neįžvelgė jokių prigimtinių tikslų, priežasčių. Visuomenė – mechanizmas, ne organizmas. Pasak Friedricho Augusto von Hayeko, bendroji gerovė – „abstrakti visuminė tvarka, kuri nėra skirta žinomiems konkretiems tikslams, bet yra palaikoma kaip priemonė, individams leidžianti lengviau siekti savo įvairiausių tikslų“. [28] Bendrasis gėris šiuo atveju yra tik galimybė greičiau ir saugiau pasiekti tikslą. „Taisyklės, valdančios spontaninę tvarką, turi nepriklausyti nuo tikslų ir vienodai galioti visiems nariams. Teisingumas ir dora socialinėje filosofijoje arba bent jau individualiai neįvardintoms jų grupėms ar klasėms. Jos naudojamos pagal individų turimas žinias bei tikslus, tas naudojimas nepriklauso nuo kokio nors bendro tikslo, kurį individas turėtų žinoti“.[29] F. A. von Hayeko aiškinimu, laikui bėgant, susiklosto įstatymų kaip betikslių taisyklių tinklas, ir, jeigu šios taisyklės yra vienodos visiems žmonėms, galima teigti, kad jos yra teisingos.[30] Taigi, teisingumas čia suprantamas kaip vienodų normų taikymas visiems individams.

Dar vienas teisingumo teorijos variantas buvo pasiūlytas amerikiečių filosofo Johno Rawlso. Vadovaujantis jo teorija, teisingumo principus teisingais daro ne jų savybės, o būdas, kuriuo jie yra nustatomi.[31] „Teisingumas yra susijęs ne su taisyklėmis, o su jų nustatymo būdu. Teisingumo principais gali būti tik tokie visuotinai pripažinti principai, kurie yra vienodai taikomi visiems. J. Rawlso nuomone, teisingumą visi visuomenės nariai turi suprasti vienodai“. [32]

Amerikiečių filosofas Robertas Nozick pateikė liberalų atsakymą J. Rawlso teisingumo teorijai teigdamas, kad žmonės gali pasirinkti savo visuomenės, į kurią patenka, taisykles.[33] Pasak R. Nozick moralės pagrindą sudaro trys teisės, kurios yra absoliučios. Jos įvardijamos kaip: teisė į gyvenimą, teisė į laisvę ir teisė į nuosavybę.[34] Šioje teorijoje visai nėra jokių pareigų rūpintis kitais, jų likimu, uždraudžiami poelgiai yra susieti tik su teisių pažeidimais. Vienintelis teisėtas valdžios uždavinys apginti žmogų nuo kėsinimųsi pažeisti jo teises, kiti valdžios užmojai yra nepateisinami, net kai kalbama apie vargingųjų rėmimą ar socialinės apsaugos sistemą.[35]

Tai tik keletas teisingumo teorijos pavyzdžių, kurios parodo, kad teisingumo principo sąvoka keičiantis laikotarpiams išties kito. Kiekvienos ideologijos suvokimas, kas yra teisinga, o kas klaidinga, buvo skirtingas. Lygiai taip pat skirtingai buvo suvokiami ir visuomenės elgesio standartai, jų atitiktis teisingumo principui. Šiandien teisingumas siejamas ne tik su įstatymo raide,

[28]Hayek von F. A. *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. T. II. Socialinio teisingumo miražas.* (Vilnius: Eugrimas. 1998). 20.
[29] Plėšnys, s*upra note,* 13.
[30]*Ibid*
[31]Janos Kis. *Šiuolaikinė politinė filosofija.* (Vilnius. Pradai. 1998) 12-13.
[32] Plėšnys, s*upra note,* 13.
[33] Robert Nozick. *Anarchija, valstybė ir utopija* (Vilnius. Eugrimas. 2003)
[34] *Ibid.*
[35] *Ibid.*

bet ir jo dvasia. Teisingumas, – lemia teisės normų, aktualių gyvenimo problemoms, kūrimą, – taip, kad šios normos geriausiai užtikrintų visuomenės narių teises ir būtų teisingumo garantas. Panagrinėkime, kokią vietą Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje užima teisingumo principas.

1.1. Teisingumo principo apibrėžimas ir vieta Lietuvos teisinėje sistemoje

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 str. įtvirtinta nuostata, kad Lietuvos Respublikoje teisingumą vykdo tik teismai.[36] Nors teisingumo vykdymas, – pamatiniame šalies įstatyme, įtvirtinančiame pagrindines piliečių teises ir pareigas, išimtinai priskiriamas teismų kompetencijai, privalu paminėti, kad ir kiti šalies teisės aktai nurodo, jog vykdydami savo teises ir pareigas taip pat privalome laikytis teisingumo principo. Pvz.: Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.5 str. 1 d. įtvirtinta nuostata: „Civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus“. [37] Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras pabrėžia: „teisingumas – tai universalus bendrasis teisės principas, reiškiantis moralinę žmogaus nuostatą ir kriterijų, pagal kurį vertinami visi asmenų poelgiai“. [38] Teisingumo principas teisės aktuose įvardijamas kaip bausmės paskirties tikslas: „bausmės paskirtis užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą“. [39] Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekse nurodoma, kad šio kodekso paskirtis yra „teisės priemonėmis ginti žmogaus teises ir laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo administracinių nusižengimų, užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą, skatinti taikų valstybės ir žmogaus, visuomenės narių sugyvenimą“. [40] Taigi, matome, kad teisingumo principas yra pabrėžiamas visose teisės šakose. Atsižvelgiant į minėtuose kodeksuose įtvirtintas nuostatas, galima pastebėti, kad įstatymų leidėjas teisingumo principo nuostatą įvardinęs kaip:

1. Principą, kurio privalu laikytis įgyvendinant savo teises ir pareigas;
2. Principą, kuriuo vadovaujantis vertinamas asmens teisių ir pareigų įgyvendinimas.
3. Principą, kuris kaip pamatinė nuostata įstatymu gina ir saugo asmenų teises ir laisves.

Nurodyti teisės aktai įtvirtina ne tik privalumą laikytis teisingumo principo, tačiau jį nurodo kaip pagrindą, kuriuo vadovaujantis teismai privalo priimti sprendimus. Nagrinėjant teisės

[36] Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992 m. spalio 25 d. Nr. 33-1014) žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm
[37] Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864).LRS, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/zvvmXZjqfs
[38] Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. I knyga (Vilnius. Justitia, 2001)
[39] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968).TAR, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr
[40] Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015 m . birželio 25 d. Nr. XII-1869). TAR, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/asr

aktus pastebime, kad konkretumo teisės aktų leidėjas teisingumo principui nesuteikia. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas aiškinant teisingumo sąvoką yra pabrėžęs, kad teisingumas „gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos. Teisingumo negalima pasiekti pripažįstant tik vienos grupės arba vieno asmens interesus ir kartu neigiant kitų interesus“. [41] Konstitucinio Teismo nutarimas įneša aiškumo teisingumo principo sampratoje. Iš šios nutarties galime aiškiai suprasti, kad teisingas bus tas teismo sprendimas, kuris vienodai žvelgs į abiejų šalių interesus, leis abiem šalims proceso metu jaustis lygiomis ir vienodai ginti savo pažeistas teises. Kitame savo nutarime Konstitucinis Teismas nurodė, kad „teisingumo principas suponuoja ir tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti“. [42] Ši nutartis svarbi aiškinant teisingumo principo taikymą baudžiamosios ar administracinės teisės kontekste. Svarbiausia ne „nuskriausti“ teisės pažeidimą padariusį asmenį, bet teisingai atlyginti už jo padarytą žalą. Teisingumas suprantamas ir aiškinamas kaip pusiausvyros „proporcijos“ palaikymas arba „atstatymas“.

Linas Baublys savo moksliniame darbe „Aristotelio teisingumo distinkcija šiuolaikiniame teisiniame diskurse“ į teisingumo principą pažvelgė per visuomeninių santykių prizmę. Pastebėta, kad visuomeniniai santykiai yra nuolat veikiami įvairių veiksnių, dėl to jie tampa sudėtingais, todėl galima teigti, kad yra nuolatiniame kaitos procese. Tai reiškia, kad keičiantis šiems santykiams nusistovi ir nauja pusiausvyra. Tokiu atveju teisingumo siekis ir paieška yra nuolatinis uždavinys teisininkams. L. Baublio nuomone, tai parodo, kad „teisingumas negali būti suprantamas voliuntaristiškai, nes yra ribojamas įpareigojimu siekti tam tikro tikslo, išreiškiamo pusiausvyros sąvoka. Todėl būtina klausti, ką reiškia pasiekti pusiausvyrą?“. [43] Tokiai nuomonei išties galime pritarti, kadangi pasaulis nuolat keičiasi. Atsižvelgiant į šiuos pokyčius, natūralu, kad ir į teisingumą vienu ar kitu momentu imame žiūrėti kitaip. Siekiant sureguliuoti visuomeninius santykius vyrauja demokratija, o siekiant greičiau ir operatyviau išspręsti konfliktus atsiranda nauji jų sprendimo būdai, tokie kaip mediacija.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytus teisės aktus bei Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktiką, aiškiai matome, kad Lietuvoje įstatymų leidėjas teisingumo principui skiria pačią aukščiausią vietą. Teisingumo principas suprantamas kaip pačios teisinės sistemos pamatas, juo

[41]Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas. Žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta437/content

[42]Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas. Žiūrėta 2020 m. sausio 2 d https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta348/content

[43]Linas Baublys, „Aristotelio teisingumo distinkcija šiuolaikiniame teisiniame diskurse“. (Vilnius. Jurisprudencija. 2006) 85

vadovaujantis privalo būti priimami absoliučiai visi teismo sprendimai. Teisingumo principas taip pat įtvirtintas kaip privalomybė asmenims, įgyvendinantiems savo teises bei vykdantiems savo pareigas. Teisingumas – aukščiausia moralinė nuostata, kuria vadovautis privalome visą gyvenimą. Jau aptarėme, kad gyvenimas sparčiai keičiasi, o kartu su juo keičiasi ir teisingumo samprata, todėl toliau tikslinga būtų kalbėti apie teisingumo principo įgyvendinimo problematiką sprendžiant ginčus.

1.2. Teisingumo principo įgyvendinimo problematika sprendžiant ginčus

Teisingumo principas, – kaip pamatinė teisinės sistemos dalis yra labai abstraktus. Nesant konkretaus šio principo apibrėžimo, jo taikymas praktikoje yra painus ir problematiškas. Taip yra būtent dėl to, kad skirtingi visuomenės nariai turi skirtingą požiūrį į tai, kas yra teisinga, ir tai kas klaidinga. Nors įstatymų leidėjas teisės normomis siekia užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą, tačiau šių normų kūrimas ir pritaikymas praktikoje susilaukia nemažai diskusijų. Reikėtų paminėti, kad vertinant teisės normų atitikimą teisingumui, šiandien kaip niekada yra aktyvūs visuomenės nariai. Priėmus vieną ar kitą įstatymą, ar jo pakeitimą, socialinėse medijose tuoj jau pat įsivyrauja diskusijos, žiniasklaidoje prasideda priimto teisės akto vertinimas. Tokios „diskusijos“ tik dar labiau patvirtina mūsų požiūrį į tai, kad teisingumą kiekvienas suprantame skirtingai, todėl sunkumų patiria ne tik įstatymų leidėjai, bet ir visa teisinė bendruomenė.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo nutarime yra įtvirtinęs nuostatą, kad „teisingumą vykdo tik teismai“. [44]Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo atveju Konstitucinis Teismas vertybe laiko ne teismo sprendimo priėmimą teisme, bet būtent teisingo teismo sprendimo priėmimą. „Teisingumo, kaip teismo funkcijos, turinį sudaro teismų veikla sprendžiant ginčus dėl teisės, atsirandančius dėl įvairių konfliktų visuomenėje. Teismai bylas sprendžia klausydami tik įstatymo, teisėjai yra nešališki ir nepriklausomi“. [45] Profesoriaus Nicholo Ashford nuomone, „teisingumas reiškia taisykles, pagal kurias paskirstomi atlygiai ir bausmės, kad kiekvienas žmogus gautų tai, kas jam priklauso“.[46] N. Ashford teigia, kad teismų sprendimai tiesiogiai atspindi ir jų prioritetus bei išankstinius nusistatymus, asmeninį požiūrį į tai, kas teisinga, ir tai, kas klaidinga.[47] Tokiu atveju būtina pabrėžti, kad teismas priimdamas sprendimą privalo vadovautis ir nešališkumo (objektyvumo) principu. Šiuo konceptu žvelgiant į teisingumo principo taikymo problematiką

[44]Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2007 m. gegužės 15 d. sprendimas, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta91/content
[45] Elena Vaitiekienė, Saulė Vidrinskaitė, *Lietuvos konstitucinės teisės įvadas*. (Vilnius. Justitia, 2001). 30
[46] Romualdas Drakšas, „Teisingumo principas skiriant bausmę“. (Vilnius. Teisės apžvalga, 2016). 83
[47]*Ibid*, 83.

manytina, kad patys įstatymai privalo būti nepriekaištingi, kad galėtų užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.

Dėl skirtingų visuomenės narių moralinių vertybių bei skirtingo teisingumo principo suvokimo, dažniausiai keliamas klausimas teismo sprendimams – teisingas ar teisėtas? Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas teigia, kad „teismo sprendimas yra teisingas, kai jis yra teisėtas, priimtas nepažeidus ir tinkamai pritaikius materialiosios bei proceso teisės normas, ir pagrįstas, t. y. teismo išvados atitinka įstatymo nustatyta tvarka ir įstatymo reglamentuojamomis įrodinėjimo priemonėmis konstatuotas turinčias reikšmės bylai aplinkybes“. [48] Taigi, teismų priimti sprendimai privalo būti vykdomi nepaisant to, kad bylos šalys ne visada yra patenkintos gautu rezultatu. Savaime suprantama, kad bylą nagrinėjant teismo posėdžio metu nebus įmanoma pasiekti maksimalaus abiejų šalių pasitenkinimo rezultatu. Taip atsitinka todėl, kad vien pats teismo proceso formalumas savotiškai supriešina ginčo šalis. Teismo procesu ne skatiname patenkinti abiejų ginčo šalių interesus, bet siekiame išspręsti ginčą formaliai vadovaudamiesi įstatymų sukurtomis normomis. Įdomu, ar tik toks formalus ginčo sprendimo būdas gali geriausiai įgyvendinti teisingumo principą.

Manytume, kad būtent nuo ginčo šalių valios nepriklausantis teismo procesas, jo formalumas ir griežtas įstatymo raidės laikymasis tam tikrų kategorijų bylose ne visada gali geriausiai užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.

Teisingumą išimtinai vykdo tik teismai, tačiau, ar visiems kylantiems ginčams yra būtinas vykdymas? Terminų žodyne žodis „vykdymas“ siejamas su prievartiniais veiksmais, kuriuos asmuo privalo atlikti. [49] Čia ir susiduriame su probleminiu aspektu, ar tokiu atveju teismo procesu geriausiai užtikrinome teisingumo principo įgyvendinimą, nors galbūt šalims tereikėjo tarpininko, padėsiančio išspręsti kilusį ginčą.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentare teigiama: „siekti teisingumo reiškia siekti protingos skirtingų interesų pusiausvyros. Teisingumo principas reikalauja atsižvelgti į abiejų ginčo šalių interesus“. [50] Vadinasi, esant ginčui dėl skolos apmokėjimo, teisingumo principas reikalaus atsižvelgti ne vien tik į kreditoriaus, bet ir į skolininko interesus. Vadovaujantis teisingumo principu privalėtume užtikrinti, kad skolininkui dėl skolos neapmokėjimo pritaikyta sankcija būtų proporcinga jo padarytam nusižengimui. Siekiant geriausiai užtikrinti abiejų ginčo šalių interesus šiuo atveju geriausia būtų leisti ginčo šalims pasirinkti, kaip spręsti ginčą: teisminiu keliu ar visgi bandyti susitarti?

[48]Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 13 d.nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-260-313/2016. Žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://eteismai.lt/byla/160366136754283/e3K-3-260-313/2016
[49]Lietuvos Respublikos terminų bankas, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. http://terminai.vlkk.lt/
[50]Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. I knyga (Vilnius. Justitia, 2001).

Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. gruodžio 17 d. reglamente, kuriuo nustatoma teisingumo programa 2014–2020 m. laikotarpiu, Nr.1382/2013, nurodyta: „Teisę kreiptis į teismą turėtų sudaryti, be kita ko, teisė kreiptis į teismus, teisė naudotis alternatyviais ginčų sprendimo metodais, taip pat teisė kreiptis į valstybės tarnautojus, kurie teisės aktais yra įpareigoti teikti šalims nepriklausomas ir nešališkas teisines konsultacijas“. [51] Paminėtina, kad pastarojo reglamento paskirtis – būtent sudaryti programą, kuria Europos Sąjungos šalyse būtų galima užtikrinti teisingumo įgyvendinimą. Minėtas reglamentas, – taip pat pabrėžia, kad kuriant Europos teisingumo erdvę turi būti užtikrinamos pagrindinės teisės bei pagrindiniai principai, tarp kurių lygybės, nediskriminavimo ir visiems vieningos teisės kreiptis į teismą. [52] Todėl, manome, kad suteikiant šalims galimybę pasirinkti, kaip jos nori spręsti ginčą – teisminiu keliu ar alternatyviais ginčo sprendimo būdais, nepažeisime teisingumo principo reikalavimo.

Kitą teisingumo principo įgyvendinimo teisinėje sistemoje probleminį aspektą įžvelgtume teismus saistančių precedentų taikyme.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje nurodyta, kad „bendrosios kompetencijos teismų instancinė sistema turi funkcionuoti taip, jog būtų sudarytos prielaidos formuluotis vienodai bendrosios kompetencijos teismų praktikai“. [53] „Tokia teismų praktika privalo būti grindžiama Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintais teisinės valstybės, teisingumo, asmenų lygybės teismui principais“. [54] Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje teisiniai precedentai yra teisės šaltiniai, o vadovavimasis šiais šaltiniais yra vienodos, nuoseklios ir neprieštaringos teismų praktikos, o kartu ir teisingumo principo, įgyvendinimas. Konstitucinis teismas taip pat nurodė, kad teismų precedentų kaip teisės šaltinių, reikšmės negalima pervertinti, juolab suabsoliutinti. Vadovautis precedentais reikia itin apdairiai. Teismams sprendžiant bylas precedento galią turi tik tokie ankstesni sprendimai, kurie buvo sukurti analogiškose bylose, t. y. „precedentas taikomas tik tose bylose, kurių faktinės aplinkybės yra tapačios arba labai panašios į tos bylos, kurioje buvo sukurtas precedentas, faktines aplinkybes ir kurioms turi būti taikoma ta pati teisė, kaip toje byloje, kurioje buvo sukurtas precedentas“. [55] Toks teismų precedentų taikymas žvelgiant per teisingumo principo įgyvendinimo problematiką turi ir teigiamų, ir neigiamų pusių. Teigiamoji

[51] Europos Parlamento ir tarybos 2013 m. gruodžio 17 d. reglamentas, kuriuo nustatoma teisingumo programa Nr. 1382/2013,žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1578505519255&uri=CELEX:32013R1382

[52] *Ibid*

[53] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta568/content

[54] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-162/2009, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=f290a3ce-c3b4-4f6a-b193-bf1d0b6ea699

[55] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta568/content

teisminio precedento pusė – žinodamas faktines aplinkybes bei kruopščiai pasidomėjęs teismų praktika, asmuo gali nuspėti, kokio teismo sprendimo tikėtis. Vienoda teismų praktika kuria vieningą teismų sistemą ir taip nepalieka vietos įstatymų interpretacijoms. Neigiama pusė vėlgi pasireiškia per individualizmą. Kiekvienas ginčas yra individualus. Kad teisė būtų taikoma teisingai, taikymas turi vykti analizuojant teisės aktus, jos normų tikslus, prasmę, o ne vien tik jos formą. Konkrečiose situacijose reikėtų labiau individualizuoti, o ne žiūrėti formaliai pagal bendras taisykles ar vyraujančią nuomonę. Siekiant tinkamo teisingumo principo įgyvendinimo, reiktų daugiau samprotauti, diskutuoti teisingumo siekimo tema bei jau teisėkūros procese kelti tikslą rasti teisingą variantą ir vadovautis ne vien tik formaliuoju teisingumu, bet žvelgti giliau. Žinoma, toks individualus teismų gilinimasis į kiekvieno ginčo subtilybes tik pailgins teismo procesą, ko pasekoje išaugs teismų darbo krūviai. Siekiant maksimalaus teisingumo principo įgyvendinimo verta naudotis ne tik teisminiu procesu, bet ir alternatyviomis ginčų sprendimo priemonėmis, kurios ginčų išsprendimams galėtų teikti daugiau asmeniškumo.

Aptarėme teisingumo principo problematiką ginčus sprendžiant teisminiu keliu, todėl tikslinga būtų aptarti ir teisingumo principo įgyvendinimo problematiką ginčuose, kurie yra sprendžiami alternatyviomis ginčų sprendimo priemonėmis. Taigi, ką reiškia teisingumas, ginčą sprendžiant mediacija.

Teisingumas apibūdinamas „kaip socialinių problemų integravimo veiksnys, socialinio stabilumo ir žmogiškumo pagrindas, įkūnijantis teisių ir pareigų pusiausvyrą, neleidžiantis kuriam nors visuomenės sluoksniui įgyti privilegijuotą padėtį, skatinantis žmonių pasitikėjimą vienas kitu.“[56] Jau minėjome ankščiau, kad visuomenės supratimas apie teisingumą kito. Visgi doc. dr. V. Vaičaitis mano, kad teisingumo samprata atsiskleidžia vis naujomis reikšmėmis, tačiau baziniai dalykai išlieka tie patys.[57] Pvz.: neteisinga skriausti silpnesnį, neteisinga meluoti, apgaudinėti ir papirkinėti, neteisinga vogti ir t.t.[58] Jolanta Bieliauskaitė, nagrinėdama socialinio teisingumo principų sistemą Vakarų Europoje, priėjo išvados, kad „kiekvienam asmeniui turi būti suteikta vienoda pamatinių teisių bei laisvių schema, kuri derėtų su kitų asmenų teisėmis bei laisvėmis ir kurioje lygioms politinėms laisvėms būtų garantuojama lygi jų vertė“.[59] Atkreiptinas dėmesys, jog konfliktuojantys asmenys dažniausiai jaučiasi „vienas už kitą teisesni“, jiems būdingas impulsyvumas, savo tiesos įrodinėjimas, nesigilinant į kitos pusės interesus. Atsižvelgiant į

[56] Jolanta Bieliauskaitė, „Socialinio teisingumo principų sistema šiuolaikinėje vakarų teisės tradicijoje“, žiūrėta 2020 m. vasario 19 d. https://www.mruni.eu/upload/iblock/b7b/bieliauskaite.pdf
[57] Vaidotas Vaičaitis. *Teisingumo jausmą reikia ne tik turėti, bet ir mokytis jį atpažinti.* 2018 m. balandžio 18 d. http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2018-04-12-v-vaicaitis-teisingumo-jausma-reikia-ne-tik-tureti-bet-ir-mokytis-ji-atpazinti/169350
[58] *Ibid*
[59] Bieliauskaitė, *op.cit*, 125

teisingumo sampratą, kurioje asmenims teisės ir laisvės privalo būti garantuojamos po lygiai bei vyrauja teisių ir pareigų pusiausvyra, manytina, kad asmenims patiems be tarpininko pagalbos rasti teisingą konflikto sprendimą yra per sudėtinga. Trečiasis, nešališkas, asmuo tarpininkaudamas padeda išlaikyti jėgų balansą, sukoncentruoti asmenis ne tik į savo problemas, daugiausia kylančias iš principo nugalėti, bet ir pamatyti, kitos šalies interesus. Teisingo sprendimo paieška orientuota ne į šalių siekį nugalėti, bet į tai, kad jo vykdymas būtų priimtinas abiem pusėms. Medijuodami galime užtikrinti teisingumo principą, nes mediacijos principai paremti šalių teisių ir pareigų lygybe, savanoriškumu, atvirumu ir pasitikėjimu. Teisingumas medijuojant reiškia,- padėti ginčo šalims susitarti, šią pagalbą skirstant po lygiai, nesuteikiant galios balanso nei vienai iš ginčo šalių. Teisingas sprendimas mediacijoje bus tas sprendimas, kuris priimtas pačių ginčo šalių bendru sutarimu be jokio spaudimo. Žinoma, iš čia didžiausia atsakomybė kyla mediatoriui, kadangi būdamas kvalifikuotu tarpininku jis privalo pastebėti, kada susitarimas yra neįmanomas ir ginčo išsprendimas galimas tik teisiniu keliu.

1.3. Teisingumo principo įgyvendinimą užtikrinti padedančios priemonės, būdai

„Teisingumo principas yra neatsiejamas nuo teisinės valstybės imperatyvo ir yra vienas svarbiausių moralinių vertybių bei teisinės valstybės pagrindų. Pagal Konstituciją,- teisingumas gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos. Teisingumas yra vienas pagrindinių teisės, kaip socialinio gyvenimo reguliavimo būdų ir tikslų“.[60] Šiandieninėje teisinėje sistemoje teisingumo principo įgyvendinimas siejamas su proporcingu atlygiu už tam tikrus veiksmus. Teisingumu siekiama atkurti buvusią socialinę taiką tarp ginčo šalių arba suteikti proporcingą atlygį teisę pažeidusiam asmeniui.

Visų pirma, teisinėje valstybėje siekiant įgyvendinti teisingumo principą būtina užtikrinti, kad kiekvienas asmuo galėtų ginti savo pažeistas teises. Tam tikslui valstybė privalo numatyti atitinkamas priemones. Manytume, kad realiam teisingumo principo įgyvendinimui neužtenka formalios sistemos. Įprasta, kad teisingumo principas yra susiejamas su proceso operatyvumo, teisėjų nešališkumo ir kitais teisės principais. Pasaulis šiandien koncentruojasi į žmogaus teises, žmogaus individualumą bei jo galimybę pasirinkti. Įtvirtindami naujas pažeistų asmens teisių gynimo priemones, privalome užtikrinti, kad net ir besinaudodamas šiomis priemonėmis asmuo neprarastų teisės į teisminę gynybą.

[60]Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas. Žiūrėta 2020 m. vasario 2 d. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta279/content

Nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Konstitucijos pakeitimai, kurie suteikia „kiekvienam asmeniui teisę kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą, jeigu skundžiamo teisės akto pagrindu priimtas sprendimas pažeidė šio asmens konstitucines teises ar laisves ir šis asmuo išnaudojo visas teisinės gynybos priemones“. [61] Daugumoje Europos valstybių tokia praktika jau taikoma, tad šis Lietuvos Respublikos Konstitucijos pakeitimas, siekiant dar geriau įgyvendinti teisingumo principą, išties sveikintinas. Pabrėžtina, kad ši asmens teisė nebus absoliuti. Tokį kreipimąsi asmuo galės pateikti tik tada, jei galiojanti teisės aktų nuostata jį lies tiesiogiai ir jei bus išnaudotos galimybės ginti savo pažeistas teises bendrosios kompetencijos teismuose. Taigi, jeigu asmeniui po bylos išnagrinėjimo teisme kils abejonių, ar jo atžvilgiu įstatymas buvo pritaikytas nepažeidžiant LR Konstitucijos nuostatų, jam suteikiama galimybė kreiptis į Konstitucinį Teismą savarankiškai.

Užtikrinus asmens teisę į teisminę gynybą, siekiant įgyvendinti teisingumo principą privalome užtikrinti, kad pati teisingumo sistema būtų operatyvi, o teismai nešališki. Civilinės teisės teoretikai teigia, kad pagrindinis civilinio proceso tikslas – garantuoti, kad privatūs asmenų ginčai būtų išspręsti greitai ir teisingai. [62] Proceso operatyvumas susiejamas su teisingumo principo įgyvendinimu. Atrodo, logiška – ilgai trunkantis teismo procesas yra varginantis, formalus, dėl nepagrįstų priežasčių dažnai gali būti vilkinamas. Taigi, tam, kad būtų užtikrinamas teisingumo principo įgyvendinimas vieną iš prioritetų iškeliame ginčo sprendimo operatyvumą. Pabrėžiame, kad pats operatyvumas be teisingumo principo yra niekas, kadangi tik nustačius visus bylos faktus, teisingai juos įvertinus bus galima kalbėti apie teisingo sprendimo priėmimą. Vien tik operatyvumo principu vedamas teisimo sprendimas turės daug trūkumų. „Greitai priimtas teismo sprendimas, deja, ne visada yra teisingas.“[63] Atsižvelgiant į kiekvieno ginčo sudėtingumą natūralu, kad į vienų aplinkybes įsigilinti prireiks daugiau, kitų – mažiau laiko. Kalbant apie proceso operatyvumą šiuo kontekstu, teisės aktais būtina užtikrinti, kad pačios ginčo šalys nevilkintų proceso, numatant ir atsakomybes už proceso vilkinimą. Taip pat kiekvieno ginčo atveju geriausias būdas suderinti proceso operatyvumo ir teisingumo principus būtų teisėjui suteikus diskreciją pačiam nuspręsti kai kuriuos procesinius klausimus. „Įstatymo nuostatos yra suformuluotos taip, kad teismas kiekvieną konkretų atvejį gali vertinti savo nuožiūra “. [64]

[61]Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992 m. spalio 25 d. Nr. 33-1014) žiūrėta 2020 m. vasario 2 d. https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm
[62]Artūras Driukas, Virgilijus Valančius, *Civilinis procesas: teorija ir praktika*, (Vilnius, Justitia, 2005 m.), p. 388.
[63]Inga Lukošiūnaitė, „Civilinio proceso operatyvumo ir teisingumo principų santykio problema“ (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2011) https://vb.mruni.eu>object>elaba:1884632
[64]Vytautas Nekrošius, *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*, (Vilnius, Justitia 2002 m.)

Suteikiant teisėjui diskreciją kiekvieną konkretų atvejį vertinti savo nuožiūra, siekiant teisingumo principo įgyvendinimo, privalome užtikrinti ir kitą – nešališkumo principo įgyvendinimą. Vadovaujantis teismų praktika, „nešališkumo principas turi subjektyvųjį ir objektyvųjį kriterijus. Subjektyvaus kriterijaus prasme teisėjas negali turėti asmeninio išankstinio nusistatymo ginčo šalių atžvilgiu, būti tendencingas. Objektyvaus kriterijaus prasme teismas turi pateikti objektyvias garantijas, pašalinančias abejones dėl galimo teismo šališkumo“. [65] Dėl to, išvada, kad ginčą sprendžiantis teismas buvo šališkas, galima tik tada, kai teisėjas nagrinėja bylą esant įstatyme numatytiems nušalinimo pagrindams arba nustačius aplinkybes, rodančias teismo suinteresuotumą bylos baigtimi, arba nustačius tendencingą teismo proceso organizavimą. [66] Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 64–67 str. yra reglamentuoti ne tik teisėjo, bet ir kitų byloje dalyvaujančių asmenų (eksperto, vertėjo ir t.t.) nušalinimo pagrindai. [67] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso ketvirtasis skirsnis taip pat detaliai reglamentuoja nušalinimo teisę, jo pagrindus ir kt. [68] Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 576 str. reglamentuodamas nušalinimo pagrindus nukreipia į LR Baudžiamojo proceso kodeksą. [69] Galime drąsiai teigti, kad įgyvendinat nešališkumo principą Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas jį kruopščiai reglamentavo. Visa tai ne tik užtikrina, kad bylas nagrinėtų nešališkas teismas, bet tuo pačiu metu įgyvendina teisingumo principą.

Lyginant teismo ir mediacijos procesus galime pamatyti, kad tiek viename, tiek kitame procese teisingumo principas įgyvendinamas labai panašiomis priemonėmis (išskyrus savanoriškumo principą mediacijoje). Taigi, mediacijos procese teisingumo principas įgyvendinamas šiomis priemonėmis:

1. Įtvirtinant šalių savanoriškumą. Mediacija galima tik sutikus dalyvauti abiem ginčo šalims. Įstatymas įtvirtina privalomąją, tačiau ne prievartinę mediaciją. Privalomosios mediacijos atveju šalims išlieka teisė bet kuriame etape jos atsisakyti, pasitraukti iš jos arba apskritai nepradėti. Teisme šiuo atveju nėra jokio savanoriškumo.

[65] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-246/2014. Žiūrėta 2020 m.sausio 2 d. https://eteismai.lt/byla/172087201462566/2K-246/2014

[66] Ibid.

[67] „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“, TAR, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr

[68] „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas“, TAR, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr

[69] „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso, patvirtinimo, įsigaliojimo, ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“, TAR, žiūrėta 2020 m. sausio 2d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/asr

2. Ginčo sprendimo operatyvumu. Lietuvoje civilinė byla išnagrinėjama maždaug per 100 dienų.[70] Ginčo sprendimo mediacijoje galime tikėtis praėjus 2 savaitėms nuo pradinio pokalbio pradžios.[71] Toks ginčo sprendimo operatyvumas sietinas su tuo, jog jo metu visas dėmesys skiriamas ginčo šalims. Mediacijos metu galima aiškintis tikruosius ginčo šalių poreikius, padėsiančius greičiau prieiti prie konflikto išsprendimo. Mediacijoje taip pat nėra procesą ilginančių procedūrų ir jas saistančių terminų. Visa tai leidžia ginčo šalims koncentruotis į problemos esmę ir operatyviai siekti ginčo sprendimo.

3. Mediatoriaus nepriklausomumu ir nešališkumu. Europos mediatorių elgesio kodeksas įpareigoja mediatorius pranešti ginčo šalims apie bet kokias aplinkybes, galinčias sukelti interesų konfliktą.[72] Tiesa, kodekso preambulėje nurodyta, kad kodekso nuostatų mediatoriai laikosi savanoriškai, savo pačių atsakomybe.[73] Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas numato, kad „mediatorius gali priimti pasiūlymą pradėti mediaciją arba tęsti pradėtą mediaciją tik tuo atveju, jeigu jis informavo ginčo šalis apie jam žinomas aplinkybes, kurios gali kelti abejonių dėl jo nešališkumo, ir jeigu ginčo šalys sutiko, kad jis vykdytų mediaciją“.[74] Pastebėtina, kad šiuo metu mediatoriaus nešališkumo ir nepriklausomumo įgyvendinimas priklauso vien nuo mediatoriaus sąžiningumo. Siekiant tinkamo teisingumo principo įgyvendinimo nuostata galėtų būti tobulintina numatant arba Europos mediatoriaus elgesio kodekso laikymosi privalomumą kiekvienam mediatoriui arba kiekvienai valstybei kuriant savarankiškus elgesio kodeksus, įgyvendinant jau numatytas nuostatas.

Teisingumo principo įgyvendinimą teisinėje valstybėje pirmiausia užtikrina pačios teisminės gynybos egzistavimas, t. y. galimybė kiekvienam asmeniui, manančiam, kad jo teisės yra pažeistos, teisminės gynybos kreiptis į teismą. Šiandien ši teisminė gynyba Lietuvoje yra dar ir praplėsta, suteikiant teisę kiekvienam asmeniui kreiptis į Konstitucinį Teismą. Įstatymų leidėjas siekia, kad asmenų ginčai būtų išnagrinėjami per kaip įmanomai trumpiausią laiką, tam numatydamas ir alternatyviuosius ginčo sprendimo būdus. Ne kiekvienam ginčui būtinas teisminis nagrinėjimas, todėl siūlytina pirmiausia tokius ginčus spręsti mediacija ir, tik šiai nepavykus, kreiptis į teismą. Nesutinkame, kad nustačius tam tikrų kategorijų ginčų privalomąjį nagrinėjimą

[70] European Commision „The 2017 EU Justice scoreboard“, žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2017/04/2017-eu-justice-scoreboard_web_ok_final.pdf

[71] Community Dispute settlement center „Why should I choose mediation?“ https://communitydispute.org/mediation/mediation-faqs

[72] Europos mediatorių elgesio kodeksas, https://rm.coe.int/cepej-2018-24-en-mediation-development-toolkit-european-code-of-conduc/1680901dc6

[73] *Ibid.*

[74] Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas (2008 m. liepos 15 d. Nr. X-1702) https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr

mediacija, pažeidėme teisingumo principą, kadangi privalomoji mediacija – nėra prievartinė. Taigi, jei valstybė įtvirtina, kad pirmiausiai ginčai privalomai turi būti sprendžiami alternatyviuoju būdu, bet nepanaikina asmens teisės į teisminę gynybą, negalima laikyti, kad ji pažeidė teisingumo principo reikalavimus.

2. TEISINGUMO PRINCIPAS MEDIACIJOJE

„Mediacija – ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli mediatoriai (tretieji nešališki asmenys) padeda ginčo šalims taikiai spręsti ginčą“. [75] Mediacija ginčo šalys gali naudotis ir tuo atveju, jei ginčas nagrinėjamas teisme (teisminė mediacija), tiek tokiu atveju, kai ginčas dar nėra pasiekęs teismo (neteisminė mediacija). Mediacijoje taikomi savanoriškumo, neutralumo, konfidencialumo ir kiti principai. Taikant mediaciją ginčai išsprendžiami kur kas greičiau nei teisme, taip pat šalys patiria kur kas mažiau ginčo sprendimo išlaidų, jos metu pavyksta išsaugoti arba atkurti ne tik teisinę, bet ir socialinę taiką tarp ginčo šalių. [76] Atsižvelgiant į teigiamas mediacijos puses bei tai, kad mediacija yra palyginti naujas ginčų sprendimo būdas, panagrinėkime, ar ginčo sprendimas šia alternatyvia priemone atitinka ir teisingumo principo reikalavimus.

2.1. Teisingumo principo pasireiškimas mediacijos procese

„Pirmosios tradicinės mediacijos apraiškos pastebėtos senovės Kinijoje ir Japonijoje, kur šis procesas buvo naudojamas ne kaip valstybės kontroliuojamo ginčo sprendimo alternatyva, o kaip pirminis ir pagrindinis ginčo sprendimo būdas“. [77] Minėtų šalių vertybės ir visuomenės narių tarpusavio santykių puoselėjimas skatino mediacijos vystymąsi. Europoje mediacija atsirado šiek tiek vėliau, XX a. pabaigoje. Italija dar visai neseniai apibrėžė atvejus, kuriais mediacija yra privaloma kaip neteisminė ginčų sprendimo forma, kai asmuo į teismą gali kreiptis tik po mediacijos sesijos. Manoma, kad Jungtinės Amerikos Valstijos dėl šalyje esančios kultūrų įvairovės yra puiki terpė vystytis mediacijai. [78] „Dėl kovos už asmens teises idealizavimo JAV teisinė sistema buvo perkrauta ieškiniais, teismo procesai tapo varginantys dėl savo ilgos trukmės, teismas kaip teisingumą vykdanti institucija, prarado autoritetą visuomenės akyse“. [79] Nuolatinis bylinėjimasis 1976 metais patyrė „sprogimą“, po kurio ir atsirado mediacija. Šiuo metu Jungtinėse Amerikos

[75] „Civilinių ginčų taikinamasis tarpininkavimas (mediacija)“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, žiūrėta 2020 m. sausio 13 d., https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/civiliniu-gincu-taikinamasis-tarpininkavimas-mediacija
[76] Ibid.
[77] Tadas Milašius. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas. (Vilnius, Teisė, 2007), 45.
[78] Lietuvos aidas „Mediacija - kas tai yra? Pasaulyje plačiai taikomas metodas, kuris Lietuvoje – atrandama naujovė“, žiūrėta 2020 m. sausio 24 d. http://www.aidas.lt/lt/teise-ir-teisingumo-vykdymas/article/8711-08-13-mediacija-kas-tai-yra-pasaulyje-placiai-taikomas-metodas-kuris-lietuvoje-atrandama-naujove
[79] Jurex „Mediacija – kodėl nesulaukiame „sprogimo“ Lietuvoje?“, žiūrėta 2020 m. sausio 10 d. https://jurex.lt/mediacija-kodel-nesulaukiame-sprogimo-lietuvoje/

Valstijose beveik du trečdaliai verslo ginčų yra sprendžiami šiuo alternatyviuoju ginčų sprendimo būdu.[80]

Norint sužinoti, ar mediacijos metu yra užtikrinamas teisingumas, būtina ištirti mediacijos ir teisingumo principo santykį bei atsakyti į klausimą, ar mediacija galima užtikrinti teisingumą?

S. Elnegahy savo straipsnyje „Ar mediacija įvykdo teisingumą?“ priėjo išvados, jog mediacija gali būti kūrybinga nugalėtoja, kadangi sugeba atkurti ginčo pusiausvyrą ir harmoniją.[81] Mediacija yra susieta su pagrindiniais teisingumo aspektais ir leidžia šalims derėtis, taip suteikdama paskirstomąjį teisingumą. Paskirstomojo teisingumo pagrindinis tikslas – ribotas gėrybes paskirstyti, taip, kad paskirstymas būtų teisingas.[82] Visgi,- straipsnyje S. Elnegahy pripažino, kad taikant tarpininkavimą būtina neprieštarauti galiojantiems įstatymams.[83] Taigi, mediacija, kuri yra taikoma abiejų ginčo šalių valia bei nepažeidžia imperatyvių įstatymo nuostatų, bus tinkama siekiant įgyvendinti teisingumo principą. Šiuo atveju toks tinkamumas yra apibrėžiamas atsižvelgiant į mediacijos kūrybiškumą. Mediacijos kūrybiškumas pasireiškia dar ir tuo, kad siekdamas padėti šalims, mediatorius gali pasirinkti įvairias technikas, padedančias šalims pačioms geriau išsigryninti tikruosius problemos kilimo aspektus.

Šiek tiek kitokį požiūrį pateikė E. Waldman straipsnyje „Teisingumo konceptas tarpininkaujant: psichobiografija“, kuriame nurodė, kad vieniems teisingumas bus geriausiai įgyvendinamas mediacijos būdu (jaukioje aplinkoje, tarpininkaujant nešališkam mediatoriui), kitiems – formaliai, griežtai taikant teisės normas.[84]

Buvusi teismo mediatorė Ernesta Sakalauskienė apžvelgdama teisminės mediacijos perspektyvas įžvelgė vien teigiamas mediacijos savybes:

1) ginčo sprendimo operatyvumą;

2) šalių galimybę pasirinkti mediatorių;

3) ginčo sprendimo eigos kontrolę;

4) ginčo šalių tarpusavio santykių išlaikymą mediacijos metu;

5) didesnę sprendimo vykdymo geruoju tikimybę;

6) konfidencialumo užtikrinimą;

7) galimybę pasitraukti;

---

[80] Jurex „Mediacija – kodėl nesulaukiame „sprogimo“ Lietuvoje?“, žiūrėta 2020 m. sausio 10 d. https://jurex.lt/mediacija-kodel-nesulaukiame-sprogimo-lietuvoje/

[81] Sherif Elnegahy, „Can mediation deliver justice?“, žiūrėta 2020 m. sausio 13 d., https://cardozojcr.com/wp-content/uploads/2017/05/CAC305_crop.pdf

[82] Jolanta Bieliauskaitė. Socialinio teisingumo principų sistema šiuolaikinėje vakarų teisės tradicijoje. (Vilnius, Socialinių mokslų studijos, 2009), 120.

[83] S.Elnegahy, *op.cit*

[84] EllenWaldman, „The consept of justice in mediation: a psychobiograpgy“, žiūrėta 2020 m. sausio 13 d., https://cardozojcr.com/vol6no2/CAC207.pdf

8) ginčo sprendimo lankstumą.[85]

Pagrindinis mediacijos tikslas – pasiekti abi ginčo šalis tenkinantį probleminės situacijos sprendimą, suderinti skirtingus interesus, atitinkančius konkrečios situacijos aplinkybes, pasiekti bendrą naudą abejoms ginčo šalims, suteikti joms lygias galimybes išsakyti savo pozicijas dėl ginčo dalyko, išsiaiškinti skirtingų konfliktinės situacijos vertinimų priežastis, įvertinti skirtingų sprendimų priėmimų pasekmes.[86] Lietuvoje teismų pozicija teisingumo vykdymo požiūriu yra aiški. Dar 2006 m. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas savo nutarime yra išaiškinęs: „Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Teismai – jurisdikcinės institucijos – vykdo teisminę valdžią, kuri, kaip ir įstatymų leidžiamoji bei vykdomoji valdžios yra visavertė valstybės valdžia, viena iš Konstitucijoje įtvirtintų valstybės valdžių. Vykdyti teisingumą – teisminės valdžios paskirtis ir konstitucinė kompetencija“. [87] Atsižvelgdami į mediacijos procesą bei jam keliamus tikslus išsiaiškinkime ar mediacijos taikymas gali įgyvendinti teisingumo principą.

Minėjome, kad mediacija gali būti neteisminė (iki kreipimosi į teismą) ir teisminė (kai ginčas jau yra nagrinėjamas teisme). Pažymėtina, kad abejoms mediacijos formoms yra taikomi tie patys pagrindiniai principai, tai:

1. Savanoriškumas – ginčas perduodamas mediacijai gali būti tik laisva šalių valia, jų pačių prašymu ar sutikimu. Mediacija gali būti taikoma tik ginčo šalims sutikus. Vadovaujantis šiuo principu, ginčo šalis bet kuriuo metu gali mediaciją atšaukti ar nutraukti.

2. Mediatoriaus nepriklausomumo principas – užtikrina mediatoriaus nešališkumą ir profesionalumą. Mediatoriaus nešališkumo ir nepriklausomumo principas reikalauja, kad „mediatorius nevykdytų (ar pradėjęs ją vykdyti, nutrauktų) mediaciją tarp ginčo šalių prieš tai neatskleidęs visų aplinkybių, kurios gali paveikti arba,- paveikia jo šališkumą, arba gali sukelti interesų konfliktą“. [88] Tokiu atveju mediatorius gali priimti pasiūlymą vykdyti mediaciją tik tuo atveju, jei jis yra tikras, kad galės vykdyti mediaciją visiškai nepriklausomai ir neutraliai, turint tikslą užtikrinti visišką nešališkumą, ir jeigu šalys aiškiai su tuo sutinka.[89]

3. Sąžiningumo, kooperacijos ir lygiateisiškumo principai – skirti pasiekti ginčo šalių pasitikėjimą procesu bei skatinti tinkamą jo eigą. Šie principai iš esmės kyla iš civilinio proceso

[85]Ernesta Sakalauskienė *„Taikusis tarpininkavimas teismuose ir ateities teisminės mediacijos perspektyvos“,* žiūrėta 2020 m. sausio 13 http://www.marko.lt/wp-content/uploads/2018/01/TEISeS-leidinys.pdf, 64

[86]Ugnius Trumpulis, „Teorinės ir praktinės mediacijos taikymo prielaidos sprendžiant administracinius ginčus Lietuvoje“ (Vilnius, Jurisprudencija, 2012), 1425

[87] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Konstitucinio teismo įgaliojimų peržiūrėti savo nutarimą ir nutraukti pradėtą teiseną, taip pat dėl teismų finansavimo peržiūrėjimo". Žiūrėta 2020 m. vasario 28 d., https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta202/content

[88] Europos mediatorių elgesio kodeksas, žiūrėta 2020 m. sausio 10 d. https://rm.coe.int/cepej-2018-24-en-mediation-development-toolkit-european-code-of-conduc/1680901dc6

[89] Europos mediatorių elgesio kodeksas, žiūrėta 2020 m. sausio 10 d. https://rm.coe.int/cepej-2018-24-en-mediation-development-toolkit-european-code-of-conduc/1680901dc6

principų. Mediacijoje labai svarbus šalių bendradarbiavimas, siekiant surasti abi šalis tenkinantį sprendimą. Šalys privalo sąžiningai naudotis savo teisėmis, nepiktnaudžiauti jomis, vardan bendro tikslo veikti kartu ir rūpintis operatyviu ginčo išsprendimu. Mediatorius neužtikrins teigiamo rezultato, jei pačios ginčo šalys tam nedės pastangų. Mediatorius yra nešališkas tarpininkas, todėl ginčo šalys privalo pačios ieškoti tinkamiausio ginčo sprendimo būdo bei tokiu būdu padėti tarpininkui.[90]

4. Konfidencialumo principas – bene svarbiausias principas, lemiantis ginčo šalių pasirinkimą spręsti ginčą būtent mediacija.[91] Šis principas yra vienas iš patraukliausių mediacijos bruožų. Konfidencialumas labai dažnai yra supriešinamas su viešumu, kurio reikalauja teismo procesas. Būtent ginčo sprendimo privatumas, kurį suteikia mediacijos konfidencialumo principas, yra kertinis svertas ginčo šalims renkantis mediaciją.

Mediacija teisingumo principą gali įgyvendinti būtent per šiuos kertinius savo principus. Pažymėtina, kad visi šie aukščiau paminėti principai lygiai taip pat taikomi ir privalomajai mediacijai. Siekiant įgyvendinti teisingumą didžiausią reikšmę vaidina savanoriškumo principas, kadangi būtent jis užtikrina, kad, jei asmuo nenorės, mediacija priverstinai taikoma nebus, ir ginti savo pažeistus interesus bus galima teisme, taigi nepažeidžiama ir teisingumą vykdo tik teismai nuostata.

Žodis „vykdymas“ iš esmės mediacijai yra svetimas, kadangi apsisprendimas dalyvauti šioje alternatyvioje ginčų sprendimo procedūroje yra absoliučiai savanoriškas. Mediacija bus efektyvi tik tuo atveju, jei joje norės dalyvauti abi ginčo šalys. Šalys pačios pasirenka, ar dalyvauti mediacijos procedūroje, ar sudaryti susitarimą dėl ginčo baigties ir kokias sąlygas įtraukti į tokį susitarimą, jei visgi nusprendžia jį sudaryti.[92]

Nuo 2020 m. sausio 1 d. LR Mediacijos įstatymu įtvirtinus nuostatą, kad ginčai, kylantys iš šeimos teisinių santykių, pirmiausia privalo būti sprendžiami mediacija, susilaukė nemažai kritikos. Privalomosios mediacijos priešininkai teigia, kad toks reguliavimas yra ypač kritikuotinas tose šeimos bylose, kurios turi smurto artimoje aplinkoje požymių. Kritikai nurodo, kad situacijos, kai „ginčo šalis norėdama inicijuoti santuokos nutraukimą turės dalyvauti mediacijos procese su savo smurtautoju, akivaizdžiai pažeis žmogaus teises, įtvirtintas tarptautiniuose teisės aktuose“. [93]

---

[90] Virgilijus Valančius, Vytautas Nekrošius, Valentinas Mikelėnas, Egidijus Laužikas, Artūras Driukas *„Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras“* (Vilnius, Justitia, 2004), 70.

[91] Rasma Rinkūnaitė „Mediacija kaip konfliktų sprendimo būdas“ (Magistro baigiamasis darbas. Vilniaus universitetas, 2007) 17,18.

[92] Natalija Kaminskienė, Daiva Račelytė, Agnė Tvaronavičienė ir kt. *„Mediacija“*(Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2013) 7.

[93] ILAW „Privalomoji mediacija šeimos bylose nuo 2020 m. sausio 1 d., kokie pokyčiai laukia?“, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d. http://www.ilaw.legal/teisininkas/Privalomoji-mediacija-seimos-bylose-nuo-2020-m-sausio-1-d-kokie-pokyciai-laukia/

Žinoma, tokia kritika sietina su pakartotine viktimizacija, tačiau, mūsų nuomone, ji yra šiek tiek perdėta. Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. gegužės 21 d. direktyva „Dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų“ aiškiai nurodo, kad šiose bylose numatyta mediacija turėtų būti savanoriškas procesas – šalys pačios vadovautų procesui ir galėtų jį organizuoti, kaip nori, bei nutraukti bet kuriuo metu.[94] Pastarasis savanoriškumas įtvirtintas ir LR Mediacijos įstatymo 21 straipsnio 5 dalyje: „Jeigu per penkiolika darbo dienų nuo šio straipsnio 4 dalyje nurodyto pranešimo išsiuntimo dienos negaunamas kitos ginčo šalies sutikimas dėl mediacijos vykdymo, laikoma, kad ginčo šalis nesutiko pasinaudoti privalomąja mediacija. Šiais atvejais privalomąją mediaciją inicijavusi ginčo šalis turi teisę kreiptis į teismą dėl ginčo išsprendimo ir yra laikoma, kad ginčo šalis įgyvendino įstatymuose nustatytą reikalavimą pasinaudoti privalomąja mediacija“.[95] Tarkim, kad ginčo šalis, patyrusi smurtą šeimojem gauna Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos pranešimą apie tai, kad sutuoktinis pageidauja nutraukti santuoką ir toks santuokos nutraukimas pirmiausia bus vykdomas mediacija. Tokiu atveju galima šį pranešimą tiesiog ignoruoti arba mediacijos atsisakyti nurodant, arba nenurodant priežastis – mediacija prievarta pradedama nebus. Kitas atvejis, kai pati smurto auka siekia nutraukti santuoką, o sutuoktinis (smurtautojas) sutinka ginčą spręsti mediacija. Tokiu atveju smurtą patyrusi auka mediaciją galėtų nutraukti jau pirmojo susitikimo metu ir toliau santuokos nutraukimą, nepavykus mediacijai, tęsti teisme. Pasitraukimą iš mediacijos įtvirtina LR Mediacijos įstatymo 23 straipsnio 6 dalis: „Bet kuri ginčo šalis gali pasitraukti iš teisminės mediacijos, nenurodydama pasitraukimo priežasčių. Tai neužkerta kelio ginčo šalims pakartotinai susitarti dėl ginčo sprendimo teisminės mediacijos būdu“. [96]

Pastebėtina tai, kad tuo atveju, kai šeimoje yra smurto artimoje aplinkoje požymių, auka pirmiausia turėtų kreiptis į ikiteisminio tyrimo instituciją, kuri dėl tokio sutuoktinio elgesio pradėtų tyrimą ir pritaikytų auką nuo galimo smurtautojo padėsiančias apsaugoti sankcijas. Tam, kad teigti, jog nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusi auka yra „priversta“ dalyvauti mediacijoje, pirma reikėtų patvirtinti tokio smurto buvimą. 2019 m. lapkričio 28 d. LR Seimo narių grupė yra pateikusi LR Mediacijos įstatymo 20 str. 1 p. pakeitimo projektą, kuriame nurodyta: „Privalomoji mediacija taikoma sprendžiant šiuos ginčus:

[94] Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. gegužės 21 d. direktyva „Dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų“ 2008/52/EB, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32008L0052

[95] Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, LRS, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr

[96] Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, LRS, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr

1) šeimos ginčus, nagrinėjamus ginčo teisena Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka, išskyrus atvejus, kai yra gautas pranešimas dėl smurto artimoje aplinkoje, arba yra pradėtas ikiteisminis tyrimas, susijęs su smurtu artimoje aplinkoje, arba yra priimtas apkaltinamasis teismo nuosprendis dėl smurto artimoje aplinkoje“.[97]

Šis pakeitimas galėtų apsaugoti smurto artimoje aplinkoje aukas nuo ginčo sprendimo mediacija, tačiau pirmiausia bus būtina tą smurtą įrodyti.

Nagrinėdami teisingumo principo įgyvendinimo problematiką sprendžiant ginčus analizavome probleminį aspektą, su kuriuo dažnai susiduriama vertinant teismo sprendimą: teisingas ar teisėtas? Siekiant nustatyti, kaip teisingumo principas gali pasireikšti mediacijos procese, tokią pačią analizę atlikime su mediacijos metu priimamu sprendimu. Taigi, ar mediacijos metu priimamas sprendimas teisingas, ar teisėtas?

Teismo sprendimo teisingumo matavimo skalė,– šiuo atveju buvo paprasta. Tam, kad teismo sprendimas būtų laikomas teisingu, jis pirmiausia privalo būti teisėtas, priimtas nepažeidus ir tinkamai pritaikius teisės normas. Norint laikyti teismo sprendimą teisingu, jis privalo būti ir pagrįstas. Tuo tarpu mediacijoje pirmiausia galioja visai kitoks sprendimo priėmimo procesas. Mediacijoje sprendimą priima pačios ginčo šalys, nešališkas tarpininkas tėra pagalba nukreipti šalis tinkama linkme, padėti nugalėti savo principus ir judėti bendro tikslo link. Mediacijos tikslas – leisti rasti ginčo šalims tvarų konflikto sprendimą. Mediacijos procedūra yra konstruktyvi ir apima galimybę ne tik taikiomis priemonėmis išspręsti konfliktą, tobulėti asmeniškai, bet ir socialiai augti ginčo šalims.[98] Įvertinti, teisingas ar teisėtas priimtas sprendimas mediacijoje, yra kur kas sunkiau nei prieš tai nagrinėtame teismo procese. Mediacijos nesaisto griežtomis įstatymo normomis ir terminais nustatyta procedūra, priešingai – ji lanksti ir prisitaikanti prie ginčo šalių bei visiškai priklausanti nuo jų. Mediacijos susitarimas nenustato, kas yra teisus, kas neteisus, mediacijos sprendimai įpareigoja šalis tik tiek, kiek tai liečia konkrečią situaciją.[99] Pabrėžtina, kad nepaisant mediacijos proceso laisvumo, jos metu sudaromoms taikos sutartims taikomi LR civiliniame kodekse bei kituose įstatymuose nustatyti reikalavimai.[100] Iš to seka, kad mediacijos metu sudarytas susitarimas privalo neprieštarauti imperatyvioms įstatymo nuostatoms. Taigi, kalbant apie mediacijos metu priimto sprendimo teisėtumą, galime daryti išvadą, kad teisėtas mediacijos metu

[97] Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo Nr. X-1702 20 straipsnio 1 punkto pakeitimo įstatymas, LRS, žiūrėta 2020 m. vasario 28 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/401375d011c811eaa1dda5669c1a32a1?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=759db30f-27ef-4d70-b9bd-f893f064d3d2

[98] Felix Steffek. Mediation in European Union: An Introduction (Cambridge, 2012) 2.

[99] Rasma Rinkūnaitė „Mediacija kaip konfliktų sprendimo būdas“ (Magistro baigiamasis darbas. Vilniaus universitetas, 2007).

[100] Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, LRS, žiūrėta 2020 m. vasario 10 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr

priimtas sprendimas, bus tas, kuris priimtas abiejų ginčo šalių valia, neprieštaraujant imperatyvioms įstatymo nuostatoms.

Tarkime, kad mediacijos metu šalys priėmė teisėtą, t.y. pagal visus galiojančius teisės aktus priimtą ir įstatymo imperatyvui neprieštaraujantį sprendimą. Įvertinkime, kiek toks sprendimas bus teisingas. Manoma, kad mediacijos metu vykstantis bendradarbiavimo procesas duoda teigiamų rezultatų, suteikia reikiamą informaciją ir skatina ginčo šalių pagarbą bei supratimą. Ginčo išsprendimo mediacija nauda įžvelgiama ir tame, kad esant bendram šalių pasitenkinimui procesu, sprendimas tampa lengviau pripažįstamas ir vykdomas gera valia. [101] Visa tai atrodo logiška, kadangi mediacijos procesas yra orientuotas į ginčo šalis, jo metu galima skirti ne tik pakankamai dėmesio problemos sprendimo paieškai, bet ir galbūt galimai užslėptiems ginčo šalių interesams, kurie galėtų sukelti priešpriešas ateityje. Teismo procesas problemą sprendžia vertindamas jau įvykusius faktus, o mediacija žvelgia į ateitį, todėl natūralu, kad ginčo šalių priimtas sprendimas, orientuotas ne tik į jau įvykusius faktus, atneša didesnį pasitenkinimą ir užtikrina sprendimo gera valia vykdymą.

Žinoma, tam, kad mediacijos metu priimtas sprendimas būtų teisėtas ir teisingas, jis privalo būti realiai įvykdomas. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2019 metais išleistas mediatoriaus vadovas netgi pataria mediatoriams įgalinti ginčo šalis patikrinti, kaip priimtas sprendimas galėtų būti realiai įvykdomas, t.y. rekomenduojama tikrinti priimamo sprendimo tikroviškumą. [102] „Šalims pasakojant apie jų įsivaizdavimą, kaip sprendimas bus vykdomas, mediacijoje atliekamas pasirinkto sprendimo tikroviškumo vertinimas. Tai – vienas iš svarbiausių mediacijos baigiamosios stadijos uždavinių. Mediatorius ir šalys turi detaliai aptarti visas įmanomas kliūtis, kurios gali sutrukdyti sprendimą įgyvendinti“. [103] Toks sprendimo tikroviškumo tikrinimas taip pat prisideda ir prie galimai užslėptų ginčo šalių interesų išaiškinimo. Išaiškinus būsimo sprendimo įgyvendinimo trūkumus, galime juos taisyti, taip įgyvendinant tikruosius šalių interesus. Tai yra priešprieša teismo procesui, kur sprendimas priimamas ir gali būti keičiamas tik tam tikra tvarka pateikus jo apskundimą. Kuo labiau išgryninsime būsimą sprendimą mediacijoje, išaiškinsime galbūt dar ir pačioms ginčo šalims nežinomus jo sprendimo peripetijas, tuo didesnė jo vykdymo gera valia tikimybė.

[101] Rasma Rinkūnaitė „Mediacija kaip konfliktų sprendimo būdas“ (Magistro baigiamasis darbas. Vilniaus universitetas, 2007).
[102] Natalija Kaminskienė, Jolanta Sondaitė, Agnė Tvaronavičienė, Daiva Račelytė, Egidijus Langys, Odeta Intė. *Mediatoriaus vadovas* (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2019), https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20(pdf)(1).pdf
[103] *Ibid.*

Manome, kad mediacijoje, kaip ir teismo procese, teisėtumas negali būti atsiejamas nuo teisingumo. Nors sprendimo priėmimo būdai skiriasi, tačiau galutinis tikslas – ginčo išsprendimas – vienas. Teismai teisingumą vykdo valstybės vardu, todėl labai svarbu, kad juos saistanti praktika visiems būtų vienoda ir nė vienam neužtikrintų palankesnių sąlygų teisės normų taikymo atžvilgiu. Tuo tarpu mediacija suteikia asmenims teisę, individualizuoti savo ginčą, suteikiant daugiau dėmesio detalėms, tačiau nenukrypstant nuo imperatyvių teisės normų reikalavimų. Taigi, mediacijos proceso metu priimtas sprendimas gali būti laikomas teisingu, kai jis yra teisėtas, priimtas abiejų ginčo šalių valia, atspindint tikruosius abiejų ginčo šalių interesus, nepažeidžia imperatyvių įstatymo normų reikalavimų ir yra įgyvendinamas realiai.

Apibendrindami galime teigti, kad teisingumo principas mediacijoje reiškiasi per kitus jos principus. Tokie principai, kaip savanoriškumas, sąžiningumas, mediatoriaus nepriklausomumas, yra orientuoti į proceso skaidrumą ir teisingumą. Mediacijos proceso metu priimto sprendimo teisingumas yra neatsiejamas ir nuo teisėtumo. Nors sprendimo priėmimą nulemia išimtinai tik ginčo šalys, tačiau mediatoriui tenka nemenka atsakomybė prižiūrint, kad toks sprendimas būtų tikroviškas, įgyvendinamas realiai ir neprieštarautų imperatyvioms įstatymo nuostatoms. Mediacijos principų laikymasis didžiąja dalimi priklauso tiek nuo mediatoriaus, tiek nuo ginčo šalių. Taigi, tiek mediatoriaus, tiek ginčo šalių elgesys proceso metu turi įtakos teisingumo principo įgyvendinimui mediacijoje.

2.2. Mediatoriaus ir ginčo šalių įtaka teisingumo principo įgyvendinimui mediacijoje

„Teisminis sutaikymas nėra teisimas, nėra teismo procesas įprasta šių žodžių prasme. Sutaikymas, taip pat ir teisminis sutaikymas, daugeliu požiūrių yra tradicinio teismo bylos išsprendimo alternatyva. Jo metu šalys raginamos ir skatinamos spręsti ginčą savarankiškai, vadovaujantis jų pačių valia ir suvokimu, kas yra teisinga“. [104] Mediatoriaus funkcija procese – jo kontrolė, tuo metu tik pačios šalys kontroliuoja taikaus susitarimo baigtį ir turinį. [105] Siekiant, kad pats mediacijos procesas nepažeistų teisingumo principo reikalavimų, mediatoriams yra nustatytos pareigos, kurių laikymasis turės įtakos ne tik mediacijos sėkmei, bet ir teisingumo principo įgyvendinimui.

Europos mediatorių elgesio kodeksas apibrėžia mediatoriaus veiklos etiškumo principus. Dėmesys skiriamas mediatoriaus kompetencijai, nešališkumui, nepriklausomumui, neutralumui.

[104] Rimantas Simaitis „Teisminis sutaikymas“ žiūrėta 2020 m. vasario 20 d. https://www.cobalt.legal/files/bundleNewsPost/2332/Judicial_consiliation_27dae220.pdf
[105] Michael Noone „Mediation“ (London, Cavendish, 1996) 17.

Kodekse taip pat įtvirtinta procedūrinės nuostatos, kurios tarsi įpareigoja mediatorių užtikrinti, kad mediacijos šalys suprastų mediacijos ypatybes bei suprastų ir aiškiai pritartų susitarimo dėl mediacijos sąlygoms. [106] Toks mediatoriaus pareigų įtvirtinimas leidžia užtikrinti, kad nebus pažeistos nė vienos iš ginčo šalių teisės, lygiateisiškumas ir procesas vyks nepažeidžiant teisingumo. LR Mediacijos įstatymas nustato ne tik pagrindines civilinių ginčų mediacijos stadijas, bet ir mediatorių drausminę atsakomybę. [107] Teisėjų tarybos patvirtintos teisminės mediacijos taisyklės taip pat įpareigoja mediatorių būti nešališku ir neutraliu. „Mediatorius gali priimti pasiūlymą pradėti teisminę mediaciją arba tęsti pradėtą teisminę mediaciją tik tuo atveju, jeigu jis informavo ginčo šalis apie jam žinomas aplinkybes, kurios gali kelti abejonių dėl jo nešališkumo, ir jeigu ginčo šalys sutiko, kad jis vykdytų teisminę mediaciją, o mediatorius yra tikras, kad galės pradėti ir (ar) tęsti teisminės mediacijos procesą nešališkai ir nėra mediatoriaus nusišalinimo pagrindų“. [108] Taigi vienomis iš pagrindinių mediatoriaus pareigų yra laikomas nešališkumas ir neutralumas. Ši pareiga apima mediatoriaus vidinį ir išorinį nusiteikimą ir veiksmus, kurie gali turėti įtakos ginčo sprendimui ar sukelti žalą ginčo šalims. [109] Mediatoriai, vykdantys nešališkumo pareigą, taip pat turėtų pasižymėti ir sugebėjimu aktyviai klausyti abiejų ginčo šalių, naudoti tinkamą ir neutralią kalbą, atsargiai kalbėti apie šalims aktualias vertybes, gerbti šalis ir sugebėti sukurti tinkamą ginčo sprendimo atmosferą bei kontrolę, tinkamai valdyti jėgų skirtumus tarp šalių.[110] Teisės aktų nuostatos taip pat įtvirtina ir proceso konfidencialumą, kurio užtikrinimas taip pat yra viena iš mediatoriaus pareigų. Iš nurodytų teisės aktų nuostatų taip pat išplaukia ir pareiga veikti tik pagal teisės aktų nuostatas, bei pareiga tinkamai parengti mediacijos dokumentus. Bendriausia prasme – mediatorius privalo kontroliuoti procesą taip, kad galutinai mediacija pasiektas susitarimas neprieštarautų imperatyvioms įstatymo nuostatoms.

Taigi, pagrindinės mediatoriaus pareigos: būti nešališkam, neutraliam, laikytis konfidencialumo, mediacijos metu atlikti tik teisėtus veiksmus, tinkamai parengti mediacijos dokumentus. Situacijos, kai mediatorius nevykdys arba netinkamai vykdys savo pareigas, ne tik, kad neatneš teigiamos naudos mediacijoje, bet ir pažeis mediacijos bei teisingumo principus.

Manome, kad ne tik mediatoriaus pareigų vykdymas, bet ir mediatoriaus profesija turės įtakos teisingumo principo įgyvendinimui mediacijos metu. Mediacijos stiliaus ir mediatoriaus

---

[106]Europos mediatorių elgesio kodeksas, žiūrėta 2020 m. vasario 10 d. http://www.vilniausarbitrazas.lt/lib/manage/upload/Europos_mediatori%C5%B3_elgesio_kodek.pdf

[107]Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, LRS, žiūrėta 2020 m. vasario 10 d.https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr

[108] Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo, TAR, žiūrėta, 2020 m. vasario 10 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/70208500f79411e880d0fe0db08fac89/asr

[109] Margaret Shaw, Linda R.Singer, Edna A.Povich, *National Standarts for Court-Connected Mediation Programs.*(Center for Dispute Settelment, 1993)

[110] Ibid.

veiklos sąsajas pabrėžė ir L. L. Riskin nurodydamas, kad stilius yra susijęs su mediatoriaus veikla ir jo tarpasmeniniais ryšiais bei elgesiu su visais mediacijos dalyviais.[111] Žinoma, mediatorius gali pasirinkti derinti kelis mediacijos stilius ir technikas mediacijoje.[112] Pvz.: vienuose ginčuose rinktis vertinamąjį stilių, kituose – būti patarėju, klausytoju. Ne retai mediatoriai ginčo sprendimo metu derina kelis mediacijos stilius, atsižvelgdami į susidariusias aplinkybes. Tam tikrą mediacijos stilių įtakoja paties mediatoriaus asmenybė, profesija, pasirengimas. Turima mediatoriaus kompetencija bei specialių žinių turėjimas leidžia efektyviau išspręsti kilusį ginčą.[113] Taigi, panagrinėkime, kaip mediacijos stiliaus pasirinkimas nulems teisingumo principo įgyvendinimą.

Skatinamasis mediacijos stilius. Mediatorius, naudojantis šį stilių, užduoda šalims klausimus, atsižvelgia į jų požiūrius, aiškinasi pozicijas, padeda analizuoti ginčo sprendimo variantus.[114] Vadovaudamas procesui mediatorius privalo išlikti nešališkas ir neutralus, padėti ginčo šalims išsiryškinti iškilusias problemas ir sukoncentruoti jas į tinkamo rezultato siekimą. Šiuo mediacijos stiliumi mediatorius skatina ginčo šalis, todėl pats turi susilaikyti nuo situacijos vertinimo bei jokiu būdu nespausti ginčo šalių. Mediatorius užduodamas klausimus padeda ginčo šalims plėtoti problemą ir taip ieškoti kūrybiškų jos sprendimo būdų. Skatinamoji mediacija gali būti apibūdinama kaip minimalistinė, kadangi mediatorius tik padeda šalims įsitraukti į procesą, vadovauja procesiniams veiksmams ir tik generuoja susitarimo turinį, taip pat padeda ginčo šalims, jei tarp jų yra galios disbalansas.[115]

Taikant šį mediacijos stilių, išlieka rizika teisingumo principo įgyvendinimui, kadangi esant pasyviam mediatoriui atsiranda šalių galios disbalanso tikimybė. Mediatoriaus pasyvumas gali leisti stipresnei ginčo šaliai valdyti silpnesnę.[116] Taigi, siekiant tinkamai įgyvendinti teisingumo principą, naudojant šį stilių, mediatoriui teks laviruoti: tarp aktyvumo ir nešališkumo. Mediatorius negali būti tik pasyvus stebėtojas, bet tuo pačiu negali būti šališkas, užduoti klausimus tik „stipresniajai“ ginčo šaliai ir pan. Siekiant šios probleminės situacijos sprendimo siūlytina

---

[111] Leonard. L. Riskin. „Understanding Mediators' Orientations, Strategies, and Techniques: A Grid for the Perplexed // Harvard Negotiation Law Review“. Žiūrėta 2020 m. vasario 10 d. http://www.hnlr.org/print/wp-content/uploads/2008/09/15- 60.pdf;

[112] S. Nauss Exon. „The Effects that Mediator Styles Impose on Neutrality and Impartiality Requirements of Mediation //University of San Francisco Law Review“. 2008, Vol. 42. P. 589.

[113] L. Marlow. Styles of Conducting Mediation // Mediation Quatietly. Žiūrėta 2020 m. vasario 10 d. http://ehis.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=f5e74669-741a-480d-b3d4-256625ae3bcd%40sessionmgr115&vid=1&hid=101-

[114] Katina. Foster. „Study in Mediation Styles: A Comparative Analysis of Evaluative and Transformative Styles.“ Žiūrėta 2020 m. vasario 10 d. http://www.livecity.co.il/image/users/89301/ftp/my_files/pdf/Study.pdf

[115] Spencer D. Brogan M. *Mediation Law and Practice*. (New York: Cambridge University Press, 2006) P. 174.

[116] Jeffrey W.Stempel, „ Identifying Real Dichotomies Underlying the False Dichotomy: Twenty-First Century Mediation in an Eclectic Regime“ (Journal of Dispute Resolution, 2000), 378, žiūrėta 2020 m. kovo 1 d. https://scholars.law.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1205&context=facpub

mediatoriui ginčo šalims užduoti tokius klausimus, kurie abiem ginčo pusėms leistų jaustis lygiavertėmis, bei tokiu būdu jas koncentruoti į probleminių klausimų sprendimą.

Mediatoriaus pasirinktas skatinamasis mediacijos stilius atitiks teisingumo principą, tuo atveju, jei jį naudojantis mediatorius sugebės išlaikyti ne tik šalių lygiavertiškumą, bet ir savo nešališkumą. Mediatorius šiuo stiliumi negali primesti ginčo šalims savo nuomonės, leidžia joms geriau suvokti problemą bei ieškoti galbūt ir netradicinių jos sprendimo būdų. Teisingumo principas nepažeidžiamas dar ir dėl to, kad problemą savanoriškai sprendžia pačios ginčo šalys, o nepavykus susitarti išlieka galimybė savo pažeistas teises ginti teisme.

Vertinamasis stilius. Mediatorius, taikantis šį stilių, yra aktyvesnis ginčo šalims teikdamas rekomendacijas bei nuomones dėl ginčo išsprendimo, jei šis būtų nagrinėjamas teisme. [117] Vertinamąjį mediacijos stilių dažniausiai renkasi mediatoriai – teisininkai, kurie turi patirties dėl ginčo sprendimo esmės. Vertinamojoje mediacijoje, mediatorius taip pat gali nurodyti kiekvienos ginčo šalies siūlomų pozicijų stipriąsias ir silpnąsias puses.[118] Manome, kad iš čia kyla atsakymas į probleminį klausimą: ar teisingumo principas bus įgyvendinamas geriau, jei mediaciją vykdys teisėjas – mediatorius? Išanalizavę literatūrą nagrinėjama tema, galime teigti, kad nebūtinai. Būtent teisėjai mediatoriai yra linkę dažniau nei kiti mediatoriai rinktis vertinamąjį mediacijos stilių. Teisėjui – mediatoriui gali būti sunku išlikti neutraliu, kadangi jis naudos iš anksto nusistatytus kriterijus, skirtus įvertinti ginčo esmę bei šalių argumentus. Šiuo atveju mediatorius vertina teisinių pozicijų stipriąsias ir silpnąsias puses, numato tikėtiną teismo proceso baigtį, kartu nurodo galimus rezultatus mediacijoje.[119] Teisėjų etikos ir drausmės komisija šiuo klausimu yra pasisakiusi: teisėjas mediatorius turi ypač atsargiai naudotis jam suteiktomis galiomis ir procese užimti neutralią ir nešališką poziciją.[120] Bet koks spaudimas šalims tęsti mediaciją ar sudaryti vienos iš šalių interesais naudingą susitarimą, neefektyvus mediacijos proceso organizavimas gali būti vertinamas kaip nešališkumo pažeidimas, o tai galėtų reikšti teisėjo etikos pažeidimą.[121] Teisėjai mediatoriai turėtų ypač pasižymėti sugebėjimu aktyviai klausytis abiejų šalių, naudoti tinkamą ir neutralią kalbą, sugebėti sukurti tinkamą ginčo atmosferą bei kontrolę ir tinkamai valdyti jėgų skirtumus tarp šalių.[122] Taikant vertinamąjį mediacijos stilių mediatorius turi būti labai atsargus, kadangi tokiu

[117] E. A. Waldman. The Evaluative-Facilitative Debate in Mediation: Applying the Lens of Therapeutic Jurisprudence // Therapeutic Jurisprudence, 1998. Vol. 82. P. 163., žiūrėta 2020 m. vasario 10 d. https://pdfs.semanticscholar.org/0fe1/03fd08ec63ea2de56f83de48f5774c67dfa8.pdf
[118] Foster, *Supra note,* 12.
[119] John Lande, „Toward More Sophisticated Mediation Theory“ (Journal of Dispute Resolution, 2000), žiūrėta 2020 m. vasario 10 d. https://scholarship.law.missouri.edu/jdr/vol2000/iss2/7/
[120] Teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2019 m. birželio 10 d. sprendimas „Atsisakyti iškelti drausmės bylą teisėjai R.Š.“, žiūrėta 2020-02-18 https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/12/tedk-sprendimas-del-r.-s-2019-nuasmenintas-4.pdf
[121] *Ibid.*
[122] *Ibid.*

atveju yra sunku išlaikyti neutralumą ginčo šalių atžvilgiu. Ginčo situacijos vertinimas gali suteikti palankumą vienai iš ginčo šalių. Taip pat žvelgiant per teisingumo principo įgyvendinimo mediacijoje prizmę reikia pastebėti, kad, net ir būdamas kvalifikuotu teisininku, mediatorius, taikantis šį stilių ir siūlantis ginčo sprendimo variantus, gali klysti, nurodydamas kaip vienu ar kitu atveju ta pati problema būtų sprendžiama teisminiu keliu. Siekiant įgyvendinti teisingumo principą vertinamąjį mediacijos stilių reikėtų taikyti labai atsargiai, antraip mediacija virs į „neformalųjį teismo procesą“, po kurio tikėtina, kad tikslas, kai abi ginčo šalys lieka patenkintos priimtu sprendimu, nebus pasiektas. Visgi pagrindinis mediacijos tikslas – leisti ginčo šalims susitarti, o nurodydami ne tik problemos sprendimo variantus, bet ir teismų praktiką nagrinėjama problema, savotiškai spaudžiame ginčo šalis priimti atitinkamą sprendimą. Būtent toks spaudimas neatitiks mediacijos, o kartu ir teisingumo principų. Bet kuriuo atveju taikant šį mediacijos stilių būtų tikslinga jį derinti su kitais stiliais, tokiu būdu užtikrinant, kad sprendimas būtų priimamas pačių ginčo šalių su minimaliausia mediatoriaus teisinio vertinimo įtaka.

Transformacinis stilius. Šiuo stiliumi mediatorius įgalina ginčo šalis pripažinti problemą bei suteikia joms kitokį požiūrį į ją. Įgalinimo samprata apibrėžiama kaip asmenybės jausmų, vertybių atkūrimas, stabilumas, siekis, kad ginčo šalys sugebėtų pačios susidoroti su iškilusiomis problemomis. [123] Pripažinimas gali būti siejamas ne tik su pačios problemos pripažinimu, bet ir tuo, kaip ginčas veikia abi šalis. Transformacinis stilius skatina atsižvelgti ne tik į savo, bet ir kitos šalies problemas. Šį stilių naudojantis mediatorius sukuria galimybę ne tik išspręsti kilusį konfliktą, bet ir atkurti buvusius santykius. Kaip ir skatinamajame, taip ir šiame stiliuje pagrindinis mediatoriaus tikslas plėtoti pačių šalių susitarimą. Transformacinio mediacijos stiliaus šalininkai teigia, kad užuojauta ir supratimas turi būti laikomi ne tik mediacijos pagrindiniu tikslu, bet ir žmogaus socialinės raidos uždaviniu. [124] Pasirinktas stilius taip pat užtikrins ir mediacijos, ir teisingumo principo reikalavimus. Transformacinį stilių naudojantis mediatorius gali paprasčiau išlaikyti neutralumą, kadangi sprendimas absoliučiai priklauso nuo ginčo šalių valios. Transformacinis stilius dažniausiai gali būti taikomas mediatorių-psichologų, kadangi jų turimos profesinės žinios padės geriau įgalinti šalis, ir taip leis suprasti kitos šalies problemas.

Pasakojamasis stilius. Šis stilius išplėtotas socialinės–konstrukcionistinės filosofijos bei laikomas vienu iš terapinės mediacijos formų. [125] Mediatoriaus pagrindinis tikslas taikant šį stilių – išjudinti apibrėžtą konfliktą, kad atsirastų dvejonių galimybės dėl šalių viena kitai priskiriamos

[123] A. B. Bush. J. P. Folger. The Promise of Mediation: The Transformative Approach to Conflict (John Wiley & Sons, 2005) 49.
[124] D. Spencer, M. Brogan, *supra note*, 175.
[125] Nadja. Alexander. *The Mediation Metamodel:Understanding Practice* (Conflict Resolution Quarterly, 2008) 116.

neigiamos motyvacijos, bei tokiu būdu sudaryti sąlygas labiau vertinančios istorijos sukūrimui.[126] Pasakojamosios mediacijos stilius suteikia galimybę ginčo šalims rekonstruoti savo konflikto istorijos interpretaciją, atsižvelgiant į alternatyvias pozicijas.[127] Naudojant pasakojamąjį stilių mediatorius naudoja pokalbį ir aptarimą tam, kad padėtų dalyviams atskleisti dažnai nesąmoningai tikrąją konflikto prigimtį.[128] Toks istorijos pasakojimas leidžia ginčo šalims atsiskleisti, parodyti, kaip ir kodėl jie jaučiasi taip, o ne kitaip.[129] Pasakojamojo stiliaus tikslas yra sukurti „alternatyvią istoriją“, kuri būtų konfliktinės situacijos pakaitalas ir baigtųsi ne tik abiem konflikto pusėms priimtinu sprendimu, bet ir pagerėjusiu ginčo šalių bendravimu.[130] Naudojant šį stilių galima išsiaiškinti galimai užslėptus ginčo šalių interesus, tuos probleminius aspektus, kurių egzistavimo galbūt nesuvokia ir pačios ginčo šalys. Tokio stiliaus naudojimas labiau primena terapiją nei ginčo sprendimo būdą, tačiau tinkamas jo naudojimas galėtų privesti prie konstruktyvaus ir geriausiai ginčo šalių interesus atitinkančio sprendimo būdo. Siekiant teisingumo principo mediacijoje įgyvendinimo naudojant pasakojamąjį mediacijos stilių, siūlytina jį derinti ir su kitais mediacijos stiliais, antraip mediacija turi rizikos išsirutulioti ne į konflikto sprendimo būdą, bet į psichologinę terapiją, kai ginčo šalys atverdamos savo jausmus nesikoncentruos, ties probleminiais ginčo sprendimo aspektais.

Apibendrinant galime teigti, kad teisingumo principo užtikrinimas ir įgyvendinimas mediacijos procese didžiąja dalimi priklauso ir nuo mediatoriaus. Siekdamas nepažeisti teisingumo principo mediatorius privalo tinkamai atlikti iš teisės aktuose nurodomų ir iš mediacijos principų išplaukiančias pareigas. Mediacijoje reikia taip pat labai atsakingai pasirinkti mediacijos stilių. Neturint pakankamai žinių arba, atvirkščiai – per daug jomis pasitikint, galima ne padėti šalims išspręsti ginčą, bet jas suklaidinti. Ypač atsargiai taikomas turėtų būti vertinamasis mediacijos stilius, kadangi jį naudojant galima ginčo šalis „prispausti“ priimti sprendimą. Prievartinis sprendimo priėmimas neatitiks mediacijos tikslų, bus priešingas teisingumo principui. Teisingumą vykdo tik teismai, todėl, kad ir koks kvalifikuotas mediatorius būtų, jis neturi jokios teisės skatinti ginčo šalis pasielgti vienaip ar kitaip prisidengdamas teismų praktika. Nekvestionuojame vertinamojo mediacijos stiliaus, priešingai – tai konkrečiausiai ginčo faktus galintis įvertinti mediacijos stilius, tačiau siekiant nepažeisti mediacijos tikslų ir teisingumo principo reikalavimų turėtų būti naudojamas derinant ir kitus mediacijos stilius.

[126] J. Winslade. G. Monk. *Narrative Mediation : A New Approach to Conflict Resolution.* (Jossey-Bass, 2000) 275.
[127] *Ibid.*
[128] Jolanta Sondaitė. Mediacijos stilių lyginamoji analizė. (Vilnius, Socialinis darbas, 2004) 115–116.
[129] *Ibid.*
[130] *Ibid.*

Atsižvelgiant į tai, kad mediacija yra absoliučiai nuo ginčo šalių valios priklausomas, savanoriškas procesas, suprantama, kad ir jų elgesys mediacijos metu turės įtakos teisingumo principo įgyvendinimui. Įstatymais griežtai reglamentuotas teismo procesas įpareigoja šalis, tokiu būdu įtvirtindamas teisingumo įgyvendinimą, tačiau net ir esant pastarajam reglamentavimui ginčo šalys savo veikimu ar neveikimu gali daryti nemenką įtaką (pvz.: vilkinti procesą, bandyti nuslėpti tam tikrus faktus ir t.t.). Taigi, kokio elgesio turėtume tikėtis iš ginčo šalių, kad mediacija būtų ne tik sėkminga, bet ir įgyvendintų teisingumo principą?

Visų pirma, siekiant įgyvendinti teisingumo principą mediacijoje, reikia, kad jos metu dalyvautų pačios ginčo šalys. Dalyvavimas tarpininkaujant reiškia – asmeniškai įsitraukti į visus įvykius, vykstančius per bet kurį susitikimą, gauti galimybę įgyti realų supratimą apie ginčą ir turėti galimybę pareikšti savo nuomonę bei susirūpinimą. [131]. Mediacija yra grįsta savanoriškumo principu, todėl apsisprendusi dalyvauti šiame procese ginčo šalis privalo stengtis ir būti aktyvi siekiant išspręsti konfliktą. Susitarimas bus greičiau pasiektas, jei ginčo šalis mediacijos metu bus aktyvi.[132] Aktyvus dalyvavimas apima ne vien tik aktyvų savo pozicijos dėstymą, bet ir aktyvų kitos pusės klausymąsi.[133] Ginčo šaliai tik pasyviai dalyvaujant bus sunku išsiaiškinti tikrąsias konflikto priežastis ir mediacija bus neefektyvi. Taip pat labai svarbu, kad mediacijoje dalyvaujančios šalys proceso atžvilgiu neturėtų priešiško nusistatymo. Siekiant mažinti priešišką nusistatymą, turėtume daugiau dėmesio skirti visuomenės ir teisinės bendruomenės švietimui mediacijos tema. Ugdyti supratimą, kad mediacija nėra teismo procesas, siekiantis vieną ginčo šalį nuteisti, kitą – išteisinti.

Dėl mediacijos proceso neformalumo, teisinėje doktrinoje nėra apibrėžtos konkrečios ginčo šalių pareigos mediacijoje, tačiau tam tikras „pareigas“ galime įžvelgti per tuos pačius mediacijos principus. Pvz.:

Savanoriškumo principas reikalauja, kad mediacijoje ginčo šalis dalyvautų savo laisva valia. Niekas ginčo šalių negali priversti dalyvauti mediacijoje. [134] Užtikrinant savanoriškumą privalomojoje mediacijoje, šalims yra suteikta teisė pasitraukti iš proceso bet kurioje jo stadijoje, nenurodant priežasčių. Toks proceso nutraukimas gali būti laikomas tiek teise, tiek pareiga, kuri įpareigoja ginčo šalį esant bet kokioms abejonėms, dėl šio ginčo sprendimo būdo, pasitraukti ir tęsti ginčo sprendimą teisminiu keliu. Privalomosios mediacijos atveju, pastebėtina tai, kad ji nėra

[131] Nolo „Mediation: Ten Rules for Success“, žiūrėta 2020 m. vasario 10 d., https://www.nolo.com/legal-encyclopedia/mediation-ten-rules-success-34184.html
[132] Adrienne L. Krikorian & Jeffrey A. Tidus „The Benefits of Active Party Participation in Mediation“, žiūrėta 2020 m. vasario 10 d https://www.mediate.com/articles/krikorian1.cfm
[133] *Ibid.*
[134] Liudmila Surma „Principles of Mediation as the Basis of this Process“, žiūrėta 2020 m. vasario 10 d. https://wsfip.edu.pl/docs/biezacynumer/ZN1_2018/L_Surma.pdf

priverstinė mediacija [135] ir yra įmanoma tik esant šalių valiai. Teisės aktais nėra nustatytas privalomosios mediacijos minimalus susitikimų skaičius, po kurio laikoma, kad asmuo pasinaudojo privalomąja mediacija. Galima sakyti, kad teisės aktų leidėjas šioje vietoje „apsunkino“ asmens teisę tiesiogiai kreiptis į teismą, tačiau, autorės nuomone, toks sprendimas priimtas siekiant optimizuoti teismų darbą, pagreitinti ginčo išsprendimą, kiek įmanoma labiau išsaugoti šalių tarpusavio santykius. Ne visiems iš šeimos teisinių santykių kylantiems ginčams yra būtinas teisminis nagrinėjimas. Mediacija šiuo atveju galėtų suveikti, kaip tam tikras atrankinis procesas, kai asmenys sąmoningai, savanoriškai išsispręstų ginčą mediacijos procese, o tik jam nepavykus, ginčas keliautų į teismą.

Taigi, savanoriškumas turi didelę įtaką teisingumo principo įgyvendinimui mediacijoje. Priešiškas šalies nusiteikimas neduos teigiamų rezultatų ir vilkins problemos sprendimą. Įstatymų leidėjas, matydamas, kad ne visiems ginčams būtinas teisminis nagrinėjimas, įtvirtino privalomosios mediacijos institutą, kuris taip pat yra paremtas savanoriškumo principu. Savanoriškumo principas yra kaip teisingumo užtikrinimo garantas, kuris garantuoja, jog mediacija prievarta taikoma nebus.

Šalių lygybės ir bendradarbiavimo principai. Ginčo šalių lygybė įtvirtina jų lygiateisiškumą proceso metu. Kiekvienai iš jų mediacijos metu suteikiamos lygios teisės reikšti savo mintis, teikti pasiūlymus problemai spręsti ir t.t. [136] Bendradarbiavimo principas reikalauja iš ginčo šalies susiklausymo su kita šalimi, siekiant abiem pusėms priimtino sprendimo. Norint įgyvendinti teisingumo principą, abi ginčo šalys privalo nusileisti saviems principams ir ieškoti bendro sprendimo varianto.

Abipusės pagalbos, tolerancijos, pakantumo principas. [137] Mediacija orientuota į abiejų ginčo šalių pasitenkinimą gautu rezultatu, tarpusavio santykių išsaugojimą ar netgi atkūrimą. Šalių nepakantumas viena kitos atžvilgiu, nepagarba, trukdys ne tik mediacijos proceso eigai, bet ir teisingumo principo įgyvendinimui jos metu. Tam, kad būtų pasiektas abejoms ginčo pusėms priimtinas sprendimas, būtinas ir jų bendradarbiavimas. „Teisminės mediacijos procesas grindžiamas jame dalyvaujančių asmenų tarpusavio pagarba, susilaikymu nuo kitą asmenį

[135] Agnė Tvaronavičienė „Privalomosios mediacijos Lietuvoje samprata: mitai ir faktai“ (pranešimas mokslinėje-praktinėje konferencijoje Privalomoji mediacija – iššūkiai ir galimybės, Vilnius 2020 m. vasario 6 d.)

[136] Liudmila Surma „Principles of Mediation as the Basis of this Process“, žiūrėta 2020 m. vasario 10 d. https://wsfip.edu.pl/docs/biezacynumer/ZN1_2018/L_Surma.pdf

[137] Natalija Kaminskienė, Jolanta Sondaitė, Agnė Tvaronavičienė, Daiva Račelytė, Egidijus Langys, Odeta Intė. *Mediatoriaus vadovas* (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2019) 163, žiūrėta 2020 m. vasario 10 d. https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20(pdf)(1).pdf

įžeidžiančių, jį žeminančių veiksmų bei žodžių“.[138] Jeigu mediacijos metu ginčo šalys nesilaikys šio principo, nuolat įžeidinės ir žemins viena kitą, mediacijos metu taikus susitarimas nebus pasiektas. Šio principo laikymasis didžiąja dalimi labai priklauso nuo ginčo šalių sąmoningumo. Natūralu, kad konflikto metu atsiranda tam tikros priešpriešos, nepakantumas, tačiau būtina suvokti, kad norint pasiekti teisingo ir taikaus susitarimo, abipusė pagarba turi būti pirmoje vietoje. Net ir formaliai vykstančiame teismo procese nėra priimtinas nepagarbos, įžeidinėjimų reiškimasis kitos šalies atžvilgiu. Atsižvelgiant į tai, kad mediacija yra mažiau formalizuota, o esant itin didelei ir neįveikiamai ginčo šalių priešpriešai, kai nei viena, nei kita šalis negali nusileisti principams ir nuolat viena kitą įžeidinėja, vienintelis būdas sustabdyti tokį netinkamą ginčo šalių elgesį bus mediacijos nutraukimas. Taigi, siekdamos tinkamo teisingumo principo įgyvendinimo, ginčo šalys privalo vadovautis šiuo principu ir elgtis sąmoningai.

Kooperavimosi principas. „Mediacija yra šalių bendradarbiavimu grįstas ginčo šalių sprendimo būdas, tad būtent šalių tarpusavio kooperacija yra raktas į šio proceso sėkmę“. [139] Šis principas glaudžiai siejasi su prieš tai minėtu abipusės pagarbos, tolerancijos ir pakantumo principu. Nesant suvokimo, kad taikus ginčo sprendimas galimas tik esant pagarbai ir sutarimui, nebus įvykdomas ir kooperavimosi principas. Siekdamos susitarimo, šalys turi būti kiek įmanoma lankstesnės viena kitos atžvilgiu, siekti ir mokėti tinkamai išreikšti savo interesus bei gerbti kitos ginčo šalies nuomonę. „Ginčo šalys teisminės mediacijos metu turi bendradarbiauti tarpusavyje ir su mediatoriumi“. [140] Bendradarbiavimo nebuvimas, faktų neatskleidimas ar tikrųjų ginčo kilimą paskatinusių interesų nuslėpimas neužtikrins ir tinkamo sprendimo mediacijoje priėmimo. Paviršutiniško ginčo sprendimo priėmimas, neatitiks tikrosios ginčo šalių valios, pažeis mediacijos, taip pat ir teisingumo principą.

Sąžiningumo principas. „Siekiant sąžiningumo mediacijoje, svarbu, kad šalys jaustųsi saugios dėl jų pateikiamos informacijos konfidencialumo.“ [141] Šiuo metu ginčo šalims nėra numatyta apskritai jokios atsakomybės už mediacijos proceso konfidencialumo pažeidimą.

---

[138] Teisėjų tarybos 2018 m. lapkričio 30 d. nutarimas Nr. 13P-125-(7.1.2) „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b8f6f41f80411e895b0d54d3db20123

[139] Natalija Kaminskienė, Jolanta Sondaitė, Agnė Tvaronavičienė, Daiva Račelytė, Egidijus Langys, Odeta Intė. *Mediatoriaus vadovas* (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2019) 163,https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20(pdf)(1).pdf

[140] Teisėjų tarybos 2018 m. lapkričio 30 d. nutarimas Nr. 13P-125-(7.1.2) „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b8f6f41f80411e895b0d54d3db20123

[141] Natalija Kaminskienė, Jolanta Sondaitė, Agnė Tvaronavičienė, Daiva Račelytė, Egidijus Langys, Odeta Intė. *Mediatoriaus vadovas* (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2019) 163, žiūrėta 2020 m. vasario 10 d. https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20(pdf)(1).pdf

Konfidencialios informacijos apsauga visiškai priklauso nuo ginčo šalių sąžiningumo. Sąžiningumo principas taip pat galėtų būti siejamas su kitais mediacijos principais. Vedamos bendro tikslo – ginčo išsprendimo taikiu būdu – jos bendradarbiauja, atskleidžia tam tikrą informaciją, kurios konfidencialumas šiandien įstatymu nėra saugomas. Neatmestinas ir toks variantas, kai nesąžininga ginčo šalis surinks pakankamai informacijos apie oponentą, savanoriškai pasitrauks iš mediacijos ir toliau gautą informaciją naudos teisme. Mediacijos metu pateikiama informacija gali nukreipti priešininką įrodymų ieškojimo linkme, kas vėliau taip pat pasitarnautų teismo procese. Toks nesąžiningumas pažeistų mediacijos ir teisingumo principus. Siekiant tinkamai įgyvendinti teisingumo principą mediacijoje privalu iš ginčo šalių reikalauti sąžiningo elgesio ir kartu tikslinga būtų ateityje galvoti apie mediacijos proceso konfidencialumo tobulinimą.

Taigi, siekiant tinkamai įgyvendinti teisingumo principą mediacijoje, šalys, privalo įdėti nemažai pastangų bei sąžiningai naudotis savo teisėmis. Mediatorius bus bejėgis užtikrinant teisingumą, jei šalys elgsis priešiškai ir į konflikto sprendimą nedės jokių pastangų. Tam, kad mediacijos procese užtikrintume teisingumo principo įgyvendinimą, būtina, kad ginčo šalys pačios sąmoningai suvoktų, kad dėl tinkamo abipusio sprendimo turės pasistengti ir nemenkai dirbti. Mediacija nėra teismo procesas, kur atstovavimą galima perkelti advokatui, visiškai juo pasitikėti ir paviršutiniškai stebėti teismo procesą, laukiant, kol atstovas padarys savo darbą. Tinkamas mediacijos tikslų ir teisingumo principo įgyvendinimas reiškia, kad ginčo šalys pačios aktyviai dalyvauja mediacijoje, domisi jos eiga ir sąmoningai jai netrukdo. Mediacija nėra principinė kova, joje negalioja taisyklė „viskas arba nieko“, todėl norint pasiekti teigiamų jos rezultatų ginčo šalys privalo sąžiningai laikytis iš mediacijos principų kylančių pareigų. Mediatoriui užtikrinant teisingumo principo įgyvendinimą šiame procese irgi tenka nemažas vaidmuo. Būtent nuo mediatoriaus turimų žinių, kompetencijos, patirties, pasirenkamo mediacijos stiliaus, priklausys teisingumo principo įgyvendinimo mediacijoje sėkmė. Atsižvelgiant į tai, kad mediacija nėra prievartinis procesas, pastebėjus, kad tarp ginčo šalių dėl jų sąmoningo veikimo arba neveikimo susitarimas nebus įmanomas, mediatoriui privaloma nutraukti tokio ginčo mediaciją[142], o šalys bus laisvos kreiptis į instituciją, kuri teisingumą galės vykdyti, t. y. į teismą.

[142] Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, LRS, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr

2.3. Mediacijos proceso tobulinimo galimybės siekiant užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą

Mediacija yra savanoriškas, vienas iš lanksčiausių ir mažiausiai formalių ginčo sprendimo būdų. Lietuvoje ginčų sprendimas mediacija dar nėra įprastas, o privalomoji mediacija šeimos bylose dar negyvuoja nė vienerių metų, todėl manytina, kad laikui bėgant jos taikymo problematika dar labiau išsigrynins.

Šiuo metu išskyrėme tris problemas, kurių išsprendimas galėtų prisidėti prie geresnio teisingumo principo mediacijoje įgyvendinimo.

1. Mediatoriaus kvalifikacija ir praktiniai įgūdžiai. Siekiant įgyvendinti teisingumo principą mediacijoje ir tuo tikslu tobulinti šį procesą, pirmiausia turėtume orientuotis į mediaciją vykdančius asmenis – mediatorius. Būtent nuo mediatoriaus pasirengimo, jo gebėjimo įžvelgti, ar ginčas gali būti nagrinėjamas mediacija, ar priešingai – susitarimas nebus įmanomas, priklausys ir teisingumo principo įgyvendinimas. Mediatorius privalo būti pakankamai kvalifikuotas atpažinti, kad sudaromas susitarimas neprieštaraus imperatyvioms įstatymo nuostatoms. Šiuo metu LR Mediacijos įstatyme keliami reikalavimai mediatoriams:

„1) turėti aukštąjį universitetinį išsilavinimą;

2) būti išklausius ne trumpesnius kaip 40 akademinių valandų mokymus mediacijos tema ne anksčiau kaip prieš penkerius metus iki kreipimosi dėl įrašymo į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą dienos;

3) išlaikyti mediatorių kvalifikacinį egzaminą;

4) būti nepriekaištingos reputacijos“.[143]

Įstatymas taip pat numato ir šių reikalavimų išimtis: reikalavimai netaikomi teisėjams, turintiems trejų metų teisėjo darbo patirtį ir išklausiusiems ne trumpesnius kaip 16 akademinių valandų įvadinius mokymus mediacijos tema, socialinių mokslų daktaro laipsnį turintiems asmenims, kurie per paskutinius trejus metus iki kreipimosi dėl įrašymo į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą vedė mokymus mediacijos tema, kurių bendra trukmė ne mažiau kaip 100 akademinių valandų, reikalavimai taip pat netaikomi asmenims, kuriems pagal Europos Sąjungos valstybės narės ar Europos ekonominės erdvės valstybės teisės aktus tos valstybės kompetentinga institucija yra suteikusi teisę teikti mediacijos paslaugas, ir netaikomi advokatams,

[143] Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, LRS, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr

antstoliams ir notarams, turintiems trejų metų atitinkamai advokato, antstolio arba notaro darbo patirtį.[144]

Manytume, kad šios įstatymo nuostatos, nustatančios reikalavimus mediatoriams, galėtų būti tobulinamos dėl kelių priežasčių:

1) pradiniai įstatymo reikalavimai suteikia teisę bet kokios profesinės kvalifikacijos asmeniui, išklausius 40 akademinių valandų mokymus, mediacijos tema, laikyti kvalifikacinį egzaminą. Mediacijos įstatymas nedetalizuoja mokymo temų, tačiau minimalūs reikalavimai yra pateikiami LR Teisingumo ministro 2018 m. gruodžio 31 d. įsakyme Nr. 1R-289 „Dėl Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo įgyvendinimo“. [145] Šiuo įsakymu patvirtinta ne tik mediatorių kvalifikacinio egzamino programa, bet ir mediatorių kvalifikacijos tobulinimo tvarkos aprašas bei mokymų mediacijos tema minimaliųjų reikalavimų sąrašas, kiti mediacijos įstatymo įgyvendinimui svarbūs dokumentai. Reikalavimų mediacijos mokymams sąraše nurodytos mokymosi temos, ir laikas, kiek kiekvienai iš jų reikėtų skirti. Atkreipėme dėmesį, kad tam tikroms mokymo temoms skiriamas laikas yra iš ties mažas. Pvz.: temai - „Teisinių žinių pagrindai“ skiriama ne mažiau kaip 2 akademinės valandos ir ne daugiau kaip 4 akademinės valandos, temai – „Mediacijos samprata“ ne mažiau kaip 1 akademinė valanda ir ne daugiau kaip 3 akademinės valandos, temai – „Mediatoriaus bendravimo ir derybų vedimo technikos“ ne mažiau kaip 2 akademinės valandos ir ne daugiau kaip 4 akademinės valandos ir t.t. [146] Turint omenyje, kad LR Mediacijos įsatymas suteikia teisę, bet kuriam asmeniui su aukštuoju universitetiniu išsilavinimu dalyvauti šiuose mokymuose ir tapti mediatoriumi, būtina ilginti šių mokymų trukmę. Sunku įsivaizduoti kaip, asmeniui neturinčiam teisinio išsilavinimo, pavyktų per kelias akademines valandas įgauti teisinių žinių pagrindus ir atvirkščiai – kaip teisininkui per tas pačias kelias valandas išmokti kreipti dėmesį ne tik į ginčo faktus, bet ir į jo dalyvių jausmus, psichologinę būseną ir t.t. Ankstesniuose šio darbo skyriuose jau minėjome, kad mediatorius, jo kvalifikacija bei turimos žinios daro didžiulę įtaką mediacijai bei teisingumo principo įgyvendinimui mediacijos procese. Siekiant tinkamo teisingumo principo įgyvendinimo privalome užtikrinti, kad mediatoriaus žinios būtų įvairiapusiškos (tiek teisinės, tiek psichologinės) ir maksimalios, o šiandien šių žinių pakankamumą gali parodyti mediatoriaus kvalifikacinio egzamino rezultatai.

2) įstatymas numato išimtis advokatams, antstoliams ir notarams, įvardindamas, kad pastariesiems pakanka trejų metų profesinio darbo patirties. Pastebėtina, kad nei antstolių, nei

[144] Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, LRS, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr

[145] Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2018 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 1R-289 „Dėl Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo įgyvendinimo“, TAR, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/dbf272d00cc911e9a5eaf2cd290f1944

[146] *Ibid.*

advokatų kvalifikacinio egzamino programoje nėra numatyta mediacijos tema, tad žinių apie mediaciją pakankamumas yra išimtinai kiekvieno iš jų reikalas ir net nėra tikrinamas kvalifikacinio egzamino metu.[147] Notaro kvalifikacinio egzamino programoje mediacija taip pat nėra išskirta, tačiau bent jau rekomenduojamos literatūros sąraše yra nurodytas LR Mediacijos įstatymas.[148]

Siekiant, teisingumo principo įgyvendinimo mediacijoje, būtina užtikrinti, kad mediaciją vykdytų tik aukštos kvalifikacijos asmenys, o šiandien įstatyme numatyti reikalavimai mediatoriui išties yra paprasti ir prieinami bet kuriam asmeniui su aukštuoju universitetiniu išsilavinimu. Įdomu ir tai, kad įstatymas iš asmens nereikalauja net profesinės patirties (savo turimo išsilavinimo srityje, neskaitant profesijų, kurioms taikomos įstatymo išimtys), todėl galima ir tokia situacija: niekada ankščiau pagal turimą profesiją ar apskritai nedirbęs asmuo, tačiau turintis aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir išklausęs privalomuosius mokymus, išlaikys mediatoriaus egzaminą. Labai tikėtina, kad medijuojant toks asmuo susidurs su sunkumais, negebės atpažinti, kai susitarimas bus neįmanomas, arba priimamas pažeidžiant imperatyvias įstatymo nuostatas. Nors mediatorius yra nešališkas, tačiau šiuo metu įstatyme galiojančios nuostatos neapsaugo asmenų, nuo tokių situacijų, kai menką profesinę patirtį turintis mediatorius išimtinai taikys, pvz.: vien tik vertinamąjį mediacijos stilių, taip siekdamas, jog bet kokiu atveju jo tarpininkaujamame ginče būtų pasiektas susitarimas. Toks mediatoriaus elgesys neužtikrins teisingumo ir pažeis mediacijos principus.

2015 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. 1R-268 „Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintoje mediacijos sistemos plėtros koncepcijoje buvo atlikta analizė, kurioje vienas iš analizuojamų aspektų buvo mediatoriams keliami kvalifikaciniai reikalavimai bei mediatorių ruošimas kitose užsienio valstybėse. Analizė parodė, kad kai kurios valstybės nustato griežtesnius reikalavimus asmenims, siekiantiems tapti mediatoriais, pvz.:

Austrija, numato, kad asmuo, siekiantis būti įrašytas į mediatorių sąrašą, privalo būti ne jaunesnis kaip 28 metų, turėti reikiamą kvalifikaciją bei būti apsidraudęs profesinės atsakomybės draudimu. Tinkamomis mediatoriaus profesijomis laikomos – psichoterapeuto, klinikinio psichologo, terapinio psichologo, advokato, notaro, teisėjo, prokuroro, socialinio konsultanto, socialinio darbuotojo, verslo konsultanto, šių specialybių aukštųjų mokyklų dėstytojų profesijos.

[147] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2008 m. gruodžio 1 d. įsakymas Nr. 1R-458 „Dėl advokatų kvalifikacinio egzamino ir advokatų veiklos organizavimo egzamino programos patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2020 m. kovo 1 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.ECBFFD3E4813/asr;
Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2017 m. lapkričio 8 d. įsakymas Nr. 1R-272 „Dėl antstolio kvalifikacinio egzamino programos patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 1 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/35bfead2c4c911e782d4fd2c44cc67af

[148] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2007 m. sausio 10 d. įsakymas Nr. 1R-11 „Dėl notaro kvalifikacinio egzamino programos patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 1 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.291116/asr

Kalbant apie mokymus, skirtus mediatoriams, Austrijoje jie yra kur kas didesnės apimties negu, numatytieji Lietuvoje. Mokymus mediatoriams sudaro teorinė ir taikomoji dalys, iš kurių teoriniai daliai skiriama 200–300 akademinių valandų, taikomajai – 100–200 akademinių valandų. Mokymai yra struktūruojami trims skirtingoms kategorijoms (atsižvelgiant į dalyvaujančiųjų profesijas).[149]

Italijoje, pagrindiniai mediacijos mokymai trunka 50 valandų, taip pat mediatoriai privalo papildomai kelti kvalifikaciją ir išklausyti mažiausiai 18 valandų mokymus per dvejus metus. Mediatorius privalo būti baigęs ne trumpesnes nei trejų metų universitetines studijas arba užsiimti profesine veikla. Atkreiptinas dėmesys, kad sertifikatą turintis mediatorius turi būti dalyvavęs ne mažiau kaip 20 mediacijos procesų kaip patyrusio mediatoriaus asistentas.[150] Taigi prieš tampant mediatoriumi yra numatyta ir tam tikra mediatoriaus patirtis.

Dr. Rokas Uscila mokslinėje–praktinėje konferencijoje „Privaloma mediacija – iššūkiai ir galimybės“, pranešime „Mediatorių kvalifikacinis egzaminas: kodėl jo taip bijome?“, pateikė mediatorių kvalifikacinio egzamino statistiką, kurioje nurodyta, kad tik 14 iš 229 asmenų, laikiusiųjų mediatoriaus egzamino praktinę dalį, gavo aukščiausius įvertinimus.[151] Tokia statistika rodo, kad laikantieji mediatoriaus kvalifikacinį egzaminą neturi pakankamų praktinių mediatoriaus įgūdžių.

Taigi, apibendrindami šią nagrinėjamą problemą, siekiant teisingumo principo įgyvendinimo mediacijos procese, manome, kad mediaciją vykdyti gali tik aukščiausios kvalifikacijos asmenys, turintys pakankamai teorinių ir praktinių žinių. Tuo tikslu siūlytume įstatymų leidėjui, pakeisti LR Mediacijos įstatymo 6 str. 1 d., ir išdėstyti taip:

„6 straipsnis. Įrašymas į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą

1. Asmenys, siekiantys būti įrašyti į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą, turi atitikti šiuos reikalavimus:

1) turėti aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir ne mažiau kaip vienerius metus patirties profesinės veiklos srityje;

2) būti išklausę ne trumpesnius kaip 60 akademinių valandų mokymus mediacijos tema ne anksčiau kaip prieš penkerius metus iki kreipimosi dėl įrašymo į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą dienos;

[149] „Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2020 m. vasario 10 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b84a2a305d3b11e589fccd6fa118e11c

[150] *Ibid.*

[151] Rokas Uscila „Mediatorių kvalifikacinis egzaminas: kodėl jo taip bijome?“ (pranešimas mokslinėje-praktinėje konferencijoje Privalomoji mediacija – iššūkiai ir galimybės, Vilnius 2020 m. vasario 6 d.)

3) turėti praktinės mediatoriaus patirties arba būti dalyvavęs bent 5 mediacijos procesuose kaip mediatoriaus asistentas ne anksčiau kaip prieš penkerius metus iki kreipimosi dėl įrašymo į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą dienos.

4) išlaikyti mediatorių kvalifikacinį egzaminą;

5) būti nepriekaištingos reputacijos, atsižvelgiant į šio įstatymo 7 straipsnyje nurodytus reikalavimus.“

Pakeitimai galėtų užtikrinti, kad į mediatorių sąrašą įrašomi asmenys turėtų ne tik praktinės patirties įgytos teorinių mokymų metu, bet ir būtų bent minimaliai dalyvavę mediacijos susitikimuose ir susipažinę su jų eiga. Mediacijos procesų skaičius pasirinktas atsižvelgiant į tai, kad mediatoriui įgyti praktikos sudėtinga, o kol neegzistavo privalomosios mediacijos institutas to padaryti kiekvienam mediatoriui apskritai nebuvo įmanoma, dėl per mažo pačių mediacijų skaičiaus. Atsižvelgiant į šiuo metu veikiantį privalomosios mediacijos institutą, tikėtina, mediacijų bus žymiai daugiau, todėl bent 1 mediacijos procese per metus, asmuo ketinantis tapti mediatoriumi, privalėtų rasti galimybę sudalyvauti. Taip pat siūlome didinti mediatoriaus mokymų trukmę bent iki 60 akademinių valandų. Papildomos 20 valandų galėtų būti skiriamos teisinių žinių plėtojimui (ypatingai, asmenims neturintiems teisinio išsilavinimo), derybinių technikų vedimo tobulinimui, gilinimuisi į asmens psichologiją.

Kalbant apie mediatorius, kurie yra advokatai, antstoliai arba notarai, siūlytina atitinkamai arba į kiekvieno iš jų kvalifikacinio egzamino programas įrašyti ir mediaciją, arba atsisakyti įstatyme taikomų išimčių.

2. *Konfidencialumo laikymasis.*

Konfidencialumas – dažnai kertinis svertas, nulemiantis šalių pasirinkimą ginčą spręsti mediacija. Konfidencialumas yra akcentuojamas ir LR Mediacijos įstatyme, kurio 17 str. nurodo, kad tiek mediatorius, tiek ginčo šalys privalo išlaikyti konfidencialumą, tačiau atsakomybė už tokio reikalavimo nesilaikymą numatyta tik mediatoriams.[152] Šiuo atveju, informacijos, kurią sužinojo ginčo šalys mediacijos metu, konfidencialumas, priklauso išimtinai nuo jų sąžiningumo. Nė viena iš ginčo šalių nėra apsaugota, kad priešininkas, „surinkęs“ pakankamai sau naudingos informacijos mediacijos proceso metu, nenutrauks šio proceso ir neperkels ginčo nagrinėjimo į teismą. Šiuo metu LR Mediacijos įstatyme nustatyta, kad visa mediacijos metu gauta informacija yra konfidenciali. Autorės nuomone, tokia nuostata yra labai abstrakti, leidžianti šalims susitarti tik dėl informacijos, kuri nebus laikoma konfidencialia. Mediatoriui kyla pareiga nuolat ginčo šalims priminti apie

[152] Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas, LRS, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr

informacijos konfidencialumą, tačiau galiausiai kuria linkme ginčo šalys pakreips mediacijos proceso metu sužinotą informaciją, priklauso išimtinai nuo jų sąžiningumo.

Nesant ginčo šalies atsakomybės už konfidencialos informacijos atskleidimą ar naudojimą, galimas ir toks atvejis, kai šalis šią informaciją panaudos „netyčia“ arba prisidengdama nežinojimu. Nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės, tačiau šiuo atveju ginčo šalims tokios atsakomybės net nėra. Nors mediacija yra mažiau formalizuotas procesas, lyginant jį su teismu, tačiau autorės nuomone, siekiant įgyvendinti teisingumo principą, tam tikrose situacijose būtina nustatyti atitinkamas taisykles ir reikalauti, kad ginčo šalys jų laikytųsi. Siekiant teisingumo principo įgyvendinimo, turime užtikrinti informacijos konfidencialumą, kuris šiuo metu tėra šalių tarpusavio pasitikėjimo dalykas. Numatyta atsakomybė už konfidencialios informacijos atskleidimą, galėtų įpareigoti šalis mediacijoje dalyvauti sąžiningai bei tuo pačiu užtikrintų teisingumo principo įgyvendinimą. Atsižvelgiant į tai, teisės aktų leidėjui siūlytina: papildyti LR Mediacijos įstatymo 17 str. 3 d. išdėstant taip:

„**17 straipsnis Konfidencialumas**

3. Už konfidencialumo nesilaikymą ar netinkamą laikymąsi ginčo šalys, mediatoriai ir mediacijos paslaugų administratoriai atsako šio įstatymo ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka. “

Šiuo pakeitimu galėtume sukurti įpareigojimą ginčo šalims nenaudoti mediacijos metu sužinotos informacijos, kuris būtų nustatytas nebe principu, bet norma. Jeigu, jau numatome alternatyvius ginčo sprendimo būdus, kaip vieną iš priemonių spręsti ginčus, privalome maksimaliai užtikrinti, kad nesąžininga ginčo šalis negalėtų naudotis proceso neformalumu. Būtent todėl, tam tikrais atvejais privalome nustatyti atitinkamas taisykles, kadangi tik tokiu būdu galėsime užtikrinti, kad ginčo šalys procese elgtųsi sąžiningai ir įgyvendinsime teisingumo principą. Įgyvendindami teisingumo principą privalome apsaugoti ginčo šalis nuo galimų nesąžiningų manipuliacijų konfidencialia informacija.

3. Informacijos mediacijos tema trūkumas. Natalija Kaminskienė dar 2010 m. savo straipsnyje „Teisminė mediacija Lietuvoje. *QUO VADIS?*“ kaip vieną iš didžiausių teisminės mediacijos Lietuvoje problemų įvardino visuomenės neinformavimą apie mediacijos reiškinį. [153] Praėjo lygiai dešimt metų, tačiau situacija išlieka menkai tepakitusi. Tai parodė po 2020 m. sausio 1 d. įsigaliojusi privalomoji mediacija šeimos bylose, kuri tarp visuomenės narių sukėlė „lengvą chaosą“. Visuomenėje vis dar tebevyrauja mitai, kad mediacijos metu bus siekiama ginčo šalis

[153] Natalija Kaminskienė. „Teisminė mediacija Lietuvoje. *QUO VADIS?“* (Vilnius. Socialinis darbas, 2010), 60.

sutaikyti, mediacija tebėra painiojama su meditacija ir t.t.[154] Menkas visuomenės suvokimas apie mediaciją suponuoja nepasitikėjimą procesu, žodis „privaloma“ visuomenės narių interpretuojamas kaip prievarta. Dėl to gali susidaryti įspūdis, kad privaloma mediacija apribojame asmens teisę kreiptis į teismą, bandome vykdyti teisingumą pasitelkdami alternatyvias ginčo sprendimo priemones. Siekiant tinkamo teisingumo principo įgyvendinimo mediacijoje privalome užtikrinti, kad visuomenės nariai turėtų pakankamai žinių apie mediacijos procesą, jį įsivaizduotų ne kaip prievartinį institutą, atimantį teisminės gynybos galimybes, bet kaip pagalbą norint ginčą išspręsti taikiai.

Žinių apie mediaciją trūksta ne tik visuomenės, bet ir teisinės bendruomenės nariams. Tokį trūkumą nurodė advokatas Gintaras Černiauskas, teigdamas, kad savo kontoroje apklausus, kaip dažnai advokatai ir jų padėjėjai klientams siūlo pasinaudoti mediacija, atsakymas buvo – tik tuomet, kai tai padaryti įpareigoja teismas. [155] Tokį menką siūlymą naudotis mediacija advokatas argumentavo žinių mediacijos tema trūkumu. Norint siūlyti klientui šį alternatyvų ginčo sprendimo būdą, advokatas privalo žinoti, kas tai yra, kokie jo tikslai, principai, naudos ir t.t.[156]

Nepavykus išspręsti kilusio konflikto, asmenys pagalbos kreipiasi į advokatus, kuriais dažnai pasitiki besąlygiškai. Jų nuomonė yra vertinama ir į ją dažniausiai yra įsiklausoma. Dėl to, plėtojant mediacijos taikymą Lietuvoje, būtinas advokatų palaikymas ir jų teigiamas požiūris į šią naujovę. Mediacijos, kaip teisinių ginčų sprendimo būdų taikymo apimtys didžiausia dalimi priklauso būtent nuo advokatų. [157] Jeigu, advokatų bendruomenė bus pakankamai informuojama mediacijos tema, ji gebės ne tik šį alternatyvų ginčų sprendimo būdą siūlyti klientams, bet ir paaiškinti klientui jo prasmę ir naudą. G.Černiauskas nurodė, kad pirmojo susitikimo metu ginčo šalis visiškai pasitiki tik savo advokatu, pusę jos pasitikėjimo turi mediatorius ir ginčo šalis visiškai nepasitiki kita šalimi.[158]

Siekdami teisingumo principo mediacijoje įgyvendinimo privalome mediacijos sklaidą vykdyti plačiau. Privalome siekti, kad asmenys mediacijos nepainiotų su meditacija, terapija ar priverstinio sutaikymo institutu. Asmuo privalo žinoti, kokias teises ir pareigas turi mediacijoje, kokio elgesio iš jo bus tikimasi ir t.t. Jau nagrinėjome, kad teisingumo principas mediacijoje įgyvendinamas per kitus jos principus, mediatoriaus ir ginčo šalių pareigas. Sąžiningas ginčo šalių

[154] Agnė Tvaronavičienė „Privalomosios mediacijos Lietuvoje samprata: mitai ir faktai“ (pranešimas mokslinėje-praktinėje konferencijoje Privalomoji mediacija – iššūkiai ir galimybės, Vilnius 2020 m. vasario 6 d.)
[155] Gintaras Černiauskas „Mediacija advokato akimis“ (pranešimas mokslinėje-praktinėje konferencijoje Privalomoji mediacija – iššūkiai ir galimybės, Vilnius 2020 m. vasario 6 d.)
[156] *Ibid.*
[157] Natalija Kaminskienė, Agnė Tvaronavičienė, Gražina Čiuladienė, Inga Žalėnienė. *„Lietuvos advokatų požiūrio į taikų ginčų sprendimą mediacija tyrimas“* (Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2016), 48.
[158] Gintaras Černiauskas „Mediacija advokato akimis“ (pranešimas mokslinėje-praktinėje konferencijoje Privalomoji mediacija – iššūkiai ir galimybės, Vilnius 2020 m. vasario 6 d.)

pareigų laikymasis turi tiesioginės įtakos teisingumo principo įgyvendinimui. Negalima leisti, kad dėl nežinojimo ginčo šalis atskleistų mediacijos metu sužinotą informaciją, ja pasinaudotų teisme ar pan. Konkretus siūlymas nagrinėjamu aspektu – didesnis visuomenės narių ir teisinės bendruomenės švietimas mediacijos tema. Toks švietimas pirmiausia turėtų prasidėti nuo teisinės bendruomenės. Platesnis seminarų, konferencijų organizavimas, kurių metu būtų galima sužinoti, ne tik bazinius mediacijos aspektus, bet ir pasidalinti gerąja patirtimi. Įsigaliojus privalomajai mediacijai šeimos bylose, tikėtina, kad mediacijų ir joje pasiektų taikių susitarimų skaičius didės, todėl būtų galima viešinti nuasmenintą mediacijos praktiką, kaip tai yra daroma su teismų sprendimais.

Nagrinėjant tiek teisingumo principą mediacijoje, tiek mediatoriaus bei ginčo šalių įtaką jo įgyvendinimui pastebėjome, kad aprašant mediacijos principus niekur nėra minimas teisingumo principas. Mediacija nėra priešiška teismui, ir jei yra vykdoma tinkamai, gali pasitarnauti teisingumo įgyvendinimui, taip ne tik suteikdama galimybę ginčo šalims taikiai išspręsti problemą, bet ir sumažinti teismų darbo krūvį. Mediacijoje šalys turi absoliučią ginčo sprendimo būdų pasirinkimo laisvę. Moralinis atskaitos taškas tarpininkaujant yra sąžiningumas, teisingumas, moralė, etika ir kultūra. Suteikiant ginčo šalims galimybę spręsti ginčus mediacija, suteikiame joms galimybę savo problemas spręsti platesniame kontekste, nei nustatytomis teisinės sistemos ribomis. Mediacija neslopina ginčo šalių, taip, kaip tai daro įstatymais, įrodymais ir kt. grįstas teismo procesas. Tam, kad mediacijoje nebūtų pažeistas teisingumo principas, įstatymai numatė, saugiklius (pasitraukimas iš mediacijos, mediacijos savanoriškumas ir t.t.), kurie užtikrina, kad, esant bet kokioms abejonėms dėl šio savo pasirinkimo, asmuo galėtų mediaciją nutraukti ir savo problemos sprendimą perkelti į teismą. Siekiant tobulinti mediacijos procesą, įstatymų leidėjui siūlytina – šiek tiek sugriežtinti reikalavimus asmenims, siekiantiems tapti mediatoriais, taip pat sukonkretinti mediacijoje taikomą konfidencialumą bei ginčo šalims numatyti atsakomybę už konfidencialumo nesilaikymą.

3. TEISINGUMO PRINCIPO ĮGYVENDINIMO MEDIACIJOS PROCESE VERTINIMAS: MEDIATORIŲ POŽIŪRIO TYRIMAS

Baigiamajame darbe atlikto tyrimo tikslas: išsiaiškinti mediatorių praktikų požiūrį į teisingumo principą mediacijos procese, sužinoti ar mediatorių praktikų nuomone teisingumo principas gali būti laikomas mediacijos principu, taip pat išsiaiškinti tiriamųjų nuomonę ar teisingumo principo įgyvendinimą mediacijoje gali paveikti mediatorius ir ginčo šalys.

3.1. Empirinio tyrimo metodologija

„Tradiciškai metodo sąvoka siejama su pozityvistinio modelio technikomis – reikalingų atsakymų išgavimas, matavimų užrašymas, fenomenų apibūdinimas, eksperimentų atlikimas“. [159] Tinkamai pasirinkti tyrimo metodai padeda išsamiai išanalizuoti temą, atskleisti problematiką bei surinkti vertingos informacijos. Siekiant išsiaiškinti mediatorių požiūrį į teisingumo principo įgyvendinimą mediacijos procese, 2020 m. vasario mėn. atliktas tyrimas, kurio metu mediatoriams, įrašytiems į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą, buvo pateiktos apklausos anketos. Anketinės apklausos metodas pasirinktas kaip patogiausias būdas norint greitai gauti informaciją iš didelio skaičiaus respondentų. Mediatoriai iš sąrašo buvo pasirenkami atsitiktinai, vadovaujantis informacija pateikta Lietuvos teismų internetiniame tinklalapyje www.teismai.lt. Tinklapyje nurodytas mediatorių ir jų kontaktinių duomenų sąrašas. Naudojantis Google forms [160] platforma sukurta anoniminė apklausos anketa, kuri respondentams persiųsta elektroniniu paštu.

Tyrimo objektas. Teisingumo principo įgyvendinimas mediacijoje.

Tyrimo tikslas. Išsiaiškinti mediatorių požiūrį nagrinėjama tema, patvirtinti/paneigti išsikeltas hipotezes.

Anketos klausimai formuluojami siekiant patikrinti iškeltas hipotezes:

1. Teisingumo principas galėtų būti mediacijos principas.

2. Mediatoriaus–teisėjo vedamas procesas negarantuoja geresnio teisingumo principo įgyvendinimo.

3. Mediatoriai–teisininkai, teisėjai, advokatai yra linkę dažniau rinktis vertinamąjį mediacijos stilių.

4. Teisingumo principo įgyvendinimui turi įtakos tiek mediatoriaus, tiek ginčo šalių elgesys mediacijos procese.

[159] *Ibid.*
[160] https://www.google.com/forms/about/

Tyrimo imtis. Apklausos anketos buvo išsiųstos 100 įvairios profesinės kvalifikacijos (teisėjai, teisininkai, psichologai, socialiniai darbuotojai ir kt.) respondentų, vykdančių mediaciją skirtinguose Lietuvos miestuose. Gauti atsakymai iš 82 respondentų, t. y. 82 % apklaustųjų. Respondentai pasirinko siūlomus atsakymų variantus ir kai kuriuose klausimų atsakymuose pateikė savo nuomonę, pasiūlymus.

Žvalgomasis tyrimas. Norint patikrinti anketos tinkamumą 2020 m. sausio 27 d. –vasario 3 d. buvo atliktas žvalgomasis tyrimas. Iš viso šiame tyrime telefonu ir elektroniniu paštu apklausti 15 respondentų. Žvalgomojo tyrimo metu respondentams buvo užduodami šie klausimai:

1. Jūsų vardas, pavardė.

2. Iš kokio miesto esate?

3. Koks Jūsų turimas išsilavinimas?

4. Kiek laiko praktikuojate mediaciją?

5. Kokius mediacijos stilius naudojate dažniausiai?

6. Ar Jūsų nuomone teisingumo principas galėtų būti laikomas vienu iš mediacijos principų?

7. Ar Jūsų nuomone teisingumo principas būtų įgyvendinamas geriau, jei mediaciją vykdytų mediatorius–teisėjas?

8. Kokia Jūsų nuomonė apie privalomąją mediaciją?

9. Ar Jūsų nuomone privalomosios mediacijos metu gali būti įgyvendinamas teisingumo principas?

10. Kaip manote ar mediacijai artima sąvoka vykdymas?

11. Jūsų nuomone ar mediatoriaus profesija (teisininkas, socialinis darbuotojas, psichologas ir kt.) turi įtakos teisingumo principo įgyvendinimui mediacijoje?

12. Kaip manote kokiais būdais mediacijoje būtų galima užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą?

Žvalgomojo tyrimo metu pastebėta, kad respondentai į klausimus, kurie pateikiami elektroniniu paštu atsakinėja, vangiai, pageidauja išlaikyti anonimiškumą. Taip pat buvo suprasta, jog norint užtikrinti, kad respondentai pateiktų atsakymus į užduodamus klausimus, tyrimo anketa privalo būti trumpa konkreti, o atsakinėjimas į anketos klausimus negaišintų papildomo respondento laiko. Mokslinių apklausų uždavinys – gauti kuo objektyvesnę informaciją [161], todėl atsižvelgiant į žvalgomajame tyrime gautus rezultatus, tyrimo anketa, siekiant greitos ir objektyvios

[161] Kardelis K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*.(Kaunas. 2002)

informacijos gavimo, patobulinta ir perkelta į Google forms platformą. Anketoje atsisakyta klausimų galinčių identifikuoti mediatoriaus asmenybę.

3.2. Tyrimo anketa ir jos pagrindimas

Rengiant tyrimo anketą, labai svarbu tiksliai apibrėžti apklausos aplinkybes. Pavyzdinis respondentams siųstas elektroninis laiškas su apklausos anketa nurodytas priede.

Kiekvienas anketos klausimas atlieka tam tikrą funkciją. Tyrimo anketos klausimai pateikiami žemiau esančioje lentelėje. Lentelėje taip pat pateikiamas kiekvieno klausimo pagrindimas, paaiškinama, ko siekiama užduodant tokį klausimą.

Eil. Nr.	**Klausimas**	**Pagrindimas**
1.	Iš kokio miesto esate?	Siekiama išsiaiškinti iš kokio miesto yra respondentas.
2.	Kokia Jūsų turima profesija?	Siekiama išsiaiškinti ar turima profesija turi įtakos mediatoriui, pasirenkant mediacijos stilių, taip pat siekiama išsiaiškinti skirtingų profesijų atstovų mediatorių požiūrį nagrinėjama tema.
3.	Kiek laiko praktikuojate mediaciją?	Siekiama išsiaiškinti respondento praktinė patirtis mediacijoje, ar skirtinga praktinė patirtis lemia mediatoriaus požiūrį nagrinėjama tema.
4.	Kurį mediacijos stilių naudojate dažniausiai?	Siekiame išsiaiškinti ar mediatoriaus profesija lemia mediacijos stiliaus pasirinkimą, taip pat siekiame sužinoti ar skirtingus mediacijos stilius besirenkantys asmenys turi tapačią nuomonę nagrinėjama tema.
5.	Ar Jūsų nuomone teisingumo principas galėtų būti mediacijos principas?	Siekiama išsiaiškinti ar teisingumo principas taip pat yra ir mediacijos principas.
6.	Ar Jūsų nuomone teisingumo principas įgyvendinamas geriau, jei mediaciją vykdo	Siekiama sužinoti ar teisingumas gali būti įgyvendinamas geriau mediatoriaus–teisėjo

	mediatorius–teisėjas?	vykdomoje mediacijoje.
7.	Ar galime teigti, kad privalomosios mediacijos metu įgyvendiname teisingumo principą?	Siekiama išsiaiškinti ar privalomoji mediacija įgyvendina teisingumo principą.
8.	Kaip manote ar mediacijai artima sąvoka vykdymas?	Siekiama išsiaiškinti ar mediacijos procesas turi sąsajų su vykdymo sąvoka, kuri iš esmės yra prievartinė.
9.	Ar Jūsų nuomone mediatorius (jo pasirenkamas mediacijos stilius ir t.t.) gali turėti įtakos teisingumo principo įgyvendinimui mediacijos proceso metu?	Siekiama išsiaiškinti ar mediatorius daro įtaką teisingumo principo įgyvendinimui mediacijoje.
10.	Ar Jūsų nuomone ginčo šalių elgesys mediacijos metu, turi įtakos teisingumo principo įgyvendinimui?	Siekiama išsiaiškinti ar ginčo šalių elgesys mediacijos proceso metu turi įtakos teisingumo principo įgyvendinimui.
11.	Kokius būdus ar įrankius, kaip mediatorius, siūlytumėte teisingumo principo įgyvendinimui mediacijoje?	Atviras klausimas, leidžiantis sužinoti, kokiais būdais, mediatorių nuomone, teisingumo principą mediacijos procese galėtume įgyvendinti geriau.

1 lentelė. Anketinės apklausos klausimai ir jų pagrindimas

Kaip ir minėjome atlikdami anketinę apklausą iškėlėme 4 hipotezes. Anketos pagalba jos pagrindžiamos arba paneigiamos. Anketos klausimai taip pat skirti hipotezių tikrinimui. Hipotezių tikrinimo ir anketos klausimų ryšiai taip pat pateikiami žemiau esančioje lentelėje.

Eil. Nr.	**Hipotezė**	**Anketos klausimai**
1.	Teisingumo principas yra mediacijos principas	Ar Jūsų nuomone teisingumo principas galėtų būti mediacijos principas? Ar galime teigti, kad privalomosios mediacijos metu įgyvendiname teisingumo principą? Kaip manote ar mediacijai artima sąvoka

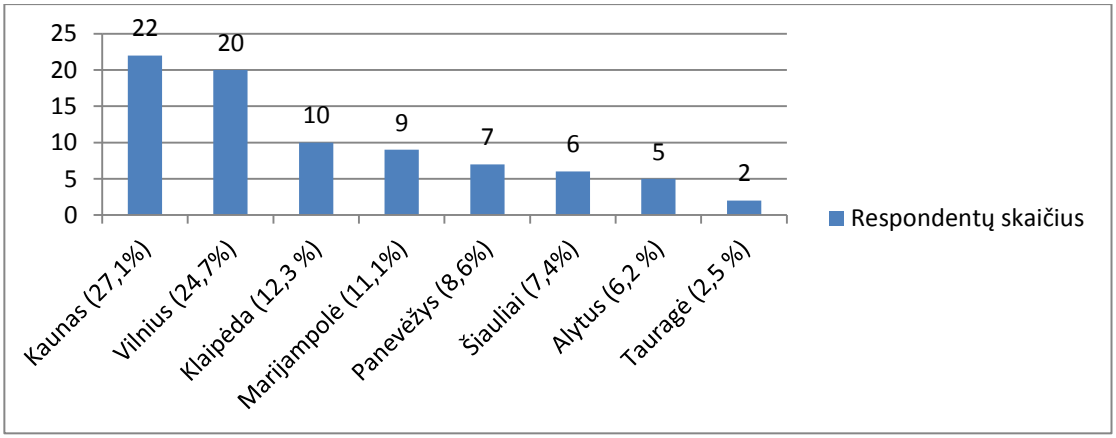
		vykdymas? Kokius būdus ar įrankius, kaip mediatorius, siūlytumėte teisingumo principo įgyvendinimui mediacijoje?
2.	Mediatoriaus–teisėjo vedamas mediacijos procesas negarantuoja geresnio teisingumo principo įgyvendinimo	Ar Jūsų nuomone teisingumo principas įgyvendinamas geriau, jei mediaciją vykdo mediatorius-teisėjas?
3.	Mediatoriai-teisėjai/teisininkai/advokatai yra linkę dažniau rinktis vertinamąjį mediacijos stilių	Kokia Jūsų turima profesija? Kurį mediacijos stilių naudojate dažniausiai?
4.	Teisingumo principo įgyvendinimui turi įtakos tiek mediatoriaus, tiek ginčo šalių elgesys mediacijos procese	Ar Jūsų nuomone mediatorius (jo pasirenkamas mediacijos stilius ir t.t.) gali turėti įtakos teisingumo principo įgyvendinimui mediacijos proceso metu? Ar Jūsų nuomone ginčo šalių elgesys mediacijos metu, turi įtakos teisingumo principo įgyvendinimui?

2 lentelė. Hipotezių tikrinimo ir anketos klausimų ryšys

3.3. Tyrimo rezultatų analizė ir tyrimo išvados

Šioje darbo dalyje pateikiama kiekybinio tyrimo rezultatų analizė. Duomenys buvo analizuojami naudojantis Microsoft Excel programiniu paketu ir Google forms internetine platforma. Poskyryje pateikiami respondentų atsakymai į anketos klausimus, patvirtinamos arba paneigiamos išsikeltos hipotezės ir pateikiamos tyrimo išvados.

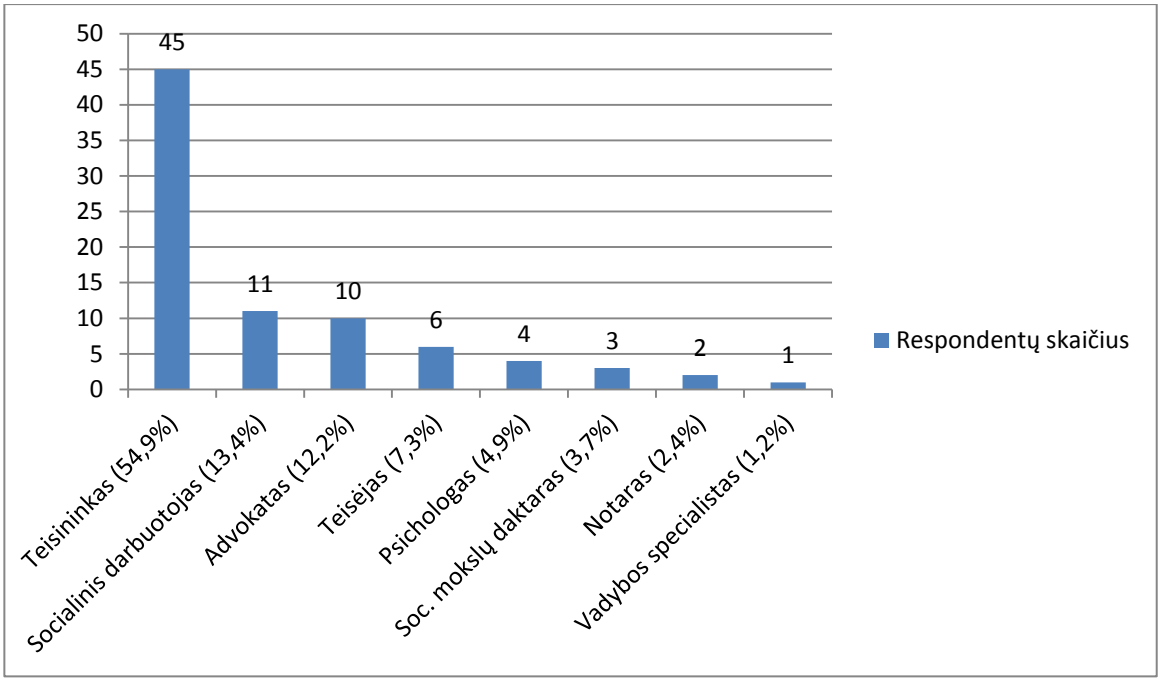
Iš kokio miesto esate?

3 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Didžiausia dalis respondentų yra iš Kauno, mažiausia – Tauragės. Manytina, kad tokį pasiskirstymą sąlygojo tai, kad Lietuvos Respublikos mediatorių sąraše mediatoriai suskirstyti į mediacijos veiklos teritorijas. Pagal šias teritorijas mediatoriai suskirstyti į mediacijos paslaugų teikimą: visoje Lietuvoje, Alytaus apskrityje, Kauno apskrityje, Klaipėdos apskrityje, Marijampolės apskrityje, Panevėžio apskrityje, Šiaulių apskrityje, Tauragės apskrityje, Telšių apskrityje, Utenos apskrityje ir Vilniaus apskrityje. Nors apklausos anketa buvo išsiųsta visų nurodytų teritorijų mediatoriams, tačiau aktyviausi atsakant anketinius klausimus buvo Kauno mieste gyvenantys mediatoriai (22 respondentai), nuo jų tik šiek tiek atsiliko Vilniaus mieste gyvenantys mediatoriai (20 respondentų), toliau sekė: Klaipėda (10 respondentų), Marijampolė (9 respondentai), Panevėžys (7 respondentai), Šiauliai (6 respondentai), Alytus (5 respondentai) ir Tauragė (2 respondentai). Vienas respondentas atsakinėdamas į anketos klausimus, gyvenamojo miesto nenurodė. Atsakymų nepateikė Telšių ir Utenos miestuose gyvenantys mediatoriai.

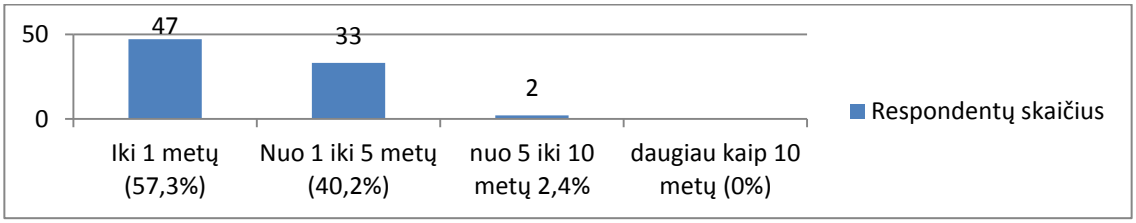
Kokia Jūsų turima profesija?

4 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal profesiją

Didžiausią dalį apklaustųjų respondentų sudarė teisininkai (45 respondentai), toliau sekė socialiniai darbuotojai (11 respondentų), advokatai (10 respondentų), teisėjai (6 respondentai), psichologai/psichiatrai (4 respondentai), socialinių mokslų daktaro laipsnį turintys mediatoriai (3 respondentai), notarai (2 respondentai) ir vadybos specialistas (1 respondentas).

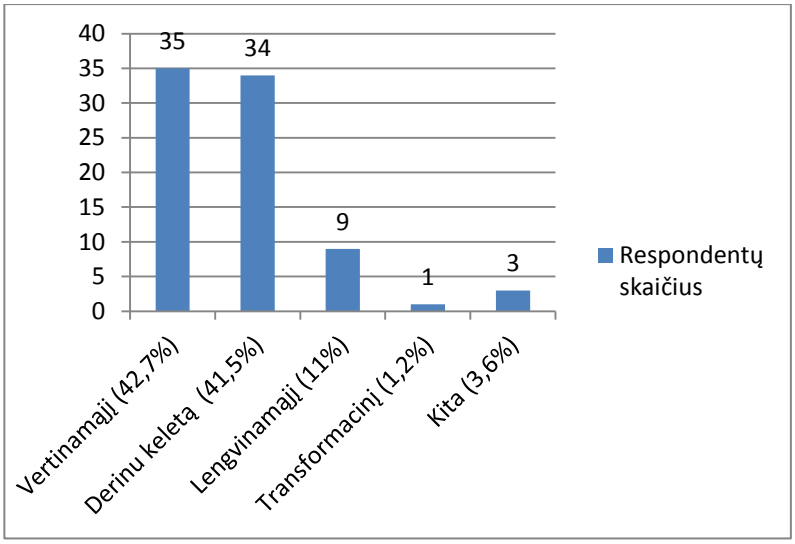
Kiek laiko praktikuojate mediaciją?

5 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal patirtį mediacijos praktikoje (metais)

Net 47 respondentai nurodė, kad mediaciją praktikuoja iki 1 metų, tuo tarpu 33 respondentai mediaciją praktikuoja nuo 1 iki 5 metų, tik 2 respondentai nurodė, kad turi nuo 5 iki 10 metų praktinės patirties mediacijoje. Respondentų, kurie praktikuotų mediaciją daugiau kaip 10 metų neatsirado.

Kurį mediacijos stilių praktikuojate dažniausiai?

6 lentelė. Respondentų pasirenkami mediacijos stiliai

Vertinamąjį mediacijos stilių renkasi net 35 respondentai, keletą mediacijos stilių derina tarpusavyje 34 respondentai, lengvinamąjį stilių renkasi 9 respondentai, transformacinį – 1 respondentas. Iš galimų atsakymų variantų 3 respondentai pasirinko *Kita* paaiškinime nurodydami, kad dar nėra vykdę tiesioginės mediacijos, iš jų: 2 respondentai mano, kad optimaliausiam rezultatui pasiekti derintų kelis mediacijos stilius.

Šio klausimo pasirinkimą buvo galima motyvuoti sekančiame klausime, kuris nebuvo privalomas, tad susilaukė tik keleto paaiškinimų:

1. *„Transformuojamasis stilius padeda mediaciją orientuoti į ginčo šalių tarpusavio sąveiką ir supratimą, jų santykių ir bendradarbiavimo tobulinimą, kurių dėka net ir neišsprendus konkretaus konflikto mediacijos sesijoje ginčo šalys galėtų pačios rasti problemos sprendimo variantus.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–socialinių mokslų daktaro (Vilniaus miestas).

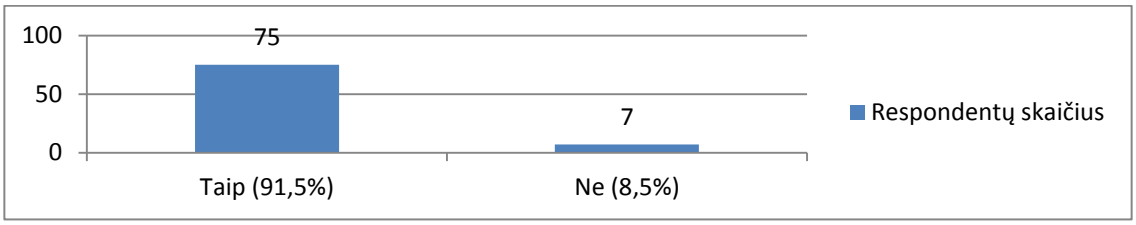
2. *„Mano nuomone, daugelio ginčų priežastys yra emocinės, todėl pirmiausia noriu leisti šalims susigaudyti savo jausmuose. Tai kartais būna per sunkus uždavinys, kuriam pati ne visada turi pakankamai įgūdžių išspręsti. Vėliau naudoju vertinamąją mediaciją, kai šalis kreipi vieno ar kito sprendimo link, įvertindamas galimas jų vienokio ar kitokio elgesio ar pasirinkimo priežastis ir pasekmes.“* atsakymas pateiktas mediatoriaus-teisininko (Vilniaus miestas).

3. *„Dažniausiai taikomi visi įmanomi stiliai, nes reikia, kad pusės patikėtų, kad taikos sutartis yra svarbiausias ir geriausias tikslas.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus-socialinių mokslų daktaro (Panevėžio miestas).

4. „Derinu kelis mediacijos stilius, tačiau pirmenybę teikiu vertinamajam“ – atsakymas pateiktas mediatoriaus-teisininko (Panevėžio miestas).

Iš pateiktų atsakymų matome, kad net ir tuo atveju, jei respondentas derina kelis mediacijos stilius, pirmenybę galiausiai teikia vertinančiajam mediacijos stiliui.

Ar Jūsų nuomone teisingumo principas galėtų būti laikomas mediacijos principu?

7 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 1

Teisingumo principą mediacijos principu galėtų laikyti 75 respondentai, tuo tarpu 7 respondentai mano, kad teisingumo principas negalėtų būti laikomas mediacijos principu. Kaip tokio atsakymo pagrindimą respondentai nurodė:

1. *„Teisingumo principas orientuotas į žmogaus teisių ir interesų atkūrimą ir jis galėtų būti mediacijos principu, kadangi pagrindiniai mediacijos principai – neutralumo, nešališkumo, priimtinumo, savarankiškumo, konfidencialumo apibendrina teisingumo turinį ir esmę, išryškina teisingumo įvairius aspektus. Ryškiausiai tai atspindi mediacijos nešališkumo principas, siekiantis vengti ginčo šalių nelygybės ir diskriminacijos, išlaikyti derybinę jų pusiausvyrą.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–socialinių mokslų daktaro (Vilniaus miestas).

2. *„Mes visi siekiame gyventi teisingai. Taikus sprendimas yra vienas iš akivaizdžių teisingumo pavyzdžių. Teisingumas ir tiesa yra skirtingos kategorijos. Mediacijoje mes neieškome tiesos, nes ją kiekvienas turi savo, mes ieškome teisingo šalių tiesų balanso.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–teisininko (Vilniaus miestas).

3. *„Mediacija turi būti paremta šiuo principu.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–socialinių mokslų daktaro (Panevėžio miestas).

4. *„Kadangi mediacija nėra siekiama teisingumo.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–teisininko (Vilniaus miestas).

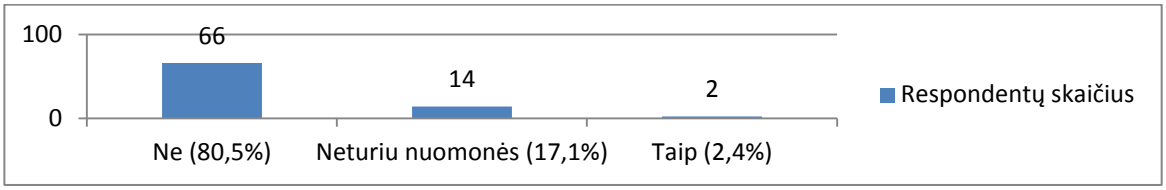
5. *„Galėtų būti vienas iš mediacijos principų, nes į teisingumą galima žiūrėti plačiau, pvz.: šalių teisėtų lūkesčių prasme. Teisingumo principo nereikėtų absoliutinti.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–socialinių mokslų daktaro (Vilniaus miestas).

6. *„Manau, kad taip, kadangi mediacija siekia atkurti taiką tarp ginčo šalių.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus-vadybos specialisto (Kauno miestas).

7. *„Mediacija paremta nešališkumo, savanoriškumo ir kitais principais, kurie atitinka teisingumo principą.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus-teisininko (Marijampolės miestas).

Dauguma respondentų atsakydami į šį klausimą teisingumo principą susiejo su kitais mediacijos principais, taip pat kaip atitikimą teisingumo principui nurodė taikaus sprendimo paiešką.

Ar Jūsų nuomone teisingumo principas yra įgyvendinamas geriau, jei mediaciją vykdo mediatorius–teisėjas?

8 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 2

Net 66 iš apklaustųjų mano, kad teisingumo principas nebus įgyvendinamas geriau, jei mediaciją vykdys teisėjas mediatorius, 14 respondentų atsakė, kad neturi nuomonės šiuo klausimu ir tik 2 respondentai mano, kad teisingumo principas įgyvendinamas geriau, jei mediacija vykdoma mediatoriaus–teisėjo. Savo pasirinkimus respondentai motyvavo taip:

1. *„Teisingumo principo mediacijoje įgyvendinimas nėra susijęs su teisėjo profesija, kadangi mediacijos metu mediatorius negali daryti įtakos derybų rezultatui ir duoti teisinių nuorodų bei patarimų. Mediatoriaus veiklos užduotis – sudaryti geras sąlygas ginčo šalių deryboms, vedančioms prie taikaus ginčų išsprendimo, vadovaujantis mediatoriaus profesinės etikos taisyklėmis, atitinkamomis žiniomis ir kompetencijomis.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus-socialinių mokslų daktaro (Vilniaus miestas).

2. *„Tai priklauso ne nuo mediatoriaus profesijos, o nuo vertybinės pozicijos.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus-teisininko (Vilniaus miestas).

3. *„Teisingumo principas nėra įgyvendinamas.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–teisininko (Vilniaus miestas).

4. *„Medijuojant mediatoriui-teisėjui gali egzistuoti "žiūrėjimas iš aukšto". Būtų sunku pasakyti kur baigiasi mediacija ir prasideda teisminis nagrinėjimas. Mano nuomone teisėjui yra per sunku išlaikyti nešališkumą abiejų ginčo šalių atžvilgiu.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–socialinių mokslų daktaro (Vilniaus miestas).

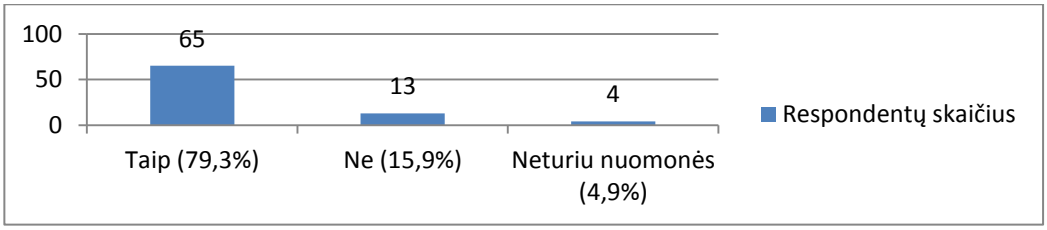
5. *„Teisėjams gali būti sunku išlaikyti nešališkumą.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–advokato (Marijampolės miestas).

6. *„Kiekvienas mediatorius savo veikloje privalo siekti, kad nebūtų pažeistas teisingumo principas, todėl mediatoriai teisėjai neturėtų būti išskirtiniai.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus-teisėjo (Kauno miestas).

7. *„Teisingumo principo įgyvendinimo privalo siekti kiekvienas mediatorius.“* atsakymas pateiktas mediatoriaus-teisininko (Marijampolės miestas).

Kaip pagrindinį motyvą respondentų atsakymuose galime įžvelgti teisėjo nešališkumo išlaikymą. Kai kurių respondentų nuomone, teisėjui yra kur kas sunkiau susilaikyti nuo teisinės ginčo pusės vertinimo ir susikoncentruoti į pagalbą abiems ginčo šalims.

Ar galime teigti, kad privalomosios mediacijos metu įgyvendinome teisingumo principą?

9 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 3

65 respondentai nurodė, jog galima teigti, kad privalomosios mediacijos metu įgyvendimome teisingumo principą, 13 respondentų mano, kad teisingumo principas privalomosios mediacijos metu nėra įgyvendinamas ir 4 respondentai nuomonės šiuo klausimu nepateikė. Motyvuodami savo pasirinkimą respondentai nurodė:

1. *„Privalomoji mediacija yra teigiamas reiškinys, kurį valstybė, kaip įstatymų leidėjas, pasirinko ir įgyvendina nuo 2020 m.sausio 1 d., kaip vieną iš efektyviausių valstybės pagalbos būdų šeimų ginčų sprendime. Privalomoji mediacija vykdoma vadovaujantis Mediacijos įstatymu, kuriame apibrėžtos mediacijos procedūros ir taisyklės, įtvirtinančios teisingumo principo įgyvendinimą.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus-socialinių mokslų daktaro (Vilniaus miestas).

2. *„...mediacija ir taikus ginčo sprendimas yra vienas iš teisingumo pavyzdžių. privaloma mediacija yra teisinga tiek, kiek išlaiko šalių savanorišką pasirinkimą dalyvauti procese.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus-teisininko (Vilniaus miestas).

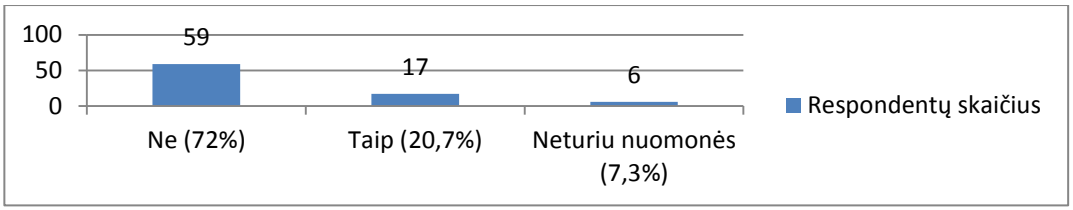
3. *„Pagrindinis mediacijos principas – savanoriškumas, kuris negali būti pažeidžiamas ir privalomosios mediacijos metu.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–psichologo (Vilniaus miestas).

4. *„Taip, kadangi privaloma mediacija nėra priverstinė. Įstatymas šiuo klausimu nėra kategoriškas, net ir privalomosios mediacijos metu Lietuvoje galima iš jos pasitraukti.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus-socialinių mokslų daktaro (Vilniaus miestas).

5. *„Taip, kadangi privaloma nėra priverstinė“.* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–teisininko (Kauno miestas).

Didžioji dauguma respondentų pasirinkę teigiamą atsakymą savo parinkimą motyvavo nurodydami, jog mediacija yra savanoriškas procesas, o privalomoji mediacija nereiškia, kad mediacija bus priverstinė – ginčo šalims išlieka teisė bet kada iš jos pasitraukti.

Kaip manote ar mediacijai artima sąvoka vykdymas?

10 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 4

Mediacijos ir vykdymo sąvokų nesusieja 59 respondentai, 17 respondentų mano, kad mediacijai yra artima sąvoka vykdymas ir 6 respondentai šiuo klausimu nepateikė savo nuomonės. Kaip motyvą šiam pasirinkimui respondentai nurodė:

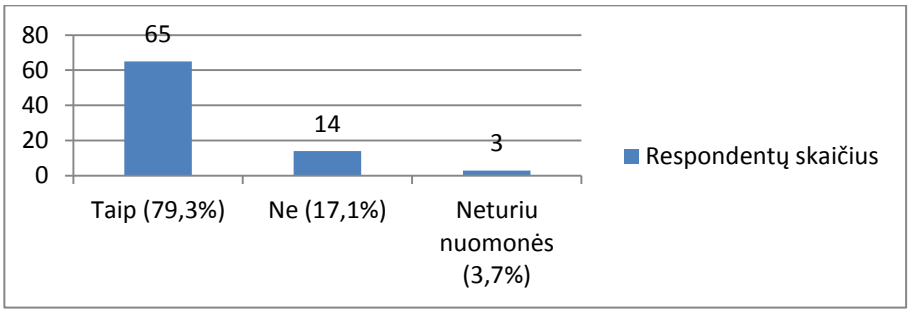
1. *„Nors mediacijoje priimtus sprendimus vykdyti privaloma, tačiau mediacijoje priimti sprendimai yra abiejų šalių sulygti ir priimti laisva šalių valia.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–teisėjo (Kauno miestas).

2. *„Mediacijos metu priimamas taikus susitarimas, kuris turi būti vykdomas. Jei šalys jo nevykdo geranoriškai, jos gali aiškintis to priežastis.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–teisininko (Vilniaus miestas).

3. *„Mediacija nėra artima vykdymui.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–socialinių mokslų daktaro (Panevėžio miestas).

4. *„Artimos sąvokos nes joms būdingas bendras bruožas - praktinė ginčo šalių ir mediatoriaus veikla, siekiant teigiamų pokyčių sprendžiant šeimos narių konfliktus ir nesutarimus, tarpusavio santykius.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus-socialinių mokslų daktaro (Vilniaus miestas).

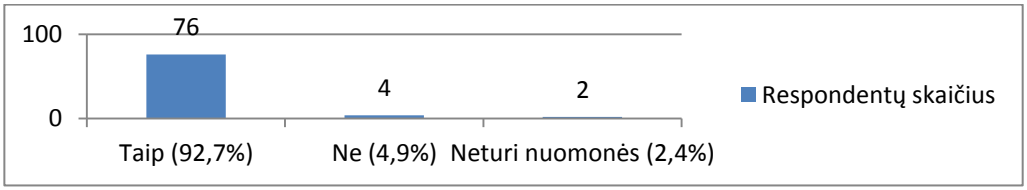
Ar Jūsų nuomone mediatorius (jo pasirenkamas mediacijos stilius ir t.t.) gali turėti įtakos teisingumo principo įgyvendinimui mediacijos proceso metu?

11 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 5

65 respondentai mano, kad mediatoriaus elgesys turi įtakos teisingumo principo įgyvendinimui, 14 respondentų mano priešingai ir 3 respondentai nuomonės šiuo klausimu nepateikė. Argumentai šio atsakymo pasirinkimu nebuvo pateikiami.

Ar Jūsų nuomone ginčo šalių elgesys mediacijos metu, turi įtakos teisingumo principo įgyvendinimui?

12 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 6

Net 76 respondentai mano, kad ginčo šalys turi įtaką teisingumo principo įgyvendinimui mediacijos procese, 4 respondenai mano, kad šalys tokios įtakos neturi ir 2 respondentai nagrinėjamu klausimu nuomonės nepateikė. Argumentai šio atsakymo pasirinkimu taip pat nebuvo pateikiami.

Kokius būdus ar įrankius, kaip mediatorius, siūlytumėte teisingumo principo įgyvendinimui mediacijoje?

1. *„Vadovautis ir kitais principais kaip savanoriškumo, sąžiningumo ir kitais.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–teisėjo (Šiaulių miestas).

2. *„Nuolatinis mediatoriaus kvalifikacijos tobulinimas.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus-socialinio darbuotojo (Klaipėdos miestas).

3. *„Teisingumo principas nėra ir negali būti įgyvendinamas mediacioje, šalys subjektyviai pasirenka, kas yra teisingumas jų situacijoje.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–teisininko (Vilniaus miestas).

4. *„Visi mediacijoje taikomi būdai yra teisingi ir pagrįsti teisingumo principu.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus–socialinių mokslų daktaro (Panevėžio miestas).

5. „*Teisingumo principą mediacijos metu gali padėti įgyvendinti tokie būdai kaip tikslingas ir produktyvus mediacijos sesijų parengimas ir vedimas, nešališkas bendravimas ir bendradarbiavimas su ginčo šalimis, klientų poreikių ir problemų objektyvus įvertinimas ir empatinis supratimas, asmens emocinės savijautos ir problemiško elgesio keitimo linijos bei perspektyvos numatymas, konfidencialumo ir neutralumo laikymąsis. Įvardintus mediacijos būdus galima apibendrinti kaip mediacijos proceso valdymo kompetenciją, kurią mediatorius įgyja pastoviai analizuodamas ir tobulindamas mediacinę veiklą.“* – atsakymas pateiktas mediatoriaus-socialinių mokslų daktaro (Vilniaus miestas).

Kadangi šis paskutinis klausimas buvo atviras ir nebuvo privalomas į jį atsakė tik 5 respondentai, iš kurių: 2 atsakymus galime susieti su mediatoriaus kompetencijos kėlimu, 1 respondentas mano, kad teisingumui įgyvendinti mediacijoje būtina vadovautis kitais mediacijos principais, 1 respondentas mano, kad visi mediacijoje taikomi būdai ir taip jau yra pagrįsti teisingumo principu ir 1 respondentas mano, kad teisingumo principas nėra ir negali būti įgyvendinamas mediacijoje.

Atsižvelgdami į tyrime gautus rezultatus patvirtinkime arba paneikime iškeltas hipotezes:

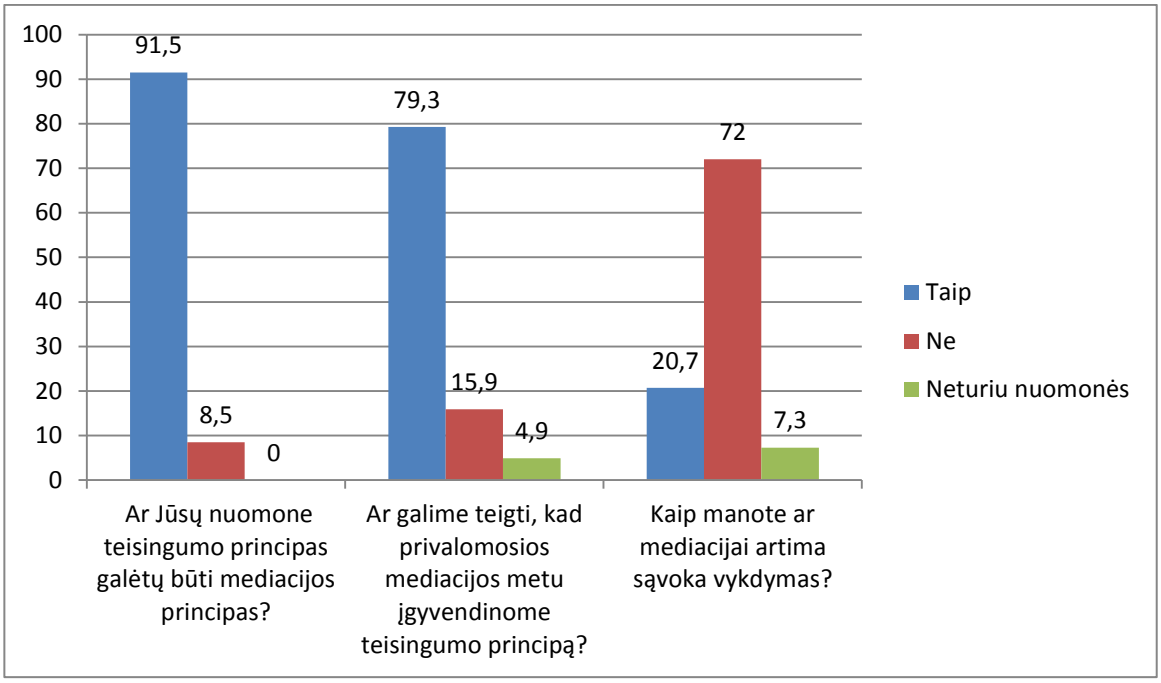
1. Teisingumo principas galėtų būti mediacijos principas. Hipotezės patvirtinimui arba paneigimui respondentams buvo užduoti šie klausimai:

1. Ar Jūsų nuomone teisingumo principas galėtų būti mediacijos principas?

2. Ar galime teigti, kad privalomosios mediacijos metu įgyvendinome teisingumo principą?

3. Kaip manote ar mediacijai artima sąvoka vykdymas?

Respondentų atsakymai į nurodytus klausimus išsidėstė taip:

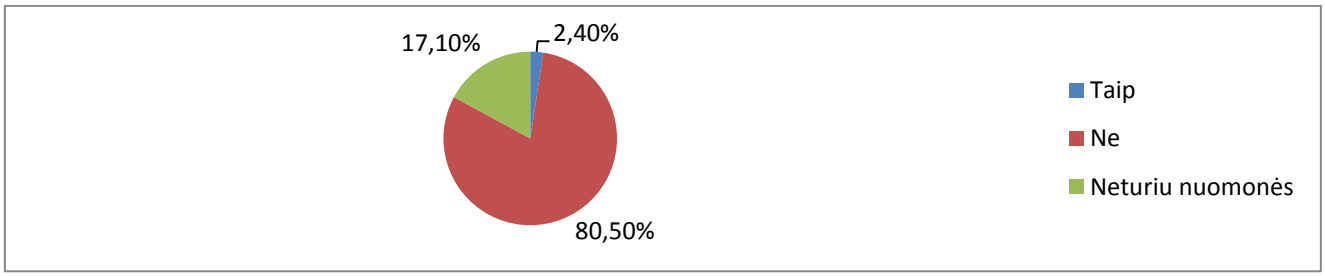
13 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 7

Į pirmąjį klausimą teigiamai atsakė 91,5 % respondentų, į antrąjį 79,3 % respondentų. Mediacijos ir vykdymo sąvokų nesieja 72 % respondentų.

Taigi, vadovaujantis gautos apklausos rezultatais iškelta hipotezė patvirtinama – teisingumo principas galėtų būti mediacijos principas.

2. Mediatoriaus–teisėjo vedamas procesas negarantuoja geresnio teisingumo principo įgyvendinimo. Hipotezės patvirtinimui arba paneigimui respondentams buvo užduotas šis klausimas:

Ar Jūsų nuomone teisingumo principas įgyvendinamas geriau, jei mediaciją vykdo mediatorius–teisėjas?

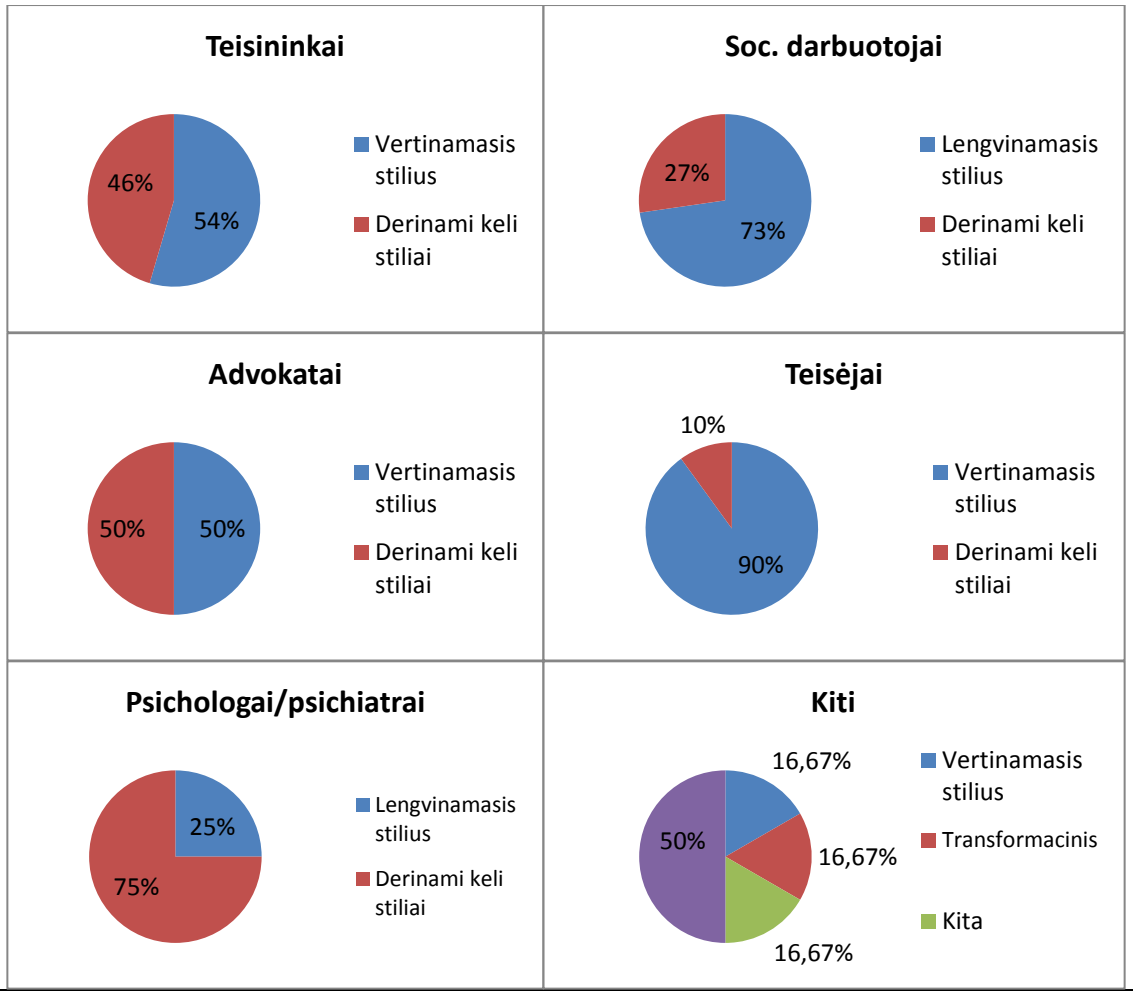

14 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 8

Net 80,5% atsakymus pateikusių respondentų nurodė, kad teisingumo principas nebus įgyvendinamas geriau, jei mediacija bus vykdoma mediatoriaus–teisėjo. Iš viso teigiamai į šį anketos klausimą atsakė 2 respondentai (teisėjas ir teisininkas) iš 82. 17,10% respondentų nagrinėjamu klausimu nuomonės neturėjo.

Taigi, vadovaujantis gautos apklausos rezultatais iškelta hipotezė patvirtinama – mediatoriaus–teisėjo vedamas procesas negarantuoja geresnio teisingumo principo įgyvendinimo.

3. Mediatoriai–teisininkai, teisėjai, advokatai yra linkę dažniau rinktis vertinamąjį mediacijos stilių. Hipotezės patvirtinimui arba paneigimui respondentų apklausos anketoje buvo prašoma nurodyti profesija ir užduodamas klausimas: Kurį mediacijos stilių naudojate dažniausiai?

15 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 9

Iš atliktos apklausos rezultatų matosi, kad iš tiesų teisininkai (54 % procentai iš apklaustųjų šios profesijos atstovų), teisėjai (90 % iš apklaustųjų šios profesijos atstovų) ir advokatai (50 % iš apklaustųjų šios profesijos atstovų) yra linkę dažniau rinktis vertinamąjį

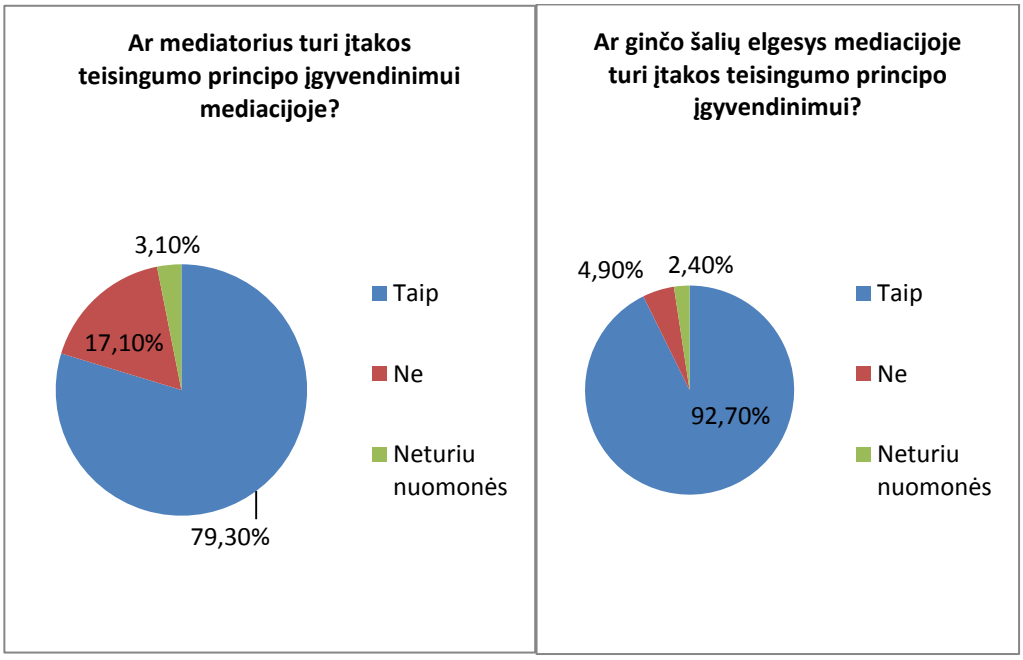
mediacijos stilių. Pastebėtina ir tai, kad tarp visų apklaustų respondentų grupių nemažą dalį užėmė kelių mediacijos stilių derinimas. Keletas respondentų šio klausimo paaiškinime buvo nurodę, kad derina kelis mediacijos stilius, tačiau pirmenybę teikia vertinamajam, arba iš pradžių taiko vertinamąjį stilių, po to naudoja kitus mediacijos stilius. Bandant patvirtinti išsikeltą hipotezę, atkreipiame dėmesį, kad nei vienas iš apklaustųjų teisininkų, advokatų ar teisėjų nenurodė naudojantis lengvinamąjį, transformacinį ar kt. mediacijos stilius ir atvirkščiai socialiniai darbuotojai ir psichologai nei vienoje apklausos anketoje nenurodė naudojantys vertinamąjį mediacijos stilių. Analizuojant respondentų duomenis šios hipotezės patvirtinimo paneigimo tikslu, tam tikrų profesijų atstovus (socialinių mokslų daktarai (3 respondentai), notarai (2 respondentai) ir vadybos specialistas) sutraukėme į vieną kategoriją *Kiti*. Tarp šios kategorijos buvo vienas respondentas (vadybos specialistas), kuris nurodė, jog mediacijos dar nėra vykdęs.

Vadovaujantis gautos apklausos rezultatais iškelta hipotezė patvirtinama – mediatoriai-teisininkai, teisėjai, advokatai yra linkę dažniau rinktis vertinamąjį mediacijos stilių.

4. Teisingumo principo įgyvendinimui turi įtakos tiek mediatoriaus, tiek ginčo šalių elgesys mediacijos procese. Hipotezės patvirtinimui arba paneigimui respondentams buvo užduoti šie klausimai:

1. Ar Jūsų nuomone mediatorius (jo pasirenkamas mediacijos stilius ir t.t.) gali turėti įtakos teisingumo principo įgyvendinimui mediacijos proceso metu?

2. Ar Jūsų nuomone ginčo šalių elgesys mediacijos metu, turi įtakos teisingumo principo įgyvendinimui?

16 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 10

Net 79,3% respondentų nurodė, kad mediatorius turi įtakos teisingumo principo įgyvendinimui mediacijoje ir 92,7% respondentų nurodė, kad ginčo šalių elgesys turi įtakos teisingumo principo įgyvendinimui.

Taigi, vadovaujantis gautos apklausos rezultatais iškelta hipotezė patvirtinama - teisingumo principo įgyvendinimą mediacijos procese įtakoja tiek mediatoriaus, tiek ginčo šalių elgesys.

Atlikto tyrimo išvados. Atliktas tyrimas parodė, kad teisingumo principas gali būti laikomas mediacijos principu, kadangi mediacija yra paremta ir kitais teisingumą įgyvendinančiais principais (neutralumu, savanoriškumu ir kt.). Tyrimas taip pat parodė, kad dauguma apklaustųjų dažniausiai renkasi vertinamąjį mediacijos stilių arba kelių mediacijos stilių derinį, toks stiliaus pasirinkimas respondentų nuomone geriausiai užtikrina teisingumo principo įgyvendinimą. Apklausos metu gauti rezultatai, atskleidė, kad teisingumo principas nebus užtikrinamas geriau, jei mediaciją vykdys mediatorius–teisėjas. Tarp respondentų vyravo nuomonė, kad teisingumo užtikrinimas privalo būti kiekvieno mediatoriaus tikslas. Tyrimo rezultatais taip pat paneigėme mitą, pagal kurį privalomosios mediacijos metu nėra įgyvendinimas teisingumo principas. Respondentai nurodė priešingai motyvuodami tuo, jog privalomoji mediacija nėra prievartinė mediacija ir jos taikymo metu galioja visi mediacijos principai (tarp jų ir savanoriškumas). Gauti tyrimo rezultatai, taip pat patvirtino tai, kad teisingumo principo mediacijoje įgyvendinimui įtakos turi tiek mediatoriaus, tiek ginčo šalių elgesys.

Gauto tyrimo rezultatai yra svarbūs toliau formuojant tiek mediaciją taikančių, tiek mediacija besinaudojančių subjektų nuomonę. Mediacija nėra institutas skirtas vykdyti teisingumą, mediacija yra procesas skirtas padėti asmenims rasti taikų, kuo priimtinesnį abejoms šalims, ginčų sprendimo būdą. Norint, kad asmenys ne tik aktyviai naudotųsi neteismine mediacija, bet ir drąsiai žengtų į privalomąją, turime aktyviai dirbti informacijos apie mediaciją sklaidos tema.

IŠVADOS

Išanalizavę mokslinę literatūrą nagrinėjama tema ir atlikę kiekybinį tyrimą baigiamajame darbe priėjome šių išvadų:

1. Teisingumas – socialinio stabilumo ir žmogiškumo pagrindas, pamatinė vertybė, įkūnijanti teisių ir pareigų pusiausvyrą, neleidžianti kuriai nors iš ginčo šalių įgyti pranašumą, skatina pasitikėjimą vienas kitu. Siekiant taikaus susitarimo trečiasis nešališkas asmuo gali užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. Tarpininkas gali padėti šalims išlaikyti galios disbalansą, sukoncentruoti šalis ne į principinius dalykus, bet į problemos esmę ir teisingo sprendimo paiešką. Teisingas sprendimas, siekiant taikaus susitarimo, bus tas sprendimas, kuris neprieštarauja imperatyvioms įstatymo nuostatoms, priimtas abiejų ginčo šalių valia ir geriausiai atitinka jų interesus bei lūkesčius.

2. Teisingumo principas gali būti laikomas mediacijos principu. Visa mediacijos samprata ir procesas yra pagrįstas kertiniais, teisingumą padedančiais užtikrinti principais. Tokie mediacijos principai, kaip savanoriškumas, konfidencialumas, nešališkumas, užtikrina, kad mediacijos metu pasiektas susitarimas būtų teisingas abiems ginčo šalims. Teisingumą vykdo tik teismai, todėl šiuo aspektu pastebėtina, kad mediacija nėra artima vykdymui. Tą patvirtino ir atlikto tyrimo rezultatai. Mediacija ne siekiame vykdyti teisingumą, bet iškeliame tikslą padėti ginčo šalims rasti geriausiai jų lūkesčius atitinkantį sprendimą.

3. Teisingumo principo įgyvendinimui mediacijos procese turi įtakos tiek mediatorius (jo turima patirtis, kvalifikacija ir t. t.), tiek ginčo šalys. Mediacija yra mažiausiai formalus procesas, jo eiga ir susitarimas, priklauso nuo ginčo šalių. Tik kvalifikuoto mediatoriaus vedamas procesas gebės atitikti teisingumo principo reikalavimus. Tai, kad teisingumo principo įgyvendinimui turi įtakos mediatoriaus ir ginčo šalių elgesys patvirtino ir atlikto tyrimo rezultatai. Siekiant dar geresnio teisingumo principo įgyvendinimo mediacijoje turime įstatymu nustatyti griežtesnius kvalifikacinius reikalavimus mediatoriams, taip pat skirti dėmesio konfidencialios informacijos apsaugai.

4. Mediatorių požiūris teisingumo principo įgyvendinimo mediacijos procese tema – teigiamas. Kiekybinės apklausos rezultatai parodė, jog teisingumo principas gali būti mediacijos principas, o teisingumo principo įgyvendinimas šiame procese privalo būti kiekvieno mediatoriaus tikslas. Atsižvelgiant į šią mediatorių pateiktą nuomonę paneigėme mitą, pagal kurį mediatoriaus–teisėjo vedamas mediacijos procesas garantuoja geresnį teisingumo principo įgyvendinimą.

PASIŪLYMAI

1. Atsižvelgiant į šio darbo išvadas, siekiant geresnio teisingumo principo mediacijos procese įgyvendinimo, teisės aktų leidėjui, siūloma:

1. 1. Pakeisti Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 6 str. 1 d. 1 p. ir išdėstyti taip: „turėti aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir ne mažiau kaip vienerius metus patirties profesinės veiklos srityje“.

1.2. Pakeisti Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 6 str. 1 d. 2 p. ir išdėstyti taip: „būti išklausę ne trumpesnius kaip 60 akademinių valandų mokymus mediacijos tema ne anksčiau kaip prieš penkerius metus iki kreipimosi dėl įrašymo į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą dienos“.

1.3. Papildyti Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 6 str. 1 d. nauju punktu jį išdėstant taip: „turėti praktinės mediatoriaus patirties arba būti dalyvavęs bent 5 mediacijos procesuose kaip mediatoriaus asistentas ne anksčiau kaip prieš penkerius metus iki kreipimosi dėl įrašymo į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą dienos“.

1.4. Pakeisti Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 17 str. 3 d. išdėstant taip: „už konfidencialumo nesilaikymą ar netinkamą laikymąsi ginčo šalys, mediatoriai ir mediacijos paslaugų administratoriai atsako šio įstatymo ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka. “

2. Siekiant teisingumo principo įgyvendinimo mediacijoje, tam, kad asmenys tinkamai naudotųsi savo teisėmis ir pareigomis siūlytina vykdyti platesnį visuomenės ir teisinės bendruomenės švietimą mediacijos tema. Toks švietimas galėtų būti vykdomas ne tik seminarų, konferencijų organizavimo kontekste, bet ir gerosios mediacijos praktikos sklaida.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. gegužės 21 d. direktyva „Dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų“ 2008/52/EB, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32008L0052

2. Europos mediatorių elgesio kodeksas, https://rm.coe.int/cepej-2018-24-en-mediation-development-toolkit-european-code-of-conduc/1680901dc6

3.Europos Parlamento ir tarybos 2013 m. gruodžio 17 d. reglamentas, kuriuo nustatoma teisingumo programa Nr. 1382/2013: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1578505519255&uri=CELEX:32013R1382

4. Lietuvos Respublikos Konstitucija . Valstybės žinios, 1992 m., Nr. 33-101

5. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas* (2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864) https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/zvvmXZjqfs

6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr

7. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968) https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr

8. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015 birželio 25 d. Nr. XII-1869) https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/asr

9. Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas (2008 m. liepos 15 d. Nr. X-1702) https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr

10. Teisėjų tarybos 2018 m. lapkričio 30 d. nutarimas Nr. 13P-125-(7.1.2) „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b8f6f41f80411e895b0d54d3db20123

11. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2007 m. sausio 10 d. įsakymas Nr. 1R-11 „Dėl notaro kvalifikacinio egzamino programos patvirtinimo“, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.291116/asr

12. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2017 m. lapkričio 8 d. įsakymas Nr. 1R-272 „Dėl antstolio kvalifikacinio egzamino programos patvirtinimo“, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/35bfead2c4c911e782d4fd2c44cc67af

13. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2008 m. gruodžio 1 d. įsakymas Nr. 1R-458 „Dėl advokatų kvalifikacinio egzamino ir advokatų veiklos organizavimo egzamino programos patvirtinimo“, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.ECBFFD3E4813/asr;

14. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2018 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 1R-289 „Dėl Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo įgyvendinimo“, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/dbf272d00cc911e9a5eaf2cd290f1944

Specialioji literatūra

1. John Rawls. The theory of Justice.(United States, Belknap Press, 1971).

2. Natalija Kaminskienė, Daiva Račelytė, Agnė Tvaronavičienė ir kt. Mediacija. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013 m.).

3. Romualdas Drakšas. Teisingumo principas skiriant bausmę.(Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2016).

4. Arvydas Andruškevičius. Administracinio baudimo santykiai: teisingumo ir protingumo principų poveikis. (Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010).

5. Alison Shawn. (2015). Why mediation upholds the principles of natural justice. https://www.shawmediation.com.au/mediation-upholds-principles-natural-justice/

6. Claudia Maffettone (2016). 110 Years of Mediation: principles, opportunities, and challenges. https://www.mediate.com/articles/MaffetoneC1.cfm

7. Ellen Waldman. The Concept of Justice in mediation: psichobiography. https://cardozojcr.com/vol6no2/CAC207.pdf

8. Sherif Elnegahy. Can mediation deliver Justice? https://cardozojcr.com/wp-content/uploads/2017/05/CAC305_crop.pdf

9. H. L. A. HART. Teisės samprata. (Vilnius: Pradai, 1997.).

10. Irena Kurasova, „Bendrieji teisės principai ir jų taikymo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje“ (Vilnius, 2018), https://epublications.vu.lt/object/elaba:29809294/index.html

11. Richard A. Posner. Jurisprudencijos problemos. (Vilnius. Eugrimas, 2004).

12. Giedrius Būdvytis, „Teisingumo principo sąvoka ir jo įgyvendinimo būdai baudžiamojoje justicijoje“. (Vilnius. Mykolo Romerio universitetas. 2009).

13. Platonas. Valstybė. (Vilnius. Mintis. 1981).

14. Albinas Plėšnys. Teisingumas ir dora socialinėje filosofijoje. (Vilniaus universitetas. 2013).

15. Hayek von F. A. Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. T. II. Socialinio teisingumo miražas. (Vilnius: Eugrimas. 1998).

16. Janos Kis. Šiuolaikinė politinė filosofija. (Vilnius. Pradai. 1998).

17. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. I knyga (Vilnius. Justitia, 2001)

18. Linas Baublys, „Aristotelio teisingumo distinkcija šiuolaikiniame teisiniame diskurse“. (Vilnius. Jurisprudencija. 2006).

19. Elena Vaitiekienė, Saulė Vidrinskaitė, Lietuvos konstitucinės teisės įvadas. (Vilnius. Justitia, 2001).

20. Jolanta Bieliauskaitė, „Socialinio teisingumo principų sistema šiuolaikinėje vakarų teisės tradicijoje“, https://www.mruni.eu/upload/iblock/b7b/bieliauskaite.pdf

21. Artūras Driukas, Virgilijus Valančius, Civilinis procesas: teorija ir praktika, (Vilnius, Justitia, 2005 m).

22. Inga Lukošiūnaitė, „Civilinio proceso operatyvumo ir teisingumo principų santykio problema“ (Vilnius, 2011) https://vb.mruni.eu>object>elaba:1884632

23. Vytautas Nekrošius, Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės, (Vilnius, Justitia 2002 m.).

24. Tadas Milašius. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas. (Vilnius, Teisė, 2007)

25. Ugnius Trumpulis, „Teorinės ir praktinės mediacijos taikymo prielaidos sprendžiant administracinius ginčus Lietuvoje“ (Vilnius, Jurisprudencija, 2012).

26. Virgilijus Valančius, Vytautas Nekrošius, Valentinas Mikelėnas, Egidijus Laužikas, Artūras Driukas „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras“ (Vilnius, Justitia, 2004),

27. Rimantas Simaitis „Teisminis sutaikymas“ https://www.cobalt.legal/files/bundleNewsPost/2332/Judicial_consiliation_27dae220.pdf

28. Michael Noone „Mediation“ (London, Cavendish, 1996).

29. Rasma Rinkūnaitė „Mediacija kaip konfliktų sprendimo būdas“ (Magistro baigiamasis darbas. Vilniaus universitetas, 2007).

30. Margaret Shaw, Linda R.Singer, Edna A.Povich, National Standarts for Court-Connected Mediation Programs.(Center for Dispute Settelment, 1993).

31. Leonard. L. Riskin. „Understanding Mediators' Orientations, Strategies, and Techniques: A Grid for the Perplexed Harvard Negotiation Law Review“. http://www.hnlr.org/print/wp-content/uploads/2008/09/15- 60.pdf.

32. S. Nauss Exon. „The Effects that Mediator Styles Impose on Neutrality and Impartiality Requirements of Mediation University of San Francisco Law Review“. 2008, Vol. 42.

33. L. Marlow. Styles of Conducting Mediation. Mediation Quatietly. http://ehis.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=f5e74669-741a-480d-b3d4- 256625ae3bcd%40sessionmgr115&vid=1&hid=101-

34. Katina. Foster. „Study in Mediation Styles: A Comparative Analysis of Evaluative and Transformative Styles.“

35. Spencer D. Brogan M. Mediation Law and Practice. (New York: Cambridge University Press, 2006).

36. Jeffrey W.Stempel, „ Identifying Real Dichotomies Underlying the False Dichotomy: Twenty-First Century Mediation in an Eclectic Regime“ (Journal of Dispute Resolution, 2000), https://scholars.law.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1205&context=facpub

37. E. A. Waldman. The Evaluative-Facilitative Debate in Mediation: Applying the Lens of Therapeutic Jurisprudence // Therapeutic Jurisprudence, 1998. Vol. 82. https://pdfs.semanticscholar.org/0fe1/03fd08ec63ea2de56f83de48f5774c67dfa8.pdf

38. John Lande, „Toward More Sophisticated Mediation Theory“ (Journal of Dispute Resolution, 2000) https://scholarship.law.missouri.edu/jdr/vol2000/iss2/7/

39. A. B. Bush. J. P. Folger. The Promise of Mediation: The Transformative Approach to Conflict (John Wiley & Sons, 2005).

40. Nolo „Mediation: Ten Rules for Success“, https://www.nolo.com/legal-encyclopedia/mediation-ten-rules-success-34184.html

41. Adrienne L. Krikorian & Jeffrey A. Tidus „The Benefits of Active Party Participation in Mediation“, https://www.mediate.com/articles/krikorian1.cfm

42. Liudmila Surma „Principles of Mediation as the Basis of this Process“, https://wsfip.edu.pl/docs/biezacynumer/ZN1_2018/L_Surma.pdf

43. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai.(Kaunas. 2002).

44. Ernesta Sakalauskienė „Taikusis tarpininkavimas teismuose ir ateities teisminės mediacijos perspektyvos“, http://www.marko.lt/wp-content/uploads/2018/01/TEISeS-leidinys.pdf,

45. Robert Nozick. Anarchija, valstybė ir utopija (Vilnius. Eugrimas. 2003).

46. Felix Steffek. Mediation in European Union: An Introduction (Cambridge, 2012).

47. Natalija Kaminskienė, Jolanta Sondaitė, Agnė Tvaronavičienė, Daiva Račelytė, Egidijus Langys, Odeta Intė. *Mediatoriaus vadovas* (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2019)

Teismų praktika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta437/content

2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta279/content

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta348/content

4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta202/content

5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas, https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta568/content

6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. sprendimas, https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta91/content

7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-8-788/2018, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d4c56b302ebb11e8966487d6597e4308

8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-246/2014, https://eteismai.lt/byla/172087201462566/2K-246/2014

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-260-313/2016, https://eteismai.lt/byla/160366136754283/e3K-3-260-313/2016

10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-162/2009, http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=f290a3ce-c3b4-4f6a-b193-bf1d0b6ea699

Kita medžiaga

1. Vikipedija „Teisingumas“. https://lt.wikipedia.org/wiki/Teisingumas

2. Lietuvos Respublikos terminų bankas, http://terminai.vlkk.lt/

3. „Civilinių ginčų taikinamasis tarpininkavimas (mediacija)“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/civiliniu-gincu-taikinamasis-tarpininkavimas-mediacija

4. Jurex „Mediacija – kodėl nesulaukiame „sprogimo“ Lietuvoje?“, https://jurex.lt/mediacija-kodel-nesulaukiame-sprogimo-lietuvoje/

5. Lietuvos aidas „Mediacija - kas tai yra? Pasaulyje plačiai taikomas metodas, kuris Lietuvoje – atrandama naujovė“, http://www.aidas.lt/lt/teise-ir-teisingumo-vykdymas/article/8711-08-13-mediacija-kas-tai-yra-pasaulyje-placiai-taikomas-metodas-kuris-lietuvoje-atrandama-naujove

6. ILAW „Privalomoji mediacija šeimos bylose nuo 2020 m. sausio 1 d., kokie pokyčiai laukia?“,http://www.ilaw.legal/teisininkas/Privalomoji-mediacija-seimos-bylose-nuo-2020-m-sausio-1-d-kokie-pokyciai-laukia/

7. Teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2019 m. birželio 10 d. sprendimas „Atsisakyti iškelti drausmės bylą teisėjai R.Š.“, https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/12/tedk-sprendimas-del-r.-s-2019-nuasmenintas-4.pdf

8. Rokas Uscila „Mediatorių kvalifikacinis egzaminas: kodėl jo taip bijome?“ (pranešimas mokslinėje-praktinėje konferencijoje Privalomoji mediacija – iššūkiai ir galimybės, Vilnius 2020 m. vasario 6 d.)

9. Agnė Tvaronavičienė „Privalomosios mediacijos Lietuvoje samprata: mitai ir faktai“ (pranešimas mokslinėje-praktinėje konferencijoje Privalomoji mediacija – iššūkiai ir galimybės, Vilnius 2020 m. vasario 6 d.)

10. Vaidotas Vaičaitis. Teisingumo jausmą reikia ne tik turėti, bet ir mokytis jį atpažinti. 2018 m. balandžio 18 d. http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2018-04-12-v-vaicaitis-teisingumo-jausma-reikia-ne-tik-tureti-bet-ir-mokytis-ji-atpazinti/169350

ANOTACIJA

Teisingumo principas mediacijos procese kol kas nebuvo plačiai nagrinėjama tema. Visuomenė vis dar nepatikliai žiūri į šį alternatyvų ginčų sprendimo būdą. Baigiamojo darbo tikslas buvo įrodyti, kad teisingumo principas gali būti mediacijos principas. Mediacijos tikslas padėti ginčo šalims rasti tinkamą sprendimą, atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių.

Darbe atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad teisingumo principas gali būti mediacijos principas, kad šio principo įgyvendinimą įtakoja, tiek ginčo šalys, tiek mediatorius. Siekiant nepažeisti teisingumo principo mediacijoje būtina išlaikyti šalių savanoriškumą bei užtikrinti, kad mediatoriais taptų aukštus kvalifikacinius ir moralinius standartus atitinkantys asmenys.

Raktiniai žodžiai: mediacija, teisingumas, teisingumo principas, teisingumo vykdymas, savanoriškumas.

ANOTATION

The principle of justice in the mediation process has not been yet a widely discussed topic. Society is still quite distrusful about this alternative way of resolving disputes. In this final work we aimed to show that the principle of justice could be considered as one of the principles of mediation, since the main aims of mediation are related to helping the parties to find a suitable solution.

The study results showed that the principle of justice can be a principle of mediation, and the implementation of this principle is influenced by both the parties to the dispute and the mediator. In order to violate the principle of justice in mediation, it is necessary to maintain the voluntary nature of the parties and to ensure that mediators would become persons of high qualifications and moral standards.

Keywords: mediation, justice, principle of justice, administration of justice, voluntariness.

SANTRAUKA

Šiame magistro baigiamajame darbe „Teisingumo principo įgyvendinimas mediacijos procese“ iškėlėme tikslą atsakyti į klausimą ar teisingumo principas galėtų būti laikomas vienu iš mediacijos principų. Baigiamojo darbo uždaviniai apėmė teisingumo principo sampratos tyrimą, teisingumo principo reikšmės, siekiant taikaus susitarimo, analizę, mediatoriaus ir ginčo šalių įtaką teisingumo principo įgyvendinimui mediacijos procese bei mediatorių požiūrio tyrimą nagrinėjama tema.

Darbo struktūrą sudaro trys dalys. Pirmoji skirta, teisingumo principo sampratos analizei, antroji – teisingumo principo mediacijos procese analizei ir trečioji – mediatorių požiūrio tyrimui.

Atlikus mokslinės literatūros analizę ir kiekybinį tyrimą, paaiškėjo, kad teisingumo principas gali būti laikomas mediacijos principu, kadangi mediacijos esmė, tikslas, principai, paremti teisingumu. Mediacijos procesas nėra teismo procesas, šalys jame dalyvauja savanoriškai bei kontroliuoja visą jo eigą. Mediatorius yra nešališkas tarpininkas padedantis ginčo šalims pasiekti priimtiniausią ginčo sprendimo variantą. Mediacija ne siekiame įvykdyti teisingumą, bet padedame ginčo šalims priimti geriausią sprendimą. Mediacijos procesas yra alternatyva ginčų sprendimui, ne teisingumo vykdymui.

Teisingumo principą mediacijoje įtakoja ne tik ginčo šalys, bet ir mediatorius. Kadangi mediacija yra mažiau formalizuota procedūra nei teismas, būtina užtikrinti, kad mediaciją vykdytų tik aukščiausios kvalifikacijos ir moralinių standartų asmenys. Šiuo atveju proceso eiga priklauso nuo ginčo šalių, tačiau proceso priežiūra atitenka mediatoriui. Siekiant teisingumo principo įgyvendinimo labai svarbu, kad mediatorius gebėtų atpažinti, kada tarp šalių taikus susitarimas nėra įmanomas, kada ginčo sprendimas įmanomas tik teisme ir kada tarp ginčo šalių yra per didelis jėgos disbalansas. Atsižvelgdamas į visas ginčo aplinkybes mediatorius privalo gebėti pasirinkti tinkamą mediacijos stilių bei sugebėti būti aktyvus klausytojas. Teisingumo principo mediacijoje užtikrinimas, vienodų sąlygų mediacijos procese, ginčo šalims užtikrinimas, privalo būti kiekvieno mediatoriaus pareiga.

SUMMARY

In this Master's thesis " The Implementation of the Justice Principle in the Mediation Process" we set the goal to answer the question whether the principle of justice could be considered as one of the mediation principles. The tasks of the final Thesis include the study of the concept of justice, the analysis of the significance of the principle of justice in reaching a peaceful settlement, the influence of the mediator and the parties to the implementation of the principle of justice in the mediation process and the reaearch of mediators' attitude towards the topic of consideration.

The work structure consists of three parts. The first is dedicated to the analysis of the concept of justice, the second is for the analysis of the principle of justice in the mediation process and the third one is for the study of mediators' attitude.

The analysis of scientific literature and research revealed that the principle of justice can be considered as the principle of mediation, because the essence, purpose and principles of mediation are based on justice. The mediation process is not a court process, the parties participate voluntarily and control the whole process. A mediator is an impartial mediator who helps the parties to reach the most acceptable resolution of the dispute. Mediation is not about seeking justice, but about helping the parties to make the best decision. The mediation process is an alternative for the dispute resolution, but not for the dispensation of justice.

The principle of justice in mediation is influenced not only by the parties to the dispute but also by the mediator. Since mediation is a less formalized procedure than court proceedings, it is necessary to ensure that mediation is carried out only by the persons of the highest qualifications and moral standards. In this case, the course of the proceedings depends on the parties of the dispute, but the supervision of the process goes to the mediator. Seeking the implementation of the principle of justice, it is essential that the mediator would be capable to recognize when a peaceful settlement between the parties is not possible, when a dispute can only be resolved in a court, and when there is too much power imbalance between the parties. Taking into the account all the circumstances of the dispute, the mediator must be able to have a mediation style appropriate to the particular dispute and to be an active listener. Ensuring the principle of justice in mediation and the same conditions for the parties of the dispute during the mediation process, must be the responsibility of each mediator.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

- 1 lentelė. Anketinės apklausos klausimai ir jų pagrindimas – 49-50 psl.
- 2 lentelė. Hipotezių tikrinimo ir anketos klausimų ryšys – 50-51 psl.
- 3 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą – 52 psl.
- 4 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal profesiją – 53 psl.
- 5 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal patirtį mediacijos praktikoje (metais) – 53 psl.
- 6 lentelė. Respondentų pasirenkami mediacijos stiliai – 54 psl.
- 7 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 1. – 55 psl.
- 8 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 2. – 56 psl.
- 9 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 3. – 57 psl.
- 10 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 4. – 58 psl.
- 11 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 5. – 59 psl.
- 12 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 6. – 59 psl.
- 13 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 7. – 61 psl.
- 14 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 8. – 61 psl.
- 15 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 9. – 62 psl.
- 16 lentelė. Respondentų nuomonės pasiskirstymas Nr. 10. – 63 psl.

PRIEDAS

Respondentams siųstos apklausos anketos pavyzdys

Google Forms

Laba diena, esu Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos magistrantūros mediacijos studijų programos studentė Greta Bartušytė. Šiuo metu rašau baigiamąjį darbą tema: „Teisingumo principo įgyvendinimas mediacijos procese". Baigiamajame darbe atlieku kokybinį tyrimą norėdama sužinoti mediatorių nuomonę apie teisingumo principo įgyvendinimą mediacijoje. Norėčiau Jūsų paprašyti skirti savo laiko ir sudalyvauti anoniminėje apklausoje. Nuoširdžiai dėkoju už sugaištą laiką.

Teisingumo principo įgyvendinimas mediacijos procese

Iš kokio miesto esate?

Kokia Jūsų turima profesija? *

- Advokatas
- Psichologas/psichiatras
- Socialinis darbuotojas
- Teisėjas
- Teisininkas
- Other:

Kiek laiko praktikuojate mediaciją? *

- iki 1 metų
- nuo 1 iki 5 metų
- nuo 5 iki 10 metų
- daugiau kaip 10 metų

Kurį mediacijos stilių naudojate dažniausiai? *

- Vertinamąjį
- Lengvinamąjį
- Transformacinį
- Derinu kelis mediacijos stilius

Other:

Trumpai motyvuokite savo pasirinkimą (neprivaloma):

Ar Jūsų nuomone teisingumo principas galėtų būti mediacijos principas? *

Taip
Ne
Neturiu nuomonės

Trumpai motyvuokite savo pasirinkimą (neprivaloma):

Ar Jūsų nuomone teisingumo principas įgyvendinamas geriau, jei mediaciją vykdo mediatorius-teisėjas? *

Taip
Ne
Neturiu nuomonės

Trumpai motyvuokite savo pasirinkimą (neprivaloma):

Ar galime teigti, kad privalomosios mediacijos metu įgyvendiname teisingumo principą? *

Taip
Ne
Neturiu nuomonės

Trumpai motyvuokite savo pasirinkimą (neprivaloma):

Kaip manote ar mediacijai artima sąvoka vykdymas? *

Taip
Ne
Neturiu nuomonės

Trumpai motyvuokite savo pasirinkimą (neprivaloma):

Ar Jūsų nuomone mediatorius (jo pasirenkamas mediacijos stilius ir t.t.) gali turėti įtakos teisingumo principo įgyvendinimui mediacijos proceso metu? *

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

Ar Jūsų nuomone ginčo šalių elgesys mediacijos metu, turi įtakos teisingumo principo įgyvendinimui? *

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

Kokius būdus ar įrankius, kaip mediatorius, siūlytumėte teisingumo principo įgyvendinimui mediacijoje?

* pažymėti klausimai yra privalomi

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1SN-10

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2020-05-16
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),
Mykolo Romerio teisės mokyklos, Kriminalinės žvalgybos programos
(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)
Studentas (-ė) Gruta Bartuytė,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas
„Sąžiningumo principo įgyvendinimas mediacijos procese“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas) Gruta Bartuytė
(vardas, pavardė)